

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยและพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ อย่างสร้างสรรค์ เพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อวิจัยและพัฒนา ศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ อย่างสร้างสรรค์ เพื่อการแข่งขันในประชาคม เศรษฐกิจอาเซียน บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้ง 11 ประเด็น การวิจัยได้รวบรวม วรรณกรรมในส่วนของเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างกรอบการวิจัย ซึ่งประกอบไปด้วย

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิดประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร

สุภศิริ สุวรรณเกษตร (2556) ได้ให้ความหมายของประสิทธิภาพการผลิต (Production Efficiency) หมายถึง การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่าง จำกัดก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิต (output) สูงสุด จากการใช้ปัจจัยการผลิต (input) ตามจำนวนที่กำหนดให้หรือการผลิตให้ได้ตามเป้าหมายที่กำหนดให้โดยใช้ปัจจัยการผลิตจำนวน น้อยที่สุด

ยุทธพงษ์ พงศกรนพดล (2548) กล่าวว่า ประสิทธิภาพการผลิต ในความหมาย ทางเศรษฐศาสตร์ คือ การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นการผลิตที่ทำให้เกิดผลผลิตมาก ที่สุดภายใต้ปัจจัยนำเข้าที่ใช้ในการผลิต (ซึ่งมีจำนวนจำกัด) หรือการผลิตให้ได้ผลผลิตตาม เป้าหมายโดยใช้ปัจจัยนำเข้าที่น้อยที่สุด

ยุวรัช กุลาคี (2548) ให้ความหมายประสิทธิภาพ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยที่นำเข้า (Input) และผลลัพธ์ที่ออกมา (Output) เพื่อสร้างให้เกิดต้นทุนสำหรับทรัพยากร ต่ำสุดซึ่งเป็น การกระทำ อย่างหนึ่งที่ถูกต้อง (Doing things right) โดยคำนึงถึงวิธีการ (Means) ใช้ ทรัพยากร (Resources) ให้เกิดการประหยัดหรือสิ้นเปลืองน้อยที่สุด

John D. Millet (1954: 4) ได้ให้ทัศนะที่เกี่ยวกับประสิทธิภาพไว้ว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ผลการปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดความพอใจแก่มวลมนุษย์และให้ผลกำไรจากการปฏิบัติงาน นั้นด้วย

เซอร์เบิร์ต เอ. ไชมอน (Herbert A. Simon 1960, 180-181) กล่าวว่า ถ้างานใดมีประสิทธิภาพสูงสุด ให้ดูจากความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) กับผลิตผล (Output) ที่ได้รับออกมา ซึ่งสรุปได้ว่าประสิทธิภาพเท่ากับผลผลิต

สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพการผลิต หมายถึง การใช้ทรัพยากรในการดำเนินการใด ๆ ก็ตามโดยมีสิ่งมุ่งหวังถึงผลสำเร็จ และผลสำเร็จนั้นได้มาโดยใช้ทรัพยากรน้อยที่สุด และการดำเนินการเป็นไปอย่างประหยัด ไม่ว่าจะเป็นระยะเวลา ทรัพยากร แรงงาน รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่ต้องใช้ในการดำเนินการนั้น ๆ ให้เป็นผลสำเร็จและถูกต้อง

2.1.2 ทฤษฎีประสิทธิภาพการผลิตทางเศรษฐศาสตร์

ประกอบไปด้วย ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การผลิตและฟังก์ชันการผลิต (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2554) มีรายละเอียดดังนี้

1) ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การผลิต

เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยการผลิต (Input) และผลิตผล (Output) ของกระบวนการผลิตหนึ่ง ภายใต้การใช้เทคโนโลยีการผลิต (Production Technology) ที่มีอยู่ในขณะนั้น ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การผลิตได้ให้ความหมายความแตกต่างของเวลาในการผลิต (Production Time) ออกเป็นระยะสั้นและระยะยาว โดยการกำหนดจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการเปลี่ยนแปลงปัจจัยการผลิตทุกชนิดให้เป็นปัจจัยการผลิตแปรผันได้หรือไม่ในกระบวนการผลิต (1) ระยะสั้น (Short Run) หมายถึง ระยะเวลาที่สั้นเกินกว่าที่ผู้ผลิตจะสามารถเปลี่ยนแปลงปัจจัยการผลิตอย่างน้อย 1 ชนิดให้เป็นปัจจัยการผลิตแปรผัน ดังนั้น การผลิตในระยะสั้นจึงต้องใช้ปัจจัยการผลิตที่ประกอบไปด้วยปัจจัยการผลิตคงที่และปัจจัยการผลิตแปรผัน (2) ระยะยาว (Long Run) หมายถึง ระยะเวลาที่มากพอให้ผู้ผลิตเปลี่ยนแปลงการผลิต โดยสามารถใช้ปัจจัยการผลิตทุกชนิดเป็นปัจจัยการผลิตแปรผันได้ทั้งหมด ดังนั้นการผลิตในระยะยาวจึงใช้ปัจจัยการผลิตที่เป็นปัจจัยการผลิตแปรผันทั้งหมด

2) ฟังก์ชันการผลิต (Production Function)

ฟังก์ชันการผลิต (Production Function) หมายถึง ความสัมพันธ์เชิงเทคนิค (Technical Relationship) ระหว่างปัจจัยการผลิต (Inputs) และ ปริมาณผลิตผล (Outputs) ของกระบวนการผลิต ฟังก์ชันการผลิตของผู้ผลิต (Firm) ใช้เป็นตัวแทนแสดงถึงความสัมพันธ์ของปริมาณผลิตผลที่มากที่สุดของผู้ผลิตที่ผลิตได้จากการใช้ปริมาณของปัจจัยการผลิตที่กำหนด ซึ่งสามารถแสดงในเชิงคณิตศาสตร์ได้คือ

$$y = f(x_1, x_2, \dots, x_n)$$

โดย y คือ ปริมาณผลผลิต (Outputs)

$x_1, x_2, \dots, x_n$ คือ ปริมาณปัจจัยการผลิต (Inputs)

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การผลิตได้แบ่งปัจจัยการผลิต (Inputs) ออกเป็น 2 ประเภท คือ

(1) ปัจจัยการผลิตแปรผัน (Variable Inputs) หมายถึง ปัจจัยการผลิตใด ๆ ที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามปริมาณการผลิต ตัวอย่างของปัจจัยการผลิตแปรผันได้แก่ แรงงาน วัตถุดิบ และน้ำมันเชื้อเพลิง เป็นต้น

(2) ปัจจัยการผลิตคงที่ (Fixed Inputs) หมายถึง ปัจจัยการผลิตใด ๆ ที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงตามปริมาณการผลิต ตัวอย่างของปัจจัยการผลิตคงที่ได้แก่ ที่ดิน ทุน ซึ่งได้แก่ เครื่องจักร หรือโรงงาน เป็นต้น

ในการศึกษาฟังก์ชันการผลิต นักเศรษฐศาสตร์จะให้ความสนใจความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตกับปัจจัยผันแปร โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ ฟังก์ชันการผลิตได้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการผลิตที่ได้รับในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่งที่กำหนดให้ ฟังก์ชันการผลิตนี้มีทั้งระยะสั้นและระยะยาว การผลิตในระยะสั้นจะมีทั้งปัจจัยผันแปรและปัจจัยคงที่ ส่วนการผลิตในระยะยาวนั้นจะมีเฉพาะปัจจัยผันแปรเท่านั้น ถ้าหากปัจจัยผันแปรนั้นมีอยู่อย่างไม่จำกัดแล้ว ความสัมพันธ์จะเป็นไปภายใต้กฎการลดน้อยถอยลง (Law of Diminishing Return) คือ การเพิ่มปัจจัยผันแปรจำนวนหนึ่งในขณะที่ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ ในช่วงแรกผลผลิตทั้งหมดจะเพิ่มขึ้น และเมื่อถึงจุดหนึ่งผลผลิตจะลดลง ซึ่งจากกฎแห่งการลดน้อยถอยลงนี้ทำให้สามารถแบ่งขั้นหรือขนาดของการผลิต (Stages of Production) ซึ่งจุดประสงค์ในการแบ่งขั้นของการผลิตเพื่อให้ทราบถึงระดับของการใช้ปัจจัยว่าอยู่ในขั้นของการผลิตใด และมีการใช้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ เพื่อใช้เป็นแนวทางการตัดสินใจในการผลิตเพื่อที่จะได้รับผลตอบแทนหรือกำไรสูงสุด โดยมีวิธีวัดประสิทธิภาพของการใช้ปัจจัยการผลิต 2 ด้าน คือ ประสิทธิภาพทางเทคนิค (Technical Efficiency) และ ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ (Economic Efficiency) (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2554)

2.1.3 แนวคิดพื้นฐานของการวัดประสิทธิภาพ (Measurement of Efficiency)

การวัดประสิทธิภาพถือได้ว่าเป็นหนึ่งในปัจจัยที่สำคัญที่นำมาใช้ในการพิจารณาถึงผลการดำเนินงานของหน่วยผลิต และค่าประสิทธิภาพที่ได้จากการประเมินก็สามารถนำมาใช้ในการเปรียบเทียบระหว่างหน่วยผลิตได้เพื่อใช้ประกอบการ พิจารณาถึงระดับความสามารถใน

การดำเนินงานของหน่วยผลิต โดยทั่วไปแล้ว ประสิทธิภาพของหน่วยผลิตสามารถ ประเมินได้ดังนี้

$$\text{efficiency} = \frac{\text{output}}{\text{input}}$$

วิธีการวัดประสิทธิภาพที่นิยมนำมาใช้ในการวัดผลการดำเนินงาน ก็คือการวัดประสิทธิภาพเชิงเปรียบเทียบ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบค่าประสิทธิภาพที่คำนวณได้ในแต่ละหน่วยผลิตกับค่ามาตรฐาน (benchmark) ซึ่งในการเปรียบเทียบ ระหว่างหน่วยผลิตนั้น ค่ามาตรฐาน ก็คือค่าที่ได้จากหน่วยผลิตที่ดีที่สุด (best practice) เมื่อเปรียบเทียบกับหน่วยผลิตที่กำลังศึกษาทั้งหมด หรืออาจกล่าวได้ว่าหน่วยผลิตนั้นเป็นหน่วยผลิตที่อยู่ในระดับแนวหน้า (frontier) ส่วนหน่วยผลิตอื่น ๆ จะมีศักยภาพหรือประสิทธิภาพที่ต่ำกว่า (inefficiency) โดยทั่วไปแล้วการวัดประสิทธิภาพเชิงเปรียบเทียบของหน่วยผลิตสามารถประเมินได้ดังนี้

$$\text{relative efficiency} = \frac{\text{weighted sum output}}{\text{weighted sum input}}$$

สามารถเขียนเป็นสมการคณิตศาสตร์ได้ดังนี้

$$\text{relative efficiency} = \frac{\sum_j \mu_r y_{rj}}{\sum_i \omega_i x_{ij}} ; i=1, \dots, m, r=1, \dots, s, j=1, \dots, n$$

โดยที่	x_{ij}	คือ จำนวนของปัจจัยนำเข้าที่ i ของหน่วยผลิต j
	y_{rj}	คือ จำนวนของผลผลิตที่ r ของหน่วยผลิต j
	μ_r	คือ ตัวถ่วงน้ำหนักของผลผลิต r
	ω_i	คือ ตัวถ่วงน้ำหนักของปัจจัยนำเข้า i
	n	คือ จำนวนของหน่วยผลิต
	s	คือ จำนวนของผลผลิต
	m	คือ จำนวนของปัจจัยนำเข้า

แนวคิดที่มีการใช้กันอย่างกว้างขวางในการวัดประสิทธิภาพเชิงเปรียบเทียบ ก็คือแนวคิดของ M.J. Farrell (1957) ที่อาศัยหลักการของ Frontier Analysis ในการวัดประสิทธิภาพของหน่วยผลิตแนวคิดดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นให้กับนักเศรษฐศาสตร์หลายท่านได้คิดและพัฒนาวิธีการและแบบจำลองขึ้นมาเพื่อวัดประสิทธิภาพ เช่น Data Envelopment Analysis (DEA), Stochastic

Frontier Approach (SFA), Thick Frontier Approach (TFA) และ Distribution Free Approach (DFA) เป็นต้น

2.1.4 แนวคิดการวัดประสิทธิภาพการผลิตทางเศรษฐศาสตร์

สมชาย หาญหิรัญ (2549) ได้ให้ความหมายว่า ประสิทธิภาพของหน่วยผลิตทางเศรษฐศาสตร์ คือ ความสามารถที่หน่วยผลิตจะเพิ่มผลผลิตภายใต้ทรัพยากรเท่าเดิม หรือความสามารถที่ประหยัดทรัพยากรลง โดยไม่เปลี่ยนแปลงผลผลิต ซึ่งการวัดประสิทธิภาพการผลิตของหน่วยผลิตในยุคปัจจุบันเริ่มต้นจากงานของ Farrell (1957) โดยมองว่าประสิทธิภาพของหน่วยผลิตจะประกอบด้วยสองประสิทธิภาพ คือ ประสิทธิภาพด้านเทคนิค (Technical Efficiency) และประสิทธิภาพด้านการจัดสรร (Allocative Efficiency) ซึ่งประสิทธิภาพด้านเทคนิค หมายถึงความสามารถของหน่วยผลิตที่จะสามารถผลิตผลผลิตให้ได้มากที่สุดภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ในขณะที่ประสิทธิภาพด้านการจัดสรรจะแสดงถึงความสามารถของหน่วยผลิตที่จะสามารถใช้จ่ายการผลิตในสัดส่วนที่เหมาะสมภายใต้เงื่อนไขของระดับราคาปัจจัยการผลิตที่เป็นอยู่ และการวัดประสิทธิภาพในการผลิตของหน่วยผลิตใด ๆ ไม่ว่า Farrell หรือ Fare, Grosskopf and Lovell (1985, 1994) ได้มีการนำเสนอการวัดผ่านการกำหนดฟังก์ชันของขอบเขตประสิทธิภาพของหน่วยผลิตทั้งทางด้านปัจจัยการผลิตและด้านผลผลิต โดยแนวทางการวัดที่ผ่านมา กว่า 40 ปี มีการนำเสนอการวัดในวิธีที่ต่างกันออกไป แต่โดยมากจะเป็นการกำหนดขอบเขตประสิทธิภาพของหน่วยผลิตโดยวิธีการ Data Envelopment Analysis (DEA) และ Stochastic Frontiers ซึ่งทั้งสองวิธีจะนำเอาความรู้ด้านสมการเส้นตรง (Linear Programming) เข้ามาประยุกต์ใช้ ซึ่งการวัดประสิทธิภาพโดยทั่วไปในปัจจุบันจะกำหนดให้มีการผลิตสินค้าหนึ่งชนิด (Q) ที่ใช้ปัจจัยการผลิตสองชนิด คือ แรงงาน (Labor; L) และสินทรัพย์ (Capital; K) ภายใต้ตลาดสินค้าและปัจจัยการผลิตที่เป็นตลาดแข่งขันสมบูรณ์และการผลิตแบบ Constant returns to scale และเพื่อให้สอดคล้องกับความหมายของคำว่าประสิทธิภาพการผลิต การวัดประสิทธิภาพจะแยกออกเป็นสองแนวทาง คือ ด้านผลผลิต (Output-Oriented Measure) และด้านปัจจัยการผลิต (Input-Oriented Measure)

2.1.5 แนวคิดการจัดการการผลิต หรือการจัดการการปฏิบัติการ

การผลิตหรือการปฏิบัติการ คือ กระบวนการแปรสภาพ (transformation process) ทรัพยากรต่าง ๆ ทำเป็นปัจจัยนำเข้า (input) ผ่านกระบวนการ (process) ให้เกิดมูลค่าเพิ่ม (value added) เป็นสินค้า (goods) หรือบริการ (services) หรือเป็นผลผลิตที่เป็นประโยชน์ ทั้งที่เป็นมูลค่าหรือประโยชน์ใช้สอยและมูลค่าในการแลกเปลี่ยน โดยที่ปัจจัยนำเข้าประกอบด้วยคนหรือแรงงาน เงินหรือทุน วัตถุดิบ การจัดการเครื่องจักร วิธีการ และศีลธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนอง

ความต้องการของมนุษย์ในการดำรงชีวิตเพราะฉะนั้นการผลิตจึงเป็นการสร้างคุณค่าของสินค้าที่สามารถสนองตอบความต้องการของมนุษย์ (เกียรติศักดิ์ จันทร์แดง, 2549, หน้า 14-16)

การจัดการการผลิตและการปฏิบัติการเป็นกิจกรรมทั้งหมดที่ผู้บริหารเกี่ยวข้องเพื่อให้การผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, 2550)

1) ผลิตภัณฑ์ (product) หมายถึง มูลค่าสินค้าบริการหรือความคิดที่ได้จากกระบวนการผลิตหรือการปฏิบัติการเพื่อแปลงปัจจัยนำเข้าเป็นผลลัพธ์ในรูปแบบที่แตกต่างกันซึ่งจำแนกผลิตภัณฑ์หรือผลลัพธ์จากกระบวนการผลิตออกเป็น 3 ลักษณะดังต่อไปนี้ (1) สินค้า คือ ผลิตภัณฑ์ที่เป็นรูปธรรมและผ่านกระบวนการผลิตโดยใช้วัตถุดิบมาทำการแปรรูป (2) บริการ คือ การกระทำที่อำนวยความสะดวกหรือให้ความช่วยเหลือตามความต้องการแก่ผู้ใช้บริการ และ (3) ความคิด คือ มโนทัศน์หรือหลักการที่ถูกพัฒนาขึ้นซึ่งผู้ซื้อสามารถนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการหรือช่วยสร้างแนวทางหรือประโยชน์ให้แก่ผู้ซื้อ เช่น ชุดคำสั่งคอมพิวเตอร์ งานโฆษณา และการบริการ เป็นต้น

2) การวางแผนการผลิตเป็นขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ขององค์กร เนื่องจากการวางแผนการผลิตจะเป็นการกำหนดแนวทางการพัฒนาการผลิตโดยการกำหนดระดับของการผลิตที่ต้องการหรือการผลิตเป้าหมายเพื่อใช้เป็นเป้าหมายในการปฏิบัติงานขององค์กรปกติเราสามารถจำแนกการวางแผนการผลิตโดยใช้ระยะเวลาเป็นเกณฑ์ออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

(2.1) การวางแผนการผลิตระยะสั้น (short-term productivity planning) หมายถึง การวางแผนที่มีระยะเวลาสั้นกว่า 1 ปี เช่น สัปดาห์เดือนไตรมาสหรือครึ่งปี เป็นต้น เนื่องจากระยะเวลาดำเนินงานสั้นโดยที่การวางแผนระยะสั้นจะให้ความสำคัญกับการควบคุมปัจจัยการผลิตและผลผลิตที่ได้รับในแต่ละช่วงเวลาว่าเป็นไปตามความต้องการหรือไม่และสมควรต้องปรับปรุงอย่างไรเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด

(2.2) การวางแผนการผลิตระยะยาว (long-term productivity planning) หมายถึง การวางแผนที่มีระยะเวลาตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป เนื่องจากแผนระยะยาวจะมีระยะเวลาดำเนินงานที่ยาวนาน ดังนั้นผู้วางแผนจึงสามารถให้ความสนใจต่อการพัฒนาผลผลิตภาพรวมทั้งระบบการพัฒนาการผลิตขององค์กรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย ดังนั้นผู้มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการจัดการด้านผลผลิตภาพสมควรต้องคำนึงถึงปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานให้บรรลุตามแผนที่กำหนดโดยปฏิบัติตามแนวทางต่อไปนี้ การวางแผนการผลิตต้องสอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ขององค์กรเพื่อให้สามารถดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์

สูงสุดแก่องค์กร และการมีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีปฏิบัติต้องมีความชัดเจน เพื่อให้ปฏิบัติได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของแผน

2.1.6 แนวคิดการวางแผนยุทธศาสตร์/กลยุทธ์

“การวางแผนเชิงกลยุทธ์” (strategic planning) หรือ “การบริหารเชิงกลยุทธ์” (strategic management) หรือ “การคิดอย่างกลยุทธ์” (strategic thinking) แนวคิดในด้านกลยุทธ์ดังกล่าวนี้ นับวันจะมีความสำคัญมากขึ้นทุกที โดยเฉพาะในช่วงที่ประเทศไทยกำลังอยู่ในขั้นตอนของการปรับตัวอย่างรุนแรง เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ทั้งในระดับโลก ภูมิภาค และภายในประเทศ ความจริงแล้ว “การวางแผนเชิงกลยุทธ์” (strategic planning) เป็นส่วนหนึ่งของ “การบริหารเชิงกลยุทธ์” (strategic management) ทั้งนี้ เนื่องจากว่าองค์ประกอบของการบริหารเชิงยุทธศาสตร์นั้น ส่วนแรกจะเป็นเรื่องของการวางทิศทางบริหารหรือทิศทางกลยุทธ์ (strategic direction) ซึ่งก็เป็นเรื่องของการวางแผน และอีกส่วนหนึ่งนั้นเป็นเรื่องการดำเนินกลยุทธ์เพื่อที่จะบรรลุสู่เป้าหมายหรือแผนทิศทางที่ได้กำหนดไว้นั่นเอง การบริหารเชิงกลยุทธ์จึงหมายถึง กระบวนการในการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์นั่นเอง (สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, 2543)

จินตนา บุญบงการ และณัฏฐพันธ์ เขจรนันท์ (2546) ได้ให้ความหมายของการจัดการเชิงกลยุทธ์ (strategic management) หมายถึง กระบวนการที่ประกอบด้วยวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและข้อมูลสำคัญของธุรกิจที่ใช้ในการประกอบการตัดสินใจ การวางแผนทางการดำเนินงานและควบคุมการปฏิบัติ งานเชิงกลยุทธ์ขององค์กร เพื่อที่จะสร้างความมั่นใจว่าองค์กรสามารถที่จะดำเนินการได้อย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ตลอดจนสามารถมีการพัฒนาการและสามารถมีการแข่งขันในอุตสาหกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่การจัดการเชิงกลยุทธ์มีเป้าหมายสำคัญ 2 ประการ คือ

1) สร้างและดำรงรักษาความสามารถในการแข่งขัน (competitive capacity) การเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อมทำให้ธุรกิจต้องปรับตัวอยู่เสมอ การกำหนดและการดำเนินกลยุทธ์ช่วยให้ธุรกิจมีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงและสามารถพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพในการแข่งขันได้อย่างต่อเนื่อง

2) สร้างคุณค่า (create value) การจัดการเชิงกลยุทธ์ช่วยสร้างคุณค่า (value) แก่เจ้าของหรือผู้ถือหุ้น (shareholder) ตลอดจนสร้างความพอใจให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ของธุรกิจ เช่น พนักงาน ผู้ขายวัตถุดิบ และลูกค้า เป็นต้น

ชัยสิทธิ์ เฉลิมมีประเสริฐ (2546) กล่าวว่า การบริหารเชิงกลยุทธ์ หมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายหรือเป้าประสงค์ตามพันธกิจ (mission) หรือภารกิจของ

องค์กร โดยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะผู้ที่ได้ผลประโยชน์จากองค์กร (stakeholders) นับเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจ และการกำหนดนโยบายขององค์กร ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริการ (customer) พนักงาน (employee) ชุมชนในท้องถิ่น (community) ผู้ถือหุ้น (shareholders) องค์กรประชาชน (civil society) ฯลฯ การบริหารเชิงกลยุทธ์เป็นศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินการใน 3 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกันคือ การวางแผนกลยุทธ์ (strategic planning) การปฏิบัติตามกลยุทธ์ (strategic implementation) และการควบคุมและประเมินผลกลยุทธ์ (strategic control and evaluation) และการวางแผนเชิงกลยุทธ์ (strategic planning) เป็นกระบวนการแรกเริ่มของการบริหารเชิงกลยุทธ์ ซึ่งในกระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ จุดมุ่งหมาย (เป้าประสงค์) วัตถุประสงค์ขององค์กรและการกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินงาน

John M. Bryson (1995) กล่าวว่า การวางแผนกลยุทธ์ช่วยเสริมสร้างการสื่อสาร การมีส่วนร่วม การคำนึงถึงความแตกต่างด้านค่านิยมและผลประโยชน์ การเสริมสร้างการตัดสินใจตามหลักพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผล และที่สำคัญที่สุดคือ การวางแผนกลยุทธ์จะก่อให้เกิดความสำเร็จในการปฏิบัติอย่างแท้จริง

ปกรณั ปรียากร (2545) กล่าวว่า การวางแผนกลยุทธ์ น่าจะถือเป็นแนวคิดร่วมระหว่างองค์การภาครัฐและภาคเอกชน ส่วนเทคนิคเฉพาะขององค์การทั้งสองอาจจะแตกต่างกันไปได้ตามภารกิจและความคาดหวังจากลูกค้าและผู้รับบริการที่แตกต่างกัน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทั้งองค์การภาครัฐและภาคเอกชน (strategic analysis) ไว้ดังนี้

ตัวแบบการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ของชนวู (บุญศักดิ์ แสงระวี, ม.ป.ป.)

- (1) กำหนดจุดมุ่งหมายและภารกิจของการรบ
- (2) ประเมินความเข้มแข็งและความพร้อมของสรรพกำลัง
- (3) ประเมินสถานการณ์ของกลุ่มต่อสู้
- (4) กำหนดวัตถุประสงค์และกลยุทธ์ต่าง ๆ
- (5) ตัดสินใจเลือกกลยุทธ์และนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ

ตัวแบบการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ของ Harvard Business School (SWOT model)

- (1) กำหนดจุดมุ่งหมาย/วัตถุประสงค์
- (2) วิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก
- (3) วิเคราะห์สถานการณ์ภายใน
- (4) กำหนดกลยุทธ์
- (5) ประเมินความเป็นไปได้และเลือกกลยุทธ์

(6) นำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ

สามารถสรุปกระบวนการกำหนดกลยุทธ์ขององค์การภาครัฐและองค์การที่ไม่หวังผลกำไร 10 ขั้นตอน ดังนี้

(1) กำหนดข้อตกลงหรือแนวคิดเบื้องต้นในการวางแผนกลยุทธ์ (initiate and agree upon a strategic planning process) โดยพิจารณาจาก

(1.1) นโยบายของรัฐบาล

(1.2) แผนพัฒนาประเทศ

(1.3) กฎหมายต่าง ๆ

(1.4) มติคณะรัฐมนตรี

(1.5) ปัญหาและความต้องการของประชาชน

(2) พิจารณอำนาจหน้าที่ขององค์การ (identify organizational mandates) การได้รับอานัติ (mandates) ในรูปของอำนาจหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ ส่วนจะเคร่งครัดหรือไม่เพียงใดสุดแต่ลักษณะขององค์การและธรรมเนียมที่ยึดถือปฏิบัติ

(3) กำหนดภารกิจและค่านิยมต่าง ๆ ขององค์การ (clarifying organizational mission and values) เป็นการคำนึงถึงลักษณะเฉพาะด้านค่านิยมในการบริหาร ที่มาจากความคิดร่วมกันของข้าราชการ พนักงาน สมาชิก ด้วยการวิเคราะห์ผลประโยชน์ได้เสียของผู้ที่เกี่ยวข้อง (stakeholders) มาประกอบในการตัดสินใจด้วย

(4) การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกและภายใน (assessing the organization's external and internal environments)

(5) ระบุประเด็นที่จะนำไปสู่การวางกลยุทธ์ (identifying the facing the strategic issue organization) เป็นการประมวล จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดต่าง ๆ เข้าด้วยกัน หรือ การทำ SWOT matrix เพื่อพิจารณา ปัญหา ช่องว่าง และประเด็น ที่ควรจะกำหนดกลยุทธ์ทั้งในเชิงรับและเชิงรุก

(6) การกำหนดกลยุทธ์ (formulating strategies and plans to manage the issue) เป็นการจัดทำข้อเสนอในรูปของทางเลือกต่าง ๆ ที่ควรจะดำเนินงาน ทั้งในส่วนของงานประจำและงานโครงการ การศึกษาและวิเคราะห์ความเป็นไปได้ การจัดสรรทรัพยากร และการจัดทำเอกสารแผน

(7) ทบทวนและอนุมัติกลยุทธ์และแผน (reviewing and adopting the strategies and plan) เป็นการขออนุมัติกลยุทธ์และแผนจากผู้บริหารเพื่อนำแผนไปสู่การดำเนินงาน

(8) กำหนดและประกาศวิสัยทัศน์ขององค์กร (establishing and effective organizational vision) เป็นกระบวนการในส่วนสุดท้ายที่จะเกี่ยวกับการประกาศวิสัยทัศน์ขององค์กรที่จะนำไปสู่การระบุรายละเอียดของแผนงาน แผนเงิน แผนคน ที่ครอบคลุมระยะเวลาด้านปานกลาง และระยะยาว รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่าง แผน แผนงาน โครงการ และงานประจำ รวมทั้งการทำความเข้าใจร่วมกันของบุคลากรหลักในองค์กร

(9) การนำแผนไปสู่การดำเนินงาน (developing and effective implementation process) เป็นขั้นตอนการดำเนินงานของหน่วยงานระดับปฏิบัติที่จะนำแผนกลยุทธ์ไปวางแผนเพื่อการดำเนินงานขององค์กรอีกชั้นหนึ่ง

(10) การประเมินผล (reassessing strategies and the strategic planning process) เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่มีความสำคัญ เพราะในการประเมินผลจะนำข้อมูลไปใช้สำหรับการปรับกลยุทธ์และแผนต่อไป

2.1.7 แนวคิดมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร

หมายถึง ระเบียบหรือแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะต่าง ๆ ของตัวสินค้าเกษตรวิธีและขั้นตอนการผลิต รวมถึงการดำเนินการเกี่ยวกับคุณลักษณะความปลอดภัย มาตรฐานจะต้องเกิดจากการร่วมกันระหว่างผู้ผลิต ผู้บริโภค และต้องได้รับการยอมรับจากทั้ง 2 ฝ่าย เพื่อให้มาตรฐานถูกนำมาใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินการทางการผลิตสินค้าเกษตรนั้น ๆ มีวัตถุประสงค์ของการกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร เพื่อเป็นเครื่องมือในการปรับปรุงคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและมาตรฐานสากล เพื่อเป็นการคุ้มครองเกษตรกรและผู้บริโภคให้ได้รับความเป็นธรรมในด้านราคาที่จำหน่ายหรือซื้อ เพื่อเป็นเครื่องมือในการอำนวยความสะดวกทางการค้า เพื่อเป็นเครื่องมือในการเจรจาทางการค้า (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2556)

2.1.8 แนวคิดการรับรองสินค้า (Product Certification)

หมายถึง การตรวจสอบให้การรับรองสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์สุดท้าย (Finished product) โดยมีการสุ่มตัวอย่าง การทดสอบ และการตรวจสอบว่าสินค้านั้นมีคุณลักษณะทางด้านคุณภาพและความปลอดภัยเป็นไปตามมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร และมาตรฐานทั่วไปด้านความปลอดภัย เช่น สารพิษตกค้าง สารปนเปื้อน รวมทั้งมีการตรวจประเมินระบบการผลิตหรือกระบวนการผลิตว่าผู้ผลิตมีความสามารถในการรักษาคุณภาพและความปลอดภัยของสินค้าที่ผลิตอย่างสม่ำเสมอได้ตามมาตรฐานสินค้า เช่น เนื้อหมูอนามัย, ผักผลไม้สดปลอดภัย, กุ้งกุลาดำแช่เยือกแข็ง ซึ่งสามารถแสดงเครื่องหมาย “Q” ไว้ที่ฉลาก สิ่งบรรจุ หีบห่อ สิ่งห่อหุ้ม สิ่งผูกมัด หรือบนสินค้าได้ การรับรองสินค้ายังรวมถึงผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการผลิตโดยระบบการเกษตรที่ดี (Good

Agricultural Practice : GAP), Code of Conduct (COC) และเกษตรอินทรีย์ หน่วยรับรองที่จะให้การรับรองสินค้ามีการจัดระบบตามมาตรฐาน ISO/IEC Guide 65 : 1996 หรือตามข้อกำหนดที่เทียบเคียงกันได้ (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2556)

2.1.9 แนวคิดแนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจชุมชน

ธุรกิจชุมชน เป็นการร่วมมือกันเพื่อดำเนินการทางธุรกิจของคนในชุมชน ที่ไม่ใช่มุ่งเน้นแต่การสร้างผลกำไร แต่เน้นการเกิดประโยชน์กับชุมชนและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยขณะเดียวกันสามารถแข่งขันด้านคุณภาพในการผลิตกับธุรกิจเอกชนได้ เป็นการประกอบกิจการของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน ตั้งแต่การระดมทุนต่าง ๆ การทำกิจการร่วมกัน การแบ่งปันผลประโยชน์ เกิดจากการใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนทั้งทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจทุนทางสิ่งแวดล้อม เพื่อการพึ่งตนเองและการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน ดังนั้น ธุรกิจชุมชนจึงเป็นกิจกรรมที่บุคคล หรือองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจการและช่วยกันดำเนินการ มีการเรียนรู้และจัดการร่วมกัน เพื่อดำเนินการในกิจกรรมการผลิต แปรรูปการค้า และการบริหารที่สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน อันจะนำไปสู่ชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนในชุมชน แต่เป็นธุรกิจที่สามารถช่วยเหลือเศรษฐกิจของประเทศได้ในระดับหนึ่ง ธุรกิจในระดับนี้ ยังมีปัญหาที่ประสบอยู่ คือ

- 1) ไม่เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานรัฐหรือเอกชนอื่น ๆ เนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับ
- 2) การสนับสนุนจากภาครัฐไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริง เนื่องจากข้อมูลกลุ่มเป้าหมายและความต้องการไม่ชัดเจน รัฐบาลจึงกำหนดให้มีการออกกฎหมายรองรับการประกอบการ (อภิชัย พันธเสน, 2539)

ความหมายของธุรกิจชุมชน

ศิริก สาระวดี (2539) ได้ให้ความหมาย ธุรกิจชุมชน หมายถึง ชุมชนหรือสหกรณ์ หรือใช้ชื่ออื่นโดยมีการจดทะเบียนหรือไม่ก็ตาม เป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวโดยสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่งเพื่อทำธุรกิจชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์และอุดมการณ์ร่วมกัน ดำเนินการโดยชุมชน กล่าวคือ สมาชิกมีส่วนร่วมในการลงทุน การบริหารจัดการ ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องในกระบวนการทำงาน เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ขององค์กร ทางด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มีผู้นำทางธรรมชาติทั้งชายและหญิงที่เกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการการทำงานร่วมกัน

2.1.10 แนวคิดลักษณะของธุรกิจชุมชน

ลักษณะของธุรกิจชุมชน มีความแตกต่างจากธุรกิจทั่วไป และวิสาหกิจชุมชน โดยธุรกิจชุมชนมีลักษณะเฉพาะ ดังนี้

1) เป็นธุรกิจขนาดเล็ก มีความคล่องตัวในการบริหาร ผู้บริหารหรือตัวแทนกลุ่มสามารถตัดสินใจในธุรกิจได้ทันที และรวดเร็ว เพราะการบริหารงานที่ไม่ซับซ้อน สามารถตัดสินใจปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ หรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และตลาด ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากสมาชิกของกลุ่มได้อย่างรวดเร็ว

2) รายได้จากยอดขายในระยะเริ่มต้น ไม่มากนัก ธุรกิจชุมชนจะทำการจำหน่ายสินค้าหรือบริการ หรือผลิตสินค้าในปริมาณที่สามารถคุ้มทุน และได้กำไรเพื่อแบ่งให้แก่สมาชิกตามปกติ โดยคำนึงถึงขนาดของตลาดที่มีอยู่เป็นสำคัญ จึงทำให้รายได้จากยอดขายไม่มากนัก แต่เพียงพอที่จะทำให้ธุรกิจดำเนินกิจการอยู่ได้อย่างราบรื่น และมีผลในการสร้างงานให้แก่สมาชิกเพื่อช่วยเสริมการดำรงชีพให้อยู่ได้ในบรรดาสมาชิก

3) ต้นทุนในการดำเนินกิจการต่ำ ธุรกิจชุมชนนั้นดำเนินงานโดยเน้นให้คนมีงานทำ แต่ในสภาพการทำงานที่เป็นมิตร และมีความสุข จึงไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าจ้างมาก ในขณะที่เดียวกันต้นทุนในการจัดหาอุปกรณ์และเครื่องใช้เป็นไปตามความจำเป็นในการประกอบธุรกิจ ซึ่งเน้นการประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย

4) การติดต่อและการให้บริการกับลูกค้าเป็นไปอย่างใกล้ชิดธุรกิจชุมชน ส่วนใหญ่ดำเนินงานโดยสมาชิกในชุมชน ซึ่งทำให้การติดต่อสื่อสารกับลูกค้าเป็นไปในลักษณะเป็นกันเองและการเป็นเพื่อนบ้านช่วยให้ทราบความต้องการของลูกค้าโดยตรง สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับลูกค้าได้ทันที

5) การเริ่มต้นธุรกิจทำได้ง่าย ธุรกิจชุมชนสามารถเริ่มต้นได้ง่าย โดยคณะบุคคลที่ไม่ใช่เครือญาติ มีวัตถุประสงค์ที่จะทำธุรกิจร่วมกันเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มและชุมชน การที่มีบุคคลจำนวนหนึ่งสนใจทำธุรกิจร่วมกัน มีผลทำให้ปัญหาเงินทุนไม่เป็นอุปสรรคเพราะใช้เงินลงทุนไม่มาก ทุกคนเป็นสมาชิก ไม่มีเจ้าของผูกขาดแต่เพียงผู้เดียว แต่อาจจะมีตัวแทนของกลุ่มที่ได้รับเลือกทำหน้าที่บริหารจัดการ หรือเป็นตัวแทนที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิก แจกจ่ายสินค้าให้ผู้บริโภคกิจกรรมการส่งสินค้าจากแหล่งผลิตไปยังโรงงานอุตสาหกรรม หรือไปยังผู้บริโภค เรียกว่า การแจกจ่าย เป็นการทำให้สินค้าไหลลื่นมาเสมอจาก ไร่นา ป่า จากบ่อแร่ จากโรงงาน ไปสู่ผู้บริโภค

2.1.11 แนวคิดความปลอดภัยทางอาหาร

ความปลอดภัยทางอาหาร (food safety) หมายถึง การจัดการให้อาหาร และสินค้าเกษตรที่นำมาเป็นอาหารบริโภคสำหรับมนุษย์ มีความปลอดภัย โดยไม่มีลักษณะเป็นอาหารไม่บริสุทธิ์ตามกฎหมายว่าด้วยอาหาร และตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้บริโภค ปลอดภัยจากอันตรายที่มาจากอาหาร (food hazard) ได้แก่ อันตรายทางชีวภาพ อันตรายทางเคมี อันตรายทางกายภาพ ส่วนมาตรฐานและแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยด้านอาหาร ได้แก่ (พิมพ์เพ็ญ พรเฉลิมพงศ์, 2558)

- 1) Codex Alimentarius Commission (Codex)
- 2) Good Agricultural Practice (GAP)
- 3) Good Hygiene Practice (GHP)
- 4) Good Manufacturing Practice (GMP)
- 5) Hazard Analysis Critical Control Point (HACCP)
- 6) British Retail Consortium Standard-Food (BRC)
- 7) International Food Standard (IFS)
- 8) European Hygienic Equipment Design Group (EHEDG)
- 9) 3-A Sanitary Standards, Inc. (3-A SSI)
- 10) Positive list system

2.1.12 แนวคิดกฎหมายอาหารและยุทธศาสตร์ด้านความปลอดภัยอาหารของประเทศไทย

สินค้าอาหารทุกประเภทก่อนถึงผู้บริโภค มีเส้นทาง ขึ้นตอนตามห่วงโซ่ของอาหาร ซึ่งการที่จะให้สินค้าอาหารเหล่านี้มีคุณภาพและความปลอดภัย จะต้องคำนึงถึงทุกขั้นตอน ตั้งแต่ระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ซึ่งแต่ละระดับมีหน่วยงานควบคุมกำกับดูแล ภายใต้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ (กัลยาณี ดีประเสริฐวงศ์, 2559)

1) ระดับต้นน้ำ ได้แก่ ฟาร์ม สวน ไร่ นา หน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดำเนินงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) ภายใต้พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร ฉบับปัจจุบันคือ พ.ศ.2551 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ควบคุมภาพรวมทั้งหมด เป็นแบบบังคับและสมัครใจ ขณะที่แต่ละกรมที่เกี่ยวข้องก็มีกฎหมายแยกแตกต่างกันไปอีก เช่น กรมปศุสัตว์ มีพระราชบัญญัติการฆ่าและจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ.2535 กรมประมง มีพระราชบัญญัติประมง พ.ศ.2490 เป็นต้น

2) ระดับกลางน้ำ ได้แก่ การแปรรูปทั้งการผลิตและนำเข้า การบริการและการจัดเก็บ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหน้าที่รับผิดชอบของกระทรวงสาธารณสุข โดยสำนักงาน

คณะกรรมการอาหารและยา ภายใต้พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.2522 ซึ่งเป็นมาตรการบังคับทั้งหมด กรมอนามัย ภายใต้พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และกระทรวงอุตสาหกรรม ได้แก่ กรมโรงงาน และสำนักมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) เป็นหน่วยงานสนับสนุน

3) ระดับปลายน้ำ ได้แก่ การจำหน่ายและการโฆษณา ซึ่งเป็นหน้าที่ของกระทรวงสาธารณสุขเช่นเดียวกัน โดยมีสำนักคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) เป็นหน่วยงานสนับสนุน สาเหตุที่ต้องมีการควบคุมอาหารตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงผู้บริโภค เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับอาหารที่ปลอดภัย เนื่องจากปัญหาการเจ็บป่วยที่เกิดจากอาหาร มีผลต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน กระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม ความหลากหลายของอาหารและเทคโนโลยีที่ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา กระแสการแข่งขันทางการค้าและการเปิดเขตการค้าเสรี โดยเฉพาะสินค้าแปรรูปพร้อมจำหน่ายทั้งในประเทศและส่งออก ซึ่งอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.2522 โดยขอสรุปความเป็นมาและประเด็นสำคัญ ๆ ดังนี้

กฎหมายอาหาร (พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.2522) กฎหมายอาหารมีการพัฒนาเป็นลำดับตั้งแต่ พ.ศ.2470 ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 มีพระราชบัญญัติหางานนม พระราชบัญญัติควบคุมอาหาร พ.ศ.2484, 2502, 2507 จนถึงปัจจุบัน พ.ศ.2522 และกำลังจัดทำ (ร่าง) พระราชบัญญัติอาหารฉบับใหม่ ซึ่งได้ดำเนินการเกือบแล้วเสร็จ พร้อมนำเสนอคณะรัฐมนตรี เพื่ออนุมัติในการนำไปใช้ต่อไป

พระราชบัญญัติอาหาร เป็นกฎหมายที่ออกโดยสภานิติบัญญัติ ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้น โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติ โดยมีกฎหมายลูกในรูปแบบของกฎกระทรวง และประกาศกระทรวง ตามลำดับ รวมทั้งสามารถออกเป็นประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ระเบียบหรือคำสั่ง เพื่อระบุนายละเอียดเกี่ยวกับข้อกำหนดมาตรฐาน แนวทางและวิธีการปฏิบัติให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

กรอบการดำเนินงานเพื่อควบคุมอาหาร ภายใต้พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.2522 ดำเนินงานโดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ได้แก่ การจัดทำกฎกระทรวง ประกาศกระทรวงฯ ประกาศสำนักงานฯ และคำสั่งต่างๆ เพื่อดำเนินการควบคุมกำกับดูแลผู้ผลิต ผู้นำเข้าผลิตภัณฑ์ ฉลาก และการโฆษณา ทั้งก่อนและหลังออกสู่ท้องตลาด เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับอาหารที่ปลอดภัย คุ้มค่า และสมประโยชน์ การออกกฎหมายลำดับรองแต่ละประเภทจะต้องใช้หลักการวิเคราะห์ความเสี่ยง (Risk Analysis) ซึ่งประกอบด้วย การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) การจัดการความเสี่ยง (Risk Management) และการสื่อสารความเสี่ยง (Risk Communication) และคำนึงถึงปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ คือ ข้อมูลพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ ฐานอำนาจตามพระราชบัญญัติ และข้อตกลง กฎระเบียบทางการค้าระหว่างประเทศ เช่น มาตรฐานอาหารระหว่างประเทศ

(Codex) และมาตรฐานสอดคล้องในกลุ่มอาเซียน (ASEAN Standard Harmonization) ขอยกตัวอย่างนิยามสำคัญๆ ในพระราชบัญญัติอาหาร ดังนี้

“อาหาร” หมายความว่า ของกินหรือเครื่องสำอางชีวิต ได้แก่ วัตถุทุกชนิดที่คนกินดื่ม อม หรือนำเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าด้วยวิธีใดๆ หรือในรูปลักษณะใดๆ แต่ไม่รวมถึงยา วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท หรือยาเสพติดให้โทษตามกฎหมาย ว่าด้วยการนั้น รวมถึงอาหารยังหมายถึง วัตถุที่มีจุดมุ่งหมายสำหรับใช้หรือใช้เป็นส่วนผสมในการผลิตอาหาร เช่น วัตถุเจือปนอาหาร สีผสมอาหาร และเครื่องปรุงแต่งกลิ่นรส เป็นต้น

“ผู้ผลิต” หมายถึง การทำผสมปรุงแต่ง รวมถึงการแบ่งบรรจุด้วย

“โรงงาน” หมายถึง โรงงานตามกฎหมาย ว่าด้วยโรงงานที่ตั้งขึ้น เพื่อผลิตอาหาร แบ่งเป็น กรณีเข้าข่ายโรงงาน หมายถึง อาคาร สถานที่ หรือยานพาหนะที่ใช้เครื่องจักร มีกำลังรวมตั้งแต่ 5 แรงม้า หรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 5 แรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่ 7 คน ขึ้นไป โดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตาม หากแรงม้าและจำนวนคนงานต่ำกว่านี้ จะถือว่าไม่เข้าข่ายโรงงาน

ประเภทอาหารตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.2522 ได้แก่ อาหารควบคุมเฉพาะ ซึ่งเป็นกลุ่มอาหารที่ต้องควบคุมเข้มงวดมากที่สุด เนื่องจากยังมีความเสี่ยงต่อสุขภาพของผู้บริโภคค่อนข้างสูง เช่น กลุ่มอาหารทารก ควบคุมน้ำหนัก กลุ่มอาหารที่มีการใช้สารเคมีเข้าร่วม เช่น สีสังเคราะห์ผสมอาหาร วัตถุที่ใช้ปรุงแต่งรสอาหาร วัตถุเจือปนอาหาร เป็นต้น อาหารกำหนดคุณภาพมาตรฐาน เป็นกลุ่มอาหารที่มีความเสี่ยง แต่ถูกควบคุมด้วยกระบวนการผลิตเฉพาะ (Specific GMP) เนื่องจากมีกระบวนการผลิตที่ตีรองรับ เช่น กลุ่มอาหารในภาชนะที่ปิดสนิท (LACF/AF) เครื่องดื่ม นมโค น้ำบริโภค เป็นต้น อาหารที่ต้องมีฉลาก เป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่ำเนื่องจากสภาวะไม่เหมาะสมต่อการเจริญของเชื้อจุลินทรีย์ เช่น หมากฝรั่ง ลูกอม อาหารพร้อมปรุงหรือพร้อมบริโภคทันที เป็นต้น และอาหารทั่วไป เป็นกลุ่มอาหารที่มีความเสี่ยงต่อสุขภาพน้อยเนื่องจากต้องไม่ผ่านความร้อนหรือนำไปปรุงก่อนบริโภค เช่น เส้นก๋วยเตี๋ยว บะหมี่ เส้นหมี่ น้ำตาล เป็นต้น

นอกจากนี้สถานที่ผลิตจะต้องดำเนินการตามกฎหมายทั้ง Primary GMP/GMP สุขลักษณะทั่วไป และ GMP เฉพาะผลิตภัณฑ์ ตามลำดับขึ้นกับชนิดของผลิตภัณฑ์ ขณะที่เรื่องฉลากอาหารและการโฆษณา มีการควบคุมตามกฎหมายกระทรวง และประกาศต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ขณะนี้พระราชบัญญัติอาหารได้มีการปรับปรุงและพัฒนาให้ทันสมัย เข้มงวดมากขึ้น โดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ได้จัดทำ (ร่าง) พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.... (อยู่ระหว่างเสนอคณะรัฐมนตรี) มีเนื้อหาสาระที่เข้มข้นโดยใช้หลักการวิเคราะห์และบริหารความเสี่ยง กำหนดให้ผู้ประกอบการต้องมีระบบควบคุมตนเอง (Self control) และมีความรับผิดชอบมากขึ้น (Self

Responsibility) เพิ่มการกระจายงานให้หน่วยงานเอกชน เช่น การถ่ายโอนภารกิจบางส่วนให้ภาคเอกชนหรือสถาบันการศึกษา มีระบบแจ้งเตือนภัย (Rapid Alert System for Food) มีมาตรการควบคุมกำกับดูแล รวมทั้งบทลงโทษที่เข้มงวดมากยิ่งขึ้น พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ.2551 เป็นกฎหมายที่แต่งตั้งโดยคณะรัฐมนตรี มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การทำงานด้านความปลอดภัยอาหารเป็นแบบบูรณาการ เนื่องจากมีหน่วยงานเกี่ยวข้อง 11 กระทรวง มากกว่า 30 หน่วยงาน มีพระราชบัญญัติเกือบ 10 ฉบับ จึงมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อจัดทำกรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทย โดยแบ่งประเด็นยุทธศาสตร์ที่ควรพิจารณา ร่วมกันให้เป็นรูปธรรม ได้แก่

(1) ความมั่นคงด้านอาหาร (Food Security) เพื่อให้ประเทศไทย มีความมั่นคงด้านอาหารยั่งยืน มีการบริหารจัดการทรัพยากร เพื่อการผลิตอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน

(2) ด้านคุณภาพและความปลอดภัยอาหาร (Food Quality and Safety) เพื่อดูแลคุณภาพและความปลอดภัยอาหารในห่วงโซ่อาหาร ให้การคุ้มครองผู้บริโภคและการค้าทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้อง

(3) ด้านอาหารศึกษา (Food Education) เน้นกระบวนการส่งเสริม พัฒนาและวิจัย เพื่อให้ความรู้ ความตระหนักในการใช้ทรัพยากร เพื่อผลิตและกระจายอาหารในห่วงโซ่อาหาร ตลอดจนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในการบริโภคอาหาร

(4) ด้านการบริหารจัดการ (Management) พัฒนาการจัดการด้านอาหารของประเทศตลอดทั้งห่วงโซ่อาหารเป็นระบบให้มีความเหมาะสม สร้างความเข้มแข็งของการดำเนินงานทุกภาคส่วนให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ รองรับภัยคุกคามต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล และสอดคล้องกับกติกาการค้าสากล

ซึ่งแต่ละยุทธศาสตร์ มีการจัดทำกลยุทธ์และแนวทางการดำเนินงาน ภายใต้คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการชุดต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การดำเนินงานของคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ มีนายกรัฐมนตรีหรือรองนายกฯ ที่ได้รับมอบหมายเป็นประธาน มีสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา และสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) เป็นฝ่ายเลขานุการ มีผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหารระดับกระทรวงทุกกระทรวงเป็นกรรมการ และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการฯ เพื่อปฏิบัติงานหลายคณะ เพื่อแก้ไขปัญหาในแต่ละเรื่องที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจยังไม่สามารถดำเนินการได้ ซึ่งจะทำให้ประเทศไทยมีฐานทรัพยากรในการผลิตอาหารที่สมบูรณ์และยั่งยืน ชุมชนเกษตรกรมีการผลิตอาหารที่เข้มแข็ง มีระบบเศรษฐกิจและการจัดการอาหารที่เป็นธรรมสร้างรายได้ให้แก่เศรษฐกิจของประเทศและ

ท้องถิ่น ผู้บริโภคเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ และปลอดภัย มีคุณค่าทางโภชนาการ ทั้งอาหารที่ผลิตในประเทศและอาหารนำเข้า มีกลไกและระบบการจัดการด้านอาหารที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผล สามารถตอบสนองได้ทันต่อสถานการณ์ต่างๆ ทั้งภาวะปกติและภาวะวิกฤติ สร้างความเชื่อมั่นให้กับอาหารส่งออก เพิ่มศักยภาพและขยายโอกาสด้านการตลาดให้กับอาหารไทยผ่านทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางโภชนาการ ภายใต้กฎหมายอาหารและพระราชบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังสรุปข้างต้น หากมีการเชื่อมโยงการปฏิบัติงานแผนบูรณาการทุกภาคส่วนอย่างมีประสิทธิภาพ จะช่วยทำให้การบริหารจัดการด้านอาหารปลอดภัย เป็นไปตลอดห่วงโซ่อาหาร ทำให้สินค้าอาหารที่จำหน่าย มีคุณภาพ ความปลอดภัยมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ประชาชนได้รับอาหารที่ดีปลอดภัย สม่าเสมอตลอดไป

2.1.13 แนวคิดความปลอดภัยด้านอาหาร

อาหารเป็นหนึ่งในปัจจัยที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ มนุษย์อาจเจ็บป่วยหรือเสียชีวิตได้หากขาดอาหาร ทั้งนี้ถ้าอาหารที่รับประทานไม่ปลอดภัยหรือปนเปื้อนสารพิษจะมีผลต่อการเกิดโรค โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคไต โรคหัวใจ ขึ้นอยู่กับตัวเราว่ารับประทานอาหารอะไร (You are what you eat) ดังนั้น ความปลอดภัยของอาหารที่บริโภคจึงมีความสำคัญ เนื่องจากส่งผลต่อภาวะสุขภาพโดยตรงปัจจุบัน สภาพเศรษฐกิจและสังคมของมนุษย์ได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว มีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการผลิตอาหาร ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีเหล่านี้ทำให้อาหารมีความหลากหลายมากขึ้น ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคและสามารถยืดอายุการเก็บรักษาไว้ได้นาน นอกจากนี้ เทคโนโลยีที่ทันสมัยยังช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหาร สามารถขนส่งอาหารไปได้ทั่วทุกมุมโลก ซึ่งขณะที่เทคโนโลยีกำลังเจริญรุดหน้าไป ปัญหาใหม่ ๆ ก็เกิดเพิ่มมากขึ้นตามด้วย เช่น ปัญหาผลิตภัณฑ์อาหารที่ไม่ปลอดภัย ทำให้แต่ละประเทศทั่วโลกสนใจและพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาด้านสุขภาพที่เกิดจากโรคอาหารเป็นพิษตามนิยามขององค์การมาตรฐานอาหารระหว่างประเทศ (Codex) ความปลอดภัยของอาหาร (Food Safety) หมายถึงอาหารนั้นจะต้องปลอดจากสารพิษและไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้บริโภค ทั้งนี้ต้องมีกรรมวิธีในการเตรียมปรุง ผสม และรับประทานอย่างถูกต้องตามความมุ่งหมายของอาหารนั้นๆ อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของอาหารมีมากมายทั่วโลก เช่น ปัญหาโรควัวบ้าในประเทศอังกฤษปี 2539 ซึ่งยังคงเป็นปัญหาต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ปัญหาการระบาดของเชื้อ E. coli ในประเทศญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ปัญหาโรคไข้สมองอักเสบระบาดในหมูที่ประเทศมาเลเซีย และปัญหาเรื่องไข่หวัดนกที่มีการระบาดในหลายประเทศทั่วโลก (สำนักส่งเสริมและสนับสนุนอาหารปลอดภัย, 2558) ความปลอดภัยทางอาหาร (food safety) หมายถึง การจัดการให้อาหาร และสินค้า

เกษตรที่นำมาเป็นอาหารบริโภคสำหรับมนุษย์ มีความปลอดภัย โดยไม่มีลักษณะเป็นอาหารไม่บริสุทธิ์ตามกฎหมายว่าด้วยอาหาร และตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้บริโภค ปลอดภัยจากอันตรายที่มาจากอาหาร (food hazard) ได้แก่ อันตรายทางชีวภาพ อันตรายทางเคมี อันตรายทางกายภาพ ส่วนมาตรฐานและแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยด้านอาหาร ได้แก่ (พิมพ์เพ็ญ พรเฉลิมพงศ์, 2558) b 1) Codex Alimentarius Commission (Codex) 2) Good Agricultural Practice (GAP) 3) Good Hygiene Practice (GHP) 4) Good Manufacturing Practice (GMP) 5) Hazard Analysis Critical Control Point (HACCP) 6) British Retail Consortium Standard-Food (BRC) 7) International Food Standard (IFS) 8) European Hygienic Equipment Design Group (EHEDG) 9) 3-A Sanitary Standards, Inc. (3-A SSI) 10) Positive list system ซึ่งในที่นี้จะพิจารณามาตรฐานที่เป็นที่นิยมมาใช้กับอาหาร คือ Good Agricultural Practice (GAP) และ Good Manufacturing Practice (GMP)

1) แนวคิดการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP)

นิยามของการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) หมายถึง แนวทางในการทำการเกษตร เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดีและปลอดภัยตามมาตรฐานที่กำหนด โดยขบวนการผลิตจะต้องปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภค ปราศจากการปนเปื้อนของสารเคมีไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมมีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ผลผลิตสูงคุ้มค่าการลงทุน การผลิตตามมาตรฐาน GAP ก่อให้เกิดความยั่งยืนทางการเกษตร สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม

มาตรฐาน GAP เป็นมาตรฐานที่ครอบคลุมการผลิตสินค้าเกษตรอย่างครบวงจร ตั้งแต่ ปฏิกิริยาการผลิต การเก็บเกี่ยว การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การบรรจุหีบห่อ และการขนส่งการผลิต สำหรับการผลิตสินค้าเกษตร 3 ประเภท ได้แก่ 1) พืชผล เช่น ผัก ผลไม้ ชา กาแฟ ฝ้าย ฯลฯ 2) ปศุสัตว์ เช่น วัวควาย แกะ หมู ไก่ ฯลฯ 3) สัตว์น้ำ เช่น ปลาน้ำจืดประเภทลำตัวยาวมีเกล็ด ดังเช่น ปลาแซลมอน และปลาเทราท์ กุ้ง ปลา สังกะวาด ปลานิล ฯลฯ (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2559)

สำหรับนิยามของการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีระดับภูมิภาคอาเซียน : ASEAN GAP จะครอบคลุมสินค้า 3 กลุ่ม ได้แก่ ผัก ผลไม้ สัตว์น้ำ และปศุสัตว์ ปัจจุบันได้มีการนำมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีระดับภูมิภาคอาเซียน ในกลุ่มสินค้าผักผลไม้มาใช้กับสมาชิกอาเซียนแล้ว แต่มาตรฐานการปฏิบัติทางการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ดีระดับภูมิภาคอาเซียน ด้านสัตว์น้ำครอบคลุมเรื่องการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำทะเล สัตว์น้ำชายฝั่งหรือสัตว์น้ำกร่อย และสัตว์น้ำจืด และมาตรฐานการปฏิบัติในการเลี้ยงสัตว์ที่ดีระดับภูมิภาคอาเซียน (Asean Good Animal

Husbandry Practices : ASEAN GAHP) ด้านปศุสัตว์ ซึ่งเน้นในด้านเนื้อไก่และไข่ไก่ และอาหาร
 สาเลา อยู่ระหว่างร่างมาตรฐาน

GLOBAL GAP คือ มาตรฐานภาคเอกชนสำหรับการผลิตสินค้าเกษตรของกลุ่ม
 ผู้ค้าปลีกในยุโรปที่มาจากมาตรฐาน GAP หรือ Good Agricultural Practice ขององค์การอาหาร
 และเกษตรกรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ FAO ซึ่งเป็นแนวคิดเรื่องการทำเกษตรอย่างยั่งยืน ใส่ใจ
 สิ่งแวดล้อม และสังคม โดยมาตรฐานดังกล่าว มุ่งรับรองคุณภาพการเพาะปลูกสินค้าเกษตร เช่น
 ผัก ผลไม้ สินค้าปศุสัตว์ และสินค้าประมง เพื่อให้ผู้บริโภคมั่นใจว่าสินค้าอาหารที่ผลิตจากฟาร์ม
 ดังกล่าวได้ใช้สารเคมีและมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแต่น้อย และยังมีการคำนึงถึง สวัสดิภาพ
 ความปลอดภัยของแรงงาน โดยกลุ่มผู้ค้าปลีกในยุโรปและประเทศที่สาม รวมถึงประเทศไทย ที่
 ต้องการนำสินค้าไปจำหน่ายในร้านค้าปลีกในยุโรป(ซินอิสรศ วิจิธาตินันท์, 2561)

มาตรฐาน ASEAN GAP ในสินค้ากลุ่มผักผลไม้ครอบคลุมกระบวนการผลิต การ
 เก็บเกี่ยว และการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวผักผลไม้ที่ผลิตระดับฟาร์ม รวมถึงการปฏิบัติหลังการ
 เก็บเกี่ยวในสถานที่ที่มีการบรรจุเพื่อจำหน่าย แต่ไม่ครอบคลุมผลิตภัณฑ์ที่มีความเสี่ยงสูงด้าน
 อาหาร เช่น ผลิตภัณฑ์สดตัดแต่ง (fresh cut produce) ต้นอ่อนที่งอกจากเมล็ด (sprouts) เป็นต้น
 รวมทั้งมาตรฐาน ASEAN GAP มีการประยุกต์ใช้รับรองระบบการผลิตพืชทุกชนิด แต่ไม่รวมถึง
 ผลิตภัณฑ์ออร์แกนิก หรือผลิตภัณฑ์ปลอดจีเอ็มโอ (GMO free) กล่าวคือ การอนุญาตให้มี
 ส่วนประกอบของพืชตัดแปลงพันธุกรรมได้ไม่เกินร้อยละ 0.9 (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อ
 เกษตรกรรม, 2559)

2) แนวคิดหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตอาหาร (GMP: Good Manufacturing
 Practice)

GMP ที่นำมาเป็นมาตรการบังคับใช้เป็นกฎหมายนั้น ได้นำแนวทางข้อกำหนด
 เป็นไปตาม Codex ซึ่งเป็นที่ยอมรับของสากล แต่มีการปรับรายละเอียดบางประเด็นหรือเป็นการ
 ปรับให้ง่ายขึ้น (Simplify) เพื่อให้เหมาะสมกับศักยภาพของผู้ผลิตอาหารภายในประเทศ ซึ่ง
 สามารถปฏิบัติได้จริง แต่ยังมีข้อกำหนดที่เป็นหลักการที่สำคัญเหมือนกับของ Codex แต่สามารถ
 นำไปใช้ได้กับสถานประกอบการทุกขนาด ทุกประเภท ทุกผลิตภัณฑ์ ตามสภาพการณ์ของ
 ประเทศไทย นอกจากนี้ยังเป็นการพัฒนามาตรฐานสูง ขึ้นมาจากหลักเกณฑ์ขั้นพื้นฐาน (Minimum
 Requirement) ที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาใช้ในการพิจารณาอนุญาตผลิตเป็นเกณฑ์
 ซึ่งทั้งผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่ผู้จกกันเคยกันดีและปฏิบัติกันอยู่แล้วเพียงแต่จะต้องมีการปฏิบัติ

ในรายละเอียดบางประเด็นที่เคร่งครัดและจริงจังมากขึ้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า GMP สุขลักษณะทั่วไปนี้ผู้ประกอบการสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ในขณะที่กฎระเบียบข้อบังคับของหลักการสำคัญก็มีความน่าเชื่อถือในระดับสากล

สำหรับ GMP เฉพาะผลิตภัณฑ์ (Specific GMP) นั้น สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาได้กำหนดให้น้ำบริโภคเป็นผลิตภัณฑ์แรก que ผู้ประกอบการจะต้องปฏิบัติตาม GMP เฉพาะ เนื่องจากการผลิตมีกระบวนการที่ไม่ซับซ้อนและลงทุนไม่มาก ประกอบกับในยุคเศรษฐกิจปัจจุบันมีผู้ผลิตเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากจากการตรวจสอบจำนวนผู้ประกอบการที่ได้รับอนุญาตจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดทั่วประเทศ ในปี 2546 มีประมาณ 4,000 รายทั่วประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ประกอบการรายย่อยมีการผลิตโดยไม่คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้บริโภค สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาจึงเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องมีการและหาวิธีการป้องกันในเรื่องนี้อย่างจริงจังมากขึ้น ทั้งนี้ให้เน้นการควบคุมสถานที่และกระบวนการผลิต โดยใช้หลักการของ GMP เฉพาะผลิตภัณฑ์เข้ามาเป็นหลักเกณฑ์บังคับทางกฎหมาย เพื่อให้ผู้ผลิตน้ำบริโภคตระหนัก มีการควบคุม ตรวจสอบ และเห็นความสำคัญเรื่องคุณภาพมาตรฐานและความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ หลักการของ GMP น้ำบริโภคใช้ แนวทางของกฎหมายอเมริกา ที่กำหนดใน Code of Federal Regulation title ที่ 21 part 129 Processing and bottling of bottled drinking water และมาตรฐานสากล Codex (Code of Hygiene Practice for Bottled/Packaged Drinking Waters) ซึ่งสอดคล้องกับ GMP สุขลักษณะทั่วไปที่เป็นกฎหมาย เพียงแต่มีการขยายเนื้อหาในหมวดที่เกี่ยวกับกระบวนการผลิต ให้เป็นไปตามขั้นตอนที่ถูกต้องของผลิตภัณฑ์น้ำบริโภคเพื่อให้ผู้ผลิตสามารถควบคุมได้ครบถ้วนทุกจุดของการผลิตมากยิ่งขึ้น

มาตรการ GMP เป็นการปรับเปลี่ยนระบบโดยใช้กฎหมายเป็นมาตรการรองรับ ซึ่งจะเป็นวิธีที่จะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในรูปธรรมได้อย่างแท้จริง แต่การเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังกล่าว ในระยะเริ่มแรก ซึ่งเป็นระยะการปรับตัวของระบบ ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบหรือปัญหาอุปสรรคแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อผู้ประกอบการด้านอาหารทั้งหมดของประเทศ ดังนั้น จึงได้มีการกำหนดให้มีระยะเวลาผ่อนผันเพื่อประโยชน์ในการปรับตัวและเตรียมความพร้อมของสถานประกอบการในปัจจุบัน GMP ได้ถูกกำหนดให้เป็นกฎหมาย เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดผลดีต่อคุณภาพและความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์อาหาร ประกอบด้วย 1) ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 193) พ.ศ.2543 และ (ฉบับที่ 239) พ.ศ.2544

เรื่อง วิธีการผลิต เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต และการเก็บรักษาอาหาร (GMP สุขลักษณะทั่วไป) และ 2) ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 220) พ.ศ.2544 เรื่อง น้ำบริโภคในภาชนะบรรจุที่ปิดสนิท (ฉบับที่ 3) (GMP น้ำบริโภค) ประกาศกระทรวงฯ ทั้ง 2 ฉบับนี้ มีผล

บังคับใช้สำหรับผู้ประกอบการรายใหม่ตั้งแต่วันที่ 24 กรกฎาคม 2544 ส่วนรายเก่ามีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 24 กรกฎาคม 2546 โดยมีข้อกำหนด GMP สรุปลักษณะทั่วไป มีอยู่ 6 ข้อกำหนด ดังนี้

- 1) สถานที่ตั้งและอาคารผลิต
- 2) เครื่องมือ เครื่องจักร และอุปกรณ์ในการผลิต
- 3) การควบคุมกระบวนการผลิต
- 4) การสุขาภิบาล
- 5) การบำรุงรักษาและการทำความสะอาด
- 6) บุคลากรและสุขลักษณะ

ในแต่ละข้อกำหนดมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ผู้ผลิตมีมาตรการป้องกันการปนเปื้อนอันตรายทั้งทางด้านจุลินทรีย์ เคมี และกายภาพ ลงสู่ผลิตภัณฑ์ ซึ่งอาจมาจากสิ่งแวดล้อม ตัวอาคารเครื่องจักรอุปกรณ์ที่ใช้

การดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนการผลิต รวมถึงการจัดการในด้านสุขอนามัย ทั้งในส่วนของการทำความสะอาด การบำรุงรักษาและผู้ปฏิบัติงาน

ข้อกำหนด GMP น้ำบริโภคมีอยู่ 11 ข้อกำหนด ดังนี้

- 1) สถานที่ตั้งและอาคารผลิต
- 2) เครื่องมือ เครื่องจักร และอุปกรณ์ในการผลิต
- 3) แหล่งน้ำ
- 4) การปรับปรุงคุณภาพน้ำ
- 5) ภาชนะบรรจุ
- 6) สารทำความสะอาดและฆ่าเชื้อ
- 7) การบรรจุ
- 8) การควบคุมคุณภาพมาตรฐาน
- 9) การสุขาภิบาล
- 10) บุคลากรและสุขลักษณะผู้ปฏิบัติงาน
- 11) บันทึกและรายงาน

วัตถุประสงค์ในแต่ละข้อกำหนดเช่นเดียวกับ GMP สรุปลักษณะทั่วไป เพียงแต่ GMP น้ำบริโภคเน้นประเด็นการควบคุมกระบวนการผลิตน้ำบริโภค โดยขยายรายละเอียดในการควบคุมเพื่อป้องกันการปนเปื้อนชัดเจนยิ่งขึ้น ตั้งแต่ข้อ 3-8 ซึ่งเป็นขั้นตอนการผลิต และมีการเพิ่มเติมในส่วนของบันทึกและรายงานเพื่อให้ผู้ผลิตเห็นความสำคัญและประโยชน์ในการเก็บ

ข้อมูล รายงานบันทึกที่เกี่ยวข้อง เช่น ผลวิเคราะห์แหล่งน้ำและผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งจะช่วยป้องกัน หรือแก้ไขเมื่อเกิดปัญหากับผลิตภัณฑ์

รายละเอียดของแต่ละข้อกำหนด ทั้ง GMP สุขลักษณะทั่วไป และ GMP น้ำบริโภคอยู่ในประกาศทั้ง 2 ฉบับ และปัจจุบันนี้ กระทรวงสาธารณสุขมีประกาศกระทรวง (ฉบับที่ 342) เรื่อง วิธีการผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ในการผลิต และการเก็บรักษาอาหารแปรรูปที่บรรจุในภาชนะพร้อมจำหน่าย หรือ Primary เป็น

GMP ขั้นต้น เพื่อควบคุมแหล่งผลิตอาหารที่นอกเหนือจากประกาศกระทรวง ฉบับที่ 193

นอกจาก GMP กฎหมายดังกล่าวข้างต้น กรณีผู้ผลิตจะจัดทำระบบ GMP ให้เทียบเท่าสากลเพื่อการส่งออกหรือเพื่อพัฒนาระบบให้สูงขึ้นก่อนที่จะเข้าสู่ระบบ HACCP นั้น ก็สามารถดำเนินการตามมาตรฐาน codex (General Principle of Food Hygiene) ซึ่งขณะนี้ประเทศไทย ได้รับมาประกาศใช้เป็นมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (มอก. 7000-2540) แล้ว ซึ่งมีหัวข้อสำคัญๆ ดังนี้

- 1) การออกแบบและสิ่งอำนวยความสะดวก
- 2) การควบคุมการปฏิบัติงาน
- 3) การบำรุงรักษาและการสุขาภิบาล
- 4) สุขลักษณะส่วนบุคคล
- 5) การขนส่ง
- 6) ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และการสร้างความเข้าใจให้กับผู้บริโภค
- 7) การฝึกอบรม (กัลยาณี ดิประเสริฐวงศ์, 2554)

2.1.14 แนวคิดการจัดระบบควบคุมภายใน (Internal control system /ICS)

ระบบควบคุมภายใน (Internal control system /ICS) เป็นระบบประกันคุณภาพที่ใช้บริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรในการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ตามมาตรฐานสากล สอดคล้องตามหลักเกณฑ์เงื่อนไขของหน่วยรับรอง การประเมินประสิทธิภาพของระบบควบคุมภายในต้องดำเนินการอย่างครบถ้วน อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง มีการบริหารจัดการกลุ่มร่วมกันปฏิบัติในการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในกลุ่ม และสอดคล้องตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการรับรองของหน่วยรับรอง (ชินอิสเรศ ฐิติชาตินันท์, 2561)

ข้อดีของการจัดทาระบบควบคุมภายใน (Internal control system /ICS)

- 1) ช่วยให้หน่วยงานที่ให้การรับรองสามารถให้การรับรองแก่เกษตรกรรายย่อยได้ทีละหลายราย

2) สามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกรในการขอการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ได้เร็วขึ้น

3) ลดขั้นตอนในการขอการรับรองที่ละรายออกไป

4) ช่วยให้เกษตรกรเกิดการรวมกลุ่มช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

5) มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติตามมาตรฐานต่างๆได้เอง

เกณฑ์การพิจารณาคุณสมบัติของกลุ่มเกษตรกร

1) สมาชิกของกลุ่ม ต้องเป็นเจ้าของ หรือผู้ถือสิทธิ์ครอบครองพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์ หรือเป็นผู้ได้รับมอบหมายจากเจ้าของ หรือผู้ถือครองสิทธิ์ให้ดำเนินการผลิตเกษตรอินทรีย์

2) กรณีการผลิตพืชอินทรีย์ ต้องเป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีสมาชิก อย่างน้อย 7 ราย

3) ต้องเป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีความเข้มแข็ง มีแนวโน้มตลาดร่วมกัน และผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ชนิดที่ตลาดมีความต้องการ

4) สมาชิกมีความรู้พื้นฐานอ่านออกเขียนได้

กระบวนการพัฒนาระบบควบคุมภายใน มี 5 ขั้นตอน

1) การประเมินศักยภาพและความพร้อมเบื้องต้นของกลุ่มเกษตรกร

2) การจัดทำระบบเอกสารระบบควบคุมภายในของกลุ่ม

3) การทดลองใช้เอกสารคู่มือระบบควบคุมภายในของกลุ่ม

4) การประเมินระบบควบคุมภายใน

5) การตรวจประเมินเบื้องต้น

2.1.15 แนวคิดเกษตรอินทรีย์

แนวคิดพื้นฐานของเกษตรอินทรีย์คือ การบริหารจัดการการผลิตทางการเกษตรแบบองค์รวม ซึ่งแตกต่างอย่างชัดเจนจากการเกษตรแผนใหม่ที่มีมุ่งเน้นการเพิ่มผลผลิตชนิดใดชนิดหนึ่งสูงสุด โดยการพัฒนาเทคนิคต่าง ๆ เกี่ยวกับการให้ธาตุอาหารพืชและป้องกันกำจัดสิ่งมีชีวิตอื่นที่อาจมีผลในการทำให้พืชที่ปลูกมีผลผลิตลดลง แนวคิดเช่นนี้เป็นแนวคิดแบบแยกส่วน เพราะแนวคิดนี้ตั้งอยู่บนฐานการมองว่า การเพาะปลูกไม่ได้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ดังนั้นการเลือกชนิดและวิธีการใช้ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ มุ่งเฉพาะแต่การประเมินประสิทธิภาพต่อพืชหลักที่ปลูก โดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรการเกษตรหรือนิเวศการเกษตร สำหรับเกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นการเกษตรแบบองค์รวม จะให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน การรักษาแหล่ง

น้ำให้สะอาด และการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพของฟาร์ม ทั้งนี้เพราะแนวทางเกษตรอินทรีย์อาศัยกลไกและกระบวนการของระบบนิเวศในการทำการผลิต ดังนั้นเกษตรอินทรีย์จะประสบความสำเร็จได้ เกษตรกรจำเป็นต้องเรียนรู้กลไกและกระบวนการของระบบนิเวศ

หลักการเกษตรอินทรีย์

หลักการสำคัญ 4 ข้อของเกษตรอินทรีย์ คือ สุขภาพ นิเวศวิทยา ความเป็นธรรม และการดูแลเอาใจใส่ (health, ecology, fairness and care)

(ก) มิติด้านสุขภาพ เกษตรอินทรีย์ควรจะต้องส่งเสริมและสร้างความยั่งยืนให้กับสุขภาพอย่างเป็นองค์รวมของดิน พืช สัตว์ มนุษย์ และโลก

สุขภาพของสิ่งมีชีวิตแต่ละปัจเจกและของชุมชน เป็นหนึ่งเดียวกันกับสุขภาพของระบบนิเวศ การที่ผืนดินมีความอุดมสมบูรณ์จะทำให้พืชพรรณต่างๆ แข็งแรง มีสุขภาพที่ดี ส่งผลต่อสัตว์เลี้ยงและมนุษย์ที่อาศัยพืชพรรณเหล่านั้นเป็นอาหาร

สุขภาพเป็นองค์รวมและเป็นปัจจัยที่สำคัญของสิ่งมีชีวิต การมีสุขภาพที่ดีไม่ใช่การปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ แต่รวมถึงภาวะแห่งความเป็นอยู่ที่ดีของกายภาพ จิตใจ สังคม และสภาพแวดล้อมโดยรวม ความแข็งแรง ภูมิคุ้มกัน และความสามารถในการฟื้นตัวจากความเสื่อมถอยเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสุขภาพที่ดี

บทบาทของเกษตรอินทรีย์ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตในไร่นา การแปรรูป การกระจายผลผลิต หรือการบริโภค ต่างก็มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดีของระบบนิเวศและสิ่งมีชีวิตทั้งปวง ตั้งแต่สิ่งมีชีวิตที่มีขนาดเล็กสุดในดินจนถึงตัวมนุษย์เราเอง เกษตรอินทรีย์จึงมุ่งที่จะผลิตอาหารที่มีคุณภาพสูง และมีคุณค่าทางโภชนาการ เพื่อสนับสนุนให้มนุษย์ได้มีสุขภาพที่ดีขึ้น ด้วยเหตุนี้ เกษตรอินทรีย์จึงเลือกที่จะปฏิเสธการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เวชภัณฑ์สัตว์ และสารปรุงแต่งอาหาร ที่อาจมีอันตรายต่อสุขภาพ

(ข) มิติด้านนิเวศวิทยา เกษตรอินทรีย์ควรจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของระบบนิเวศวิทยาและวัฏจักรแห่งธรรมชาติ การผลิตการเกษตรจะต้องสอดคล้องกับวิถีแห่งธรรมชาติ และช่วยทำให้ระบบและวัฏจักรธรรมชาติเพิ่มพูนและยั่งยืนมากขึ้น

หลักการเกษตรอินทรีย์ในเรื่องนี้ ตั้งอยู่บนกระบวนการทัศน์ที่มองเกษตรอินทรีย์ในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของระบบนิเวศที่มีชีวิต ดังนั้นการผลิตการเกษตรจึงต้องพึ่งพาอาศัยกระบวนการทางนิเวศวิทยาและวงจรของธรรมชาติ โดยการเรียนรู้และสร้างระบบนิเวศสำหรับให้เหมาะสมกับการผลิตแต่ละชนิด ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีของการปลูกพืช เกษตรกรจะต้องปรับปรุงดินให้มีชีวิต หรือในการเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรจะต้องใส่ใจกับระบบนิเวศโดยรวมของฟาร์ม หรือในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เกษตรกรต้องใส่ใจกับระบบนิเวศของบ่อเลี้ยง

การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ หรือแม้แต่การเก็บเกี่ยวผลผลิตจากป่า จะต้องสอดคล้องกับวัฏจักรและสมดุลทางธรรมชาติ แม้ว่าวัฏจักรธรรมชาติจะเป็นสากล แต่อาจจะมีลักษณะเฉพาะท้องถิ่นนิเวศได้ ดังนั้นการจัดการเกษตรอินทรีย์จึงจำเป็นต้องสอดคล้องกับเงื่อนไขท้องถิ่น ภูมินิเวศ วัฒนธรรม และเหมาะสมกับขนาดของฟาร์ม เกษตรกรควรใช้ปัจจัยการผลิตและพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นการใช้ซ้ำ การหมุนเวียน เพื่อที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืน

ฟาร์มเกษตรอินทรีย์ควรสร้างสมดุลของนิเวศการเกษตร โดยการออกแบบระบบการทำฟาร์มที่เหมาะสม การฟื้นฟูระบบนิเวศท้องถิ่น และการสร้างความหลากหลายทั้งทางพันธุกรรมและกิจกรรมทางการเกษตร ผู้คนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การแปรรูป การค้า และการบริโภคผลผลิตเกษตรอินทรีย์ควรช่วยกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งในแง่ของภูมินิเวศ สภาพบรรยากาศ นิเวศท้องถิ่น ความหลากหลายทางชีวภาพ อากาศ และน้ำ

(ค) มิติด้านความเป็นธรรม เกษตรอินทรีย์ควรจะต้องอยู่บนความสัมพันธ์ที่มีความเป็นธรรมระหว่างสิ่งแวดล้อมโดยรวมและสิ่งมีชีวิต ความเป็นธรรมนี้รวมถึงความเท่าเทียม การเคารพ ความยุติธรรม และการมีส่วนร่วมในการปกป้องพิทักษ์โลกที่เราอาศัยอยู่ ทั้งในระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง และระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ

ในหลักการด้านนี้ ความสัมพันธ์ของผู้คนที่เกี่ยวข้องกับการกระบวนการผลิต และการจัดการผลผลิตเกษตรอินทรีย์ในทุกระดับควรมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นธรรม ทั้งเกษตรกร คนงาน ผู้แปรรูป ผู้จัดจำหน่าย ผู้ค้า และผู้บริโภค ทุกคนควรได้รับโอกาสในการมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนร่วมในการรักษาอาชีพโดยทางอาหาร และช่วยแก้ไขปัญหาคาความยากจน เกษตรอินทรีย์ควรมีเป้าหมายในการผลิตอาหารและผลผลิตการเกษตรอื่น ๆ ที่เพียงพอ และมีคุณภาพที่ดี

ในหลักการข้อนี้ หมายรวมถึงการปฏิบัติต่อสัตว์เลี้ยงอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดสภาพการเลี้ยงให้สอดคล้องกับลักษณะและความต้องการทางธรรมชาติของสัตว์ รวมทั้งดูแลเอาใจใส่ความเป็นอยู่ของสัตว์อย่างเหมาะสม

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่นำมาใช้ในการผลิตและการบริโภค ควรจะต้องดำเนินการอย่างเป็นธรรม ทั้งทางสังคมและทางนิเวศวิทยา รวมทั้งต้องมีการอนุรักษ์ปกป้องให้กับอนุชนรุ่นหลัง ความเป็นธรรมนี้จะรวมถึงว่า ระบบการผลิต การจำหน่าย และการค้าผลผลิตเกษตรอินทรีย์จะต้องโปร่งใส มีความเป็นธรรม และมีการนำต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมมาพิจารณาเป็นต้นทุนการผลิตด้วย

(ง) มิติด้านการดูแลเอาใจใส่ การบริหารจัดการเกษตรอินทรีย์ควรจะต้องดำเนินการอย่างระมัดระวังและรับผิดชอบ เพื่อปกป้องสุขภาพและความเป็นอยู่ของผู้คนทั้งในปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งพิทักษ์ปกป้องสภาพแวดล้อมโดยรวมด้วย

เกษตรอินทรีย์เป็นระบบที่มีพลวัตรและมีชีวิตในตัวเอง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอก ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ควรดำเนินการต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและเพิ่มผลผลิตในการผลิต แต่ในขณะเดียวกันจะต้องระมัดระวังอย่าให้เกิดความเสียดังสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ดังนี้ เทคโนโลยีการผลิตใหม่ ๆ จะต้องมีการประเมินผลกระทบอย่างจริงจัง และแม้แต่เทคโนโลยีที่มีการใช้อยู่แล้ว ก็ควรจะต้องมีการทบทวนและประเมินผลกันอยู่เนื่อง ๆ ทั้งนี้เพราะมนุษย์เรายังไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจอย่างดีพอ เกี่ยวกับระบบนิเวศการเกษตรที่มีความสลับซับซ้อน ดังนั้นเราจึงต้องดำเนินการต่าง ๆ ด้วยความระมัดระวังเอาใจใส่

ในหลักการนี้ การดำเนินการอย่างระมัดระวังและรับผิดชอบเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการ การพัฒนา และการคัดเลือกเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ในเกษตรอินทรีย์ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อสร้างหลักประกันความมั่นใจว่า เกษตรอินทรีย์นั้นปลอดภัยและเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม แต่อย่างไรก็ตาม ความรู้ทางวิทยาศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ประสพการณ์จากการปฏิบัติ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะสมถ่ายทอดกันมาก็อาจมีบทบาทในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้เช่นกัน เกษตรกรและผู้ประกอบการควรมีการประเมินความเสี่ยง และเตรียมการป้องกันจากนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ และควรปฏิเสธเทคโนโลยีที่มีความแปรปรวนมาก เช่น เทคโนโลยีพันธุวิศวกรรม การตัดสินใจเลือกเทคโนโลยีต่าง ๆ จะต้องพิจารณาถึงความจำเป็น และระบบคุณค่าของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้ที่อาจได้รับผลกระทบ และจะต้องมีการปรึกษาหารืออย่างโปร่งใสและมีส่วนร่วม (Thai Organic land, 2553)

2.1.16 แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

แนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (knowledge) การศึกษา การสร้างสรรค์งาน (creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคม และเทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่ เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่สร้าง “มูลค่าทางเศรษฐกิจ” และ “คุณค่าทางสังคม” ซึ่งตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในตลาดโลกได้ หรือพูดง่าย ๆ คือ “การสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิด” (มหาลัยศรีปทุม, 2553)

นิยามของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy)

ความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์อยู่ในขั้นตอนของการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจึงมีการให้คำนิยามเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) อย่างหลากหลายดังนี้

1) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ให้นิยามว่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) หมายถึงแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) ที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม ตลอดจนการส่งเสริมความรู้ของสังคมและเทคโนโลยี นวัตกรรมใหม่

2) John Howkins ได้ให้นิยามของ Creative Economy ไว้ว่า “How people make money from idea” หมายถึง การสร้าง มูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์

3) ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (Thailand Creative & Design Center: TCDC) ได้ให้นิยาม Creative Economy ไว้ว่า “การสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ สาขาการผลิตที่พัฒนาไปสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries: CI)” เป็นกลุ่มกิจกรรมการผลิตที่ต้องพึ่งพาความคิดสร้างสรรค์เป็นวัตถุดิบสำคัญ

4) องค์การความร่วมมือเพื่อการค้าและการพัฒนา UNCTAD (United Nation Conference on Trade and Development) ได้ให้ความหมายของ “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” ในบริบทของการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจไว้ว่า “เป็นแนวความคิดในการพัฒนาและสร้าง ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยใช้สินทรัพย์ที่เกิดจากการใช้ความคิดสร้างสรรค์”

จุดอ่อนและจุดแข็งของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทย (เสาวรักษ์ กุสุมา ณ อุษรา, 2553)

จุดอ่อน

ทางด้านจุดอ่อนของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทยนั้นมีหลายด้านที่ควรปรับปรุงอย่างเร่งด่วนเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดทางเศรษฐศาสตร์ที่สำคัญดังนี้

(1) ระบบข้อมูลและการจัดเก็บข้อมูลทางสถิติและการ จำแนกประเภททางอุตสาหกรรมของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ยังไม่มี ความชัดเจน

(2) ขาดการบูรณาการและความต่อเนื่องของนโยบายการพัฒนา ตลอดจนกลไกการขับเคลื่อนและการประสานงานของ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพ

(3) การสนับสนุนทางการเงินของสถาบันทางการเงินของไทยในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ยังคงอยู่ในวงจำกัดทั้งในเรื่องการผลิตและการวิจัยพัฒนา

(4) ปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญายังเป็นปัญหาสำคัญ โดยเฉพาะการบังคับใช้กฎหมายให้เด็ดขาดและมีประสิทธิภาพ

(5) การถ่ายทอดภูมิปัญญาและความรู้ในกระบวนการที่ต้องใช้ระยะเวลา ซึ่งประเทศไทยยังไม่มีแนวทางการถ่ายทอดและจัดเก็บอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ

(6) โครงสร้างพื้นฐานและศูนย์รวมอุตสาหกรรมแต่ละกลุ่ม ยังอยู่ในระดับที่ต้องการพัฒนาอีกมาก

(7) ระบบมาตรฐานต่างๆ ทั้งเรื่องบริการ การผลิต สุขอนามัย และสิ่งแวดล้อม ยังต้องได้รับการพัฒนาและปรับปรุงอีก มาก

จุดแข็ง

สำหรับจุดแข็งของเศรษฐกิจสร้างสรรค์นั้นมีส่วนส่งเสริม และสนับสนุนให้ประเทศไทยมีขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลกได้เป็นอย่างดีดังนี้

(1) มีประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมที่สามารถสืบทอดจนเป็นมรดกโลกที่สำคัญ

(2) มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนไทย

(3) มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามและหลากหลายทั้งทางทะเลและป่าไม้

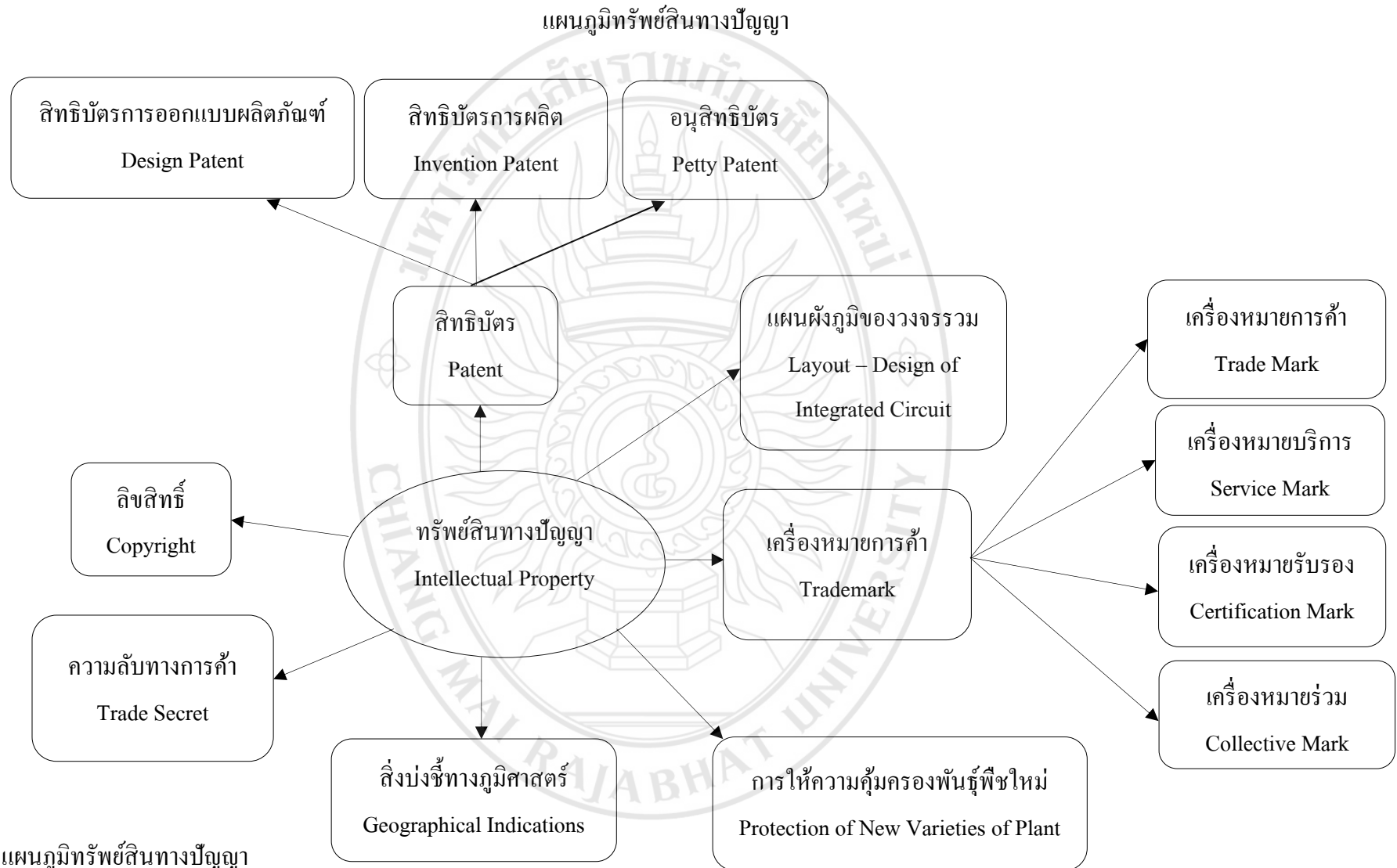
(4) มีความประณีตละเอียดในการสร้างสรรค์ผลงานที่ใช้ฝีมือผ่านการถ่ายทอดสู่ภูมิปัญญาไทย จนเป็นที่ยอมรับและมีชื่อเสียงในระดับโลก

(5) มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย ตลอดจน สามารถถ่ายทอดและรักษาไว้ได้เป็นจำนวนมาก

(6) มีต้นทุนและค่าครองชีพที่ต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับหลายประเทศในระดับเดียวกันทำให้สามารถใช้เวลา ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรบุคคลเพื่อการสร้างสรรค์ได้อย่างเต็มที่

2.1.17 ทรัพย์สินทางปัญญา

ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) หมายถึง ผลงานอันเกิดจากการประดิษฐ์ คิดค้น หรือสร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่งเน้นที่ผลผลิตของสติปัญญาและความชำนาญ โดยไม่คำนึงถึงชนิดของการสร้างสรรค์หรือวิธีในการแสดงออก ทรัพย์สินทางปัญญาอาจแสดงออกในรูปแบบของสิ่งที่จับต้องได้ เช่น สินค้าต่าง ๆ หรือในรูปของสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น บริการ แนวคิดในการดำเนินธุรกิจ กรรมวิธีการผลิตทางอุตสาหกรรม เป็นต้น (กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์, 2559)

ภาพที่ 2.1 แสดงแผนภูมิทรัพย์สินทางปัญญา

ที่มา : กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์, 2559

จากแผนภูมิที่ 2.1 แสดงแผนภูมิทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งมีรายละเอียดอธิบายได้ตามประเด็นดังต่อไปนี้

1) สิทธิบัตร เป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่งที่อยู่ใกล้ตัวทุกคนมากที่สุด หรืออาจกล่าวได้ว่าสิทธิบัตรเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของทุก ๆ คน ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของหรือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวันล้วนแล้วแต่เป็นผลงานสร้างสรรค์จากการประดิษฐ์คิดค้นทั้งสิ้น เช่น การประดิษฐ์เกี่ยวกับผงซักฟอก โทรศัพท์ รถยนต์ เครื่องปรับอากาศ เป็นต้น ดังนั้น สิทธิบัตรจึงมีส่วนช่วยในการดำรงชีวิตของมนุษย์ มีความสะดวกสบายและมีความปลอดภัยมากขึ้น

สิทธิบัตรคืออะไร

(1) สิทธิบัตร หมายถึง หนังสือสำคัญที่รัฐออกให้เพื่อคุ้มครองการประดิษฐ์ หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะตามที่กฎหมายกำหนด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า สิทธิบัตร หมายถึง การที่รัฐให้ความคุ้มครองการประดิษฐ์ หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ผู้ทรงสิทธิบัตร มีสิทธิเด็ดขาด หรือสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการแสวงหาประโยชน์จากการประดิษฐ์ หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้รับสิทธิบัตรนั้น ภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด

(2) การประดิษฐ์ หมายถึง ความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับลักษณะองค์ประกอบ โครงสร้างหรือกลไกของผลิตภัณฑ์รวมทั้งกรรมวิธีในการผลิต การเก็บรักษา หรือการปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้ดีขึ้น หรือทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม

(3) การออกแบบผลิตภัณฑ์ หมายถึง ความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับรูปร่างลักษณะภายนอกของผลิตภัณฑ์องค์ประกอบของลวดลาย หรือสีของผลิตภัณฑ์ ซึ่งสามารถใช้เป็นแบบสำหรับการผลิตเชิงอุตสาหกรรม รวมทั้งหัตถกรรมได้

2) เงื่อนไขหรือลักษณะของการรับความคุ้มครองสิทธิบัตร

2.1) สิทธิบัตรการประดิษฐ์

(1) ต้องเป็นการประดิษฐ์ที่คิดค้นขึ้นใหม่ คือ การประดิษฐ์ที่แตกต่างไปจากเดิม ยังไม่เคยมี ใช้หรือแพร่หลายมาก่อนในประเทศ หรือไม่เคยเปิดเผยสาระสำคัญหรือรายละเอียดในเอกสาร สิ่งพิมพ์ หรือการนำออกแสดง หรือเปิดเผยต่อสาธารณชนมาก่อนทั้งในและนอกประเทศ และยังไม่เคยได้รับสิทธิบัตรมาก่อน

(2) ต้องเป็นการประดิษฐ์ที่มีขั้นการประดิษฐ์สูงขึ้น คือ มีลักษณะที่เป็นการแก้ไขปัญหาด้านเทคนิค หรือไม่เป็นการประดิษฐ์ที่ทำได้โดยง่ายต่อผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในระดับสามัญสำหรับงานประเภทนั้น

(3) ต้องเป็นการประดิษฐ์ที่สามารถนำไปประยุกต์ในทางอุตสาหกรรมได้

2.2) สิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ ต้องเป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่ออุตสาหกรรมซึ่งรวมถึง หัตถกรรม คือ เป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ยังไม่มีใช้แพร่หลายในประเทศ ยังไม่ได้เปิดเผยสาระสำคัญหรือรายละเอียดในเอกสารหรือสิ่งพิมพ์ก่อนวันขอรับสิทธิบัตร และไม่คล้ายกับแบบผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้ว

3) อนุสิทธิบัตร

3.1) อนุสิทธิบัตรคืออะไร

อนุสิทธิบัตร หมายถึง หนังสือสำคัญที่รัฐออกให้เพื่อคุ้มครองการประดิษฐ์ที่มีลักษณะเป็นการ ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ และเป็นการประดิษฐ์ที่สามารถประยุกต์ในทางอุตสาหกรรมได้

3.2) ความแตกต่างระหว่างสิทธิบัตรการประดิษฐ์และอนุสิทธิบัตร

(1) อนุสิทธิบัตรและสิทธิบัตรการประดิษฐ์ต่างก็มีขอบเขตให้ ความคุ้มครองการประดิษฐ์เช่นเดียวกัน แต่อนุสิทธิบัตรเป็นการคุ้มครองการประดิษฐ์ที่มีเทคนิคที่ไม่สูงมากนัก อาจจะเป็นการปรับปรุงเพียงเล็กน้อย ส่วนสิทธิบัตรการประดิษฐ์จะต้องมีการแก้ไข ปัญหาทางเทคนิคของสิ่งที่มีมาก่อนหรือที่เรียกว่ามีขั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น

(2) ขั้นตอนการขอรับอนุสิทธิบัตรจะใช้ระยะเวลาสั้นกว่า สิทธิบัตรมาก เนื่องจากใช้ระบบจดทะเบียนแทน การใช้ระบบที่ต้องมีการตรวจสอบก่อนรับจดทะเบียน

(3) ผู้ประดิษฐ์คิดค้นสามารถที่จะเลือกว่าจะยื่นขอความ คุ้มครองสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตรอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่จะขอความคุ้มครองทั้งสองอย่างพร้อม กันไม่ได้

3.3) การประดิษฐ์คืออะไร

การประดิษฐ์ คือ การคิดค้นหรือคิดทำขึ้นเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ หรือกรรมวิธีใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม เช่น การประดิษฐ์คิดค้นเกี่ยวกับกลไก โครงสร้าง หรือ ส่วนประกอบ สิ่งของหรือเครื่องใช้ต่าง ๆ หรือเป็นการ ประดิษฐ์เกี่ยวกับกรรมวิธี กระบวนการ หรือวิธีการใหม่ ๆ ในการผลิต การเก็บรักษาคุณภาพของผลิตภัณฑ์

3.4) เงื่อนไขการขอรับอนุสิทธิบัตร

(1) ต้องเป็นการประดิษฐ์ขึ้นใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม ยังไม่เคยมีการใช้หรือแพร่หลายก่อนวัน ยื่นขอ หรือยังไม่มีใครเคยมีการเปิดเผยสาระสำคัญของการประดิษฐ์นั้น ก่อนวันยื่นขอทั้งในและหรือต่างประเทศ

(2) สามารถประยุกต์ใช้ในทางอุตสาหกรรมได้

3.5) อายุการให้ความคุ้มครอง

อนุสิทธิบัตรมีอายุ 6 ปี นับตั้งแต่วันยื่นคำขอรับอนุสิทธิบัตร และต้องชำระค่าธรรมเนียมรายปี ตั้งแต่ เริ่มต้นปี ที่ 5 และปี ที่ 6 ทั้งนี้สามารถต่ออายุได้สองครั้ง ครั้งละ 2 ปี (รวม 10 ปี)

4) ลิขสิทธิ์

4.1) ลิขสิทธิ์คืออะไร

(1) ลิขสิทธิ์ หมายถึง ผลงานที่เกิดจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ประเภทต่าง ๆ เช่น งานวรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ หรืองาน อื่นใดในแผนกวรรณคดีวิทยาศาสตร์ หรือศิลปะ เป็นต้น ซึ่งเจ้าของลิขสิทธิ์จะมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะ กระทำการใด ๆ เกี่ยวกับงาน ลิขสิทธิ์ของตน โดยกฎหมายลิขสิทธิ์ได้ให้ความคุ้มครองถึงสิทธิของนักแสดง และการสร้างสรรค์ด้านเทคโนโลยี เช่น โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

(2) ลิขสิทธิ์ เป็นผลงานที่เกิดจากการใช้สติปัญญา ความรู้ ความสามารถ และความวิริยะอุตสาหะใน การสร้างสรรค์งานให้เกิดขึ้น ซึ่งถือว่าเป็น “ทรัพย์สินทางปัญญา” ประเภทหนึ่งที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ ดังนั้น เจ้าของลิขสิทธิ์จึงควรได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

(3) เจ้าของลิขสิทธิ์สามารถหาประโยชน์จากงานลิขสิทธิ์ของตน ได้ เช่น ทำซ้ำ คือการคัดลอก ทำสำเนา ทำแม่พิมพ์ บันทึกเสียง บันทึกภาพ ฯลฯ จากต้นฉบับหรือสำเนา ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน หรือเผยแพร่ต่อสาธารณชน เช่น การแสดง การบรรยาย การจำหน่าย การทำให้ปรากฏด้วยเสียงด้วยภาพ ฯลฯ จากงานที่ได้จัดทำขึ้น เป็นต้น

4.2) งานสร้างสรรค์ที่มีลิขสิทธิ์ ประกอบด้วยประเภทงานต่าง ๆ ดังนี้

(1) งานวรรณกรรม เช่น หนังสือ จุลสาร สิ่งเขียน สิ่งพิมพ์ คำปราศรัย รวมถึงโปรแกรมคอมพิวเตอร์ด้วย

(2) งานนาฏกรรม เช่น งานเกี่ยวกับการรำ การเต้น การทำท่า หรือการแสดงที่ประกอบขึ้นเป็นเรื่องราวรวมถึงการแสดงโดยวิธีใดด้วย

(3) งานศิลปกรรม เช่น งานจิตรกรรม งานประติมากรรม ภาพพิมพ์ งานสถาปัตยกรรม ภาพถ่าย ภาพประกอบ หรืองานสร้างสรรค์รูปทรงสามมิติเกี่ยวกับภูมิประเทศหรือวิทยาศาสตร์ งานศิลปะ ประยุกต์ ซึ่งรวมถึงภาพถ่ายและแผนผังของงานดังกล่าวด้วย

(4) งานดนตรีกรรม เช่น คำร้อง ทำนอง การเรียบเรียงเสียงประสาน รวมถึงโน้ตเพลงที่ได้แยกและเรียบเรียงเสียงประสานแล้ว

(5) งานโสตทัศนวัสดุ เช่น วิดีโอเทป แผ่นเลเซอร์ดิสก์ที่บันทึกข้อมูลซึ่งประกอบด้วยลำดับของภาพหรือภาพและเสียงอันสามารถที่จะนำมาเล่นซ้ำได้อีก เป็นต้น

(6) งานภาพยนตร์ เช่น ภาพยนตร์ รวมทั้งเสียงประกอบของภาพยนตร์นั้นด้วย (ถ้ามี)

(7) งานสิ่งบันทึกเสียง เช่น เทปเพลง แผ่นคอมแพ็คดิสก์ที่บันทึกข้อมูลเสียง ทั้งนี้ไม่รวมถึงเสียงประกอบภาพยนตร์ หรือเสียงประกอบโสตทัศนวัสดุอย่างอื่น

(8) งานแพร่เสียงแพร่ภาพ เช่น การกระจายเสียงทางวิทยุ หรือการแพร่เสียง หรือภาพทาง สถานีโทรทัศน์

(9) งานอื่นใดอันเป็นงานในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะ

4.3) ผลงานที่ไม่ถือว่ามีลิขสิทธิ์

(1) ข่าวประจำวันและข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็นเพียงข่าวสารอันมิใช่งานในแผนก วรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์หรือแผนกศิลปะ

(2) รัฐธรรมนูญ และกฎหมาย

(3) ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง คำชี้แจง และหนังสือโต้ตอบของกระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐหรือของท้องถิ่น

(4) คำพิพากษา คำสั่ง คำวินิจฉัย และรายงานของทางราชการ

(5) คำแปลและการรวบรวมสิ่งต่าง ๆ ตามข้อ 3.1 – 3.4 ซึ่งกระทรวง ทบวง กรม หรือ หน่วยงานอื่นใดของรัฐหรือของท้องถิ่นจัดทำขึ้น

(6) ความคิด ขั้นตอน กรรมวิธี ระบบ วิธีใช้หรือวิธีทำงาน แนวความคิด หลักการ การค้นพบ หรือทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์หรือคณิตศาสตร์

(4.4) การได้มาซึ่งลิขสิทธิ์

สิทธิในลิขสิทธิ์จะเกิดขึ้นโดยทันทีนับตั้งแต่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์ผลงาน โดยไม่ต้องจดทะเบียน ดังนั้นเจ้าของลิขสิทธิ์จึงควรที่จะปกป้องคุ้มครองสิทธิของตนเอง โดยการเก็บรวบรวมหลักฐานต่าง ๆ ที่แสดงว่าได้ทำการสร้างสรรค์ผลงานนั้นขึ้นเพื่อประโยชน์ในการพิสูจน์สิทธิหรือความเป็นเจ้าของในโอกาสต่อไป

(4.5) ใครคือเจ้าของลิขสิทธิ์

(1) ผู้สร้างสรรค์งาน โดยความคิดริเริ่มของตนเอง โดยไม่ลอกเลียนงานของบุคคลอื่น และ อาจหมายรวมถึงผู้สร้างสรรค์งานร่วมกันด้วย

(2) ผู้สร้างสรรค์ในฐานะพนักงานหรือลูกจ้าง

(3) ผู้ว่าจ้างในกรณีว่าจ้างให้บุคคลอื่นสร้างสรรค์งาน

(4) ผู้ดัดแปลง รวบรวม หรือประกอบกันเข้า โดยได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์

(5) กระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐหรือของท้องถิ่น

(6) ผู้รับโอนลิขสิทธิ์

(4.6) การคุ้มครองลิขสิทธิ์

เจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะกระทำการใด ๆ ต่องานอันมีลิขสิทธิ์ของตนดังนี้

(1) ทำซ้ำหรือดัดแปลง

(2) เผยแพร่ต่อสาธารณชน

(3) ให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนางาน โปรแกรมคอมพิวเตอร์ วัสดุทัศนวัตถุ ภาพยนตร์ หรือสิ่ง บันทึกเสียง

(4) ให้ประโยชน์อันเกิดจากลิขสิทธิ์แก่ผู้อื่น

(5) อนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิตาม 1, 2 หรือ 3 โดยจะกำหนดเงื่อนไขอย่างใดหรือไม่ก็ได้ที่ไม่เป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรม

(4.7) อายุการคุ้มครอง

โดยทั่ว ๆ ไป การคุ้มครองลิขสิทธิ์จะมีผลเกิดขึ้นโดยทันทีที่มีการสร้างสรรค์ผลงาน โดยความคุ้มครองนี้จะมีตลอดอายุของผู้สร้างสรรค์ และจะคุ้มครองต่อไปอีก 50 ปี นับแต่ผู้สร้างสรรค์เสียชีวิต หากแต่ มีงานบางประเภทที่จะมีอายุการคุ้มครองแตกต่างกัน ดังนั้น อายุการคุ้มครองสามารถแยกได้โดยสรุป ดังนี้

(1) อายุการคุ้มครองทั่วไป ลิขสิทธิ์จะมีอยู่ตลอดอายุผู้สร้างสรรค์และจะมีต่อไปอีก 50 ปี นับแต่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย

กรณีที่นิติบุคคลเป็นผู้สร้างสรรค์ ลิขสิทธิ์จะมีอายุ 50 ปี นับแต่ได้สร้างสรรค์งานนั้นขึ้น

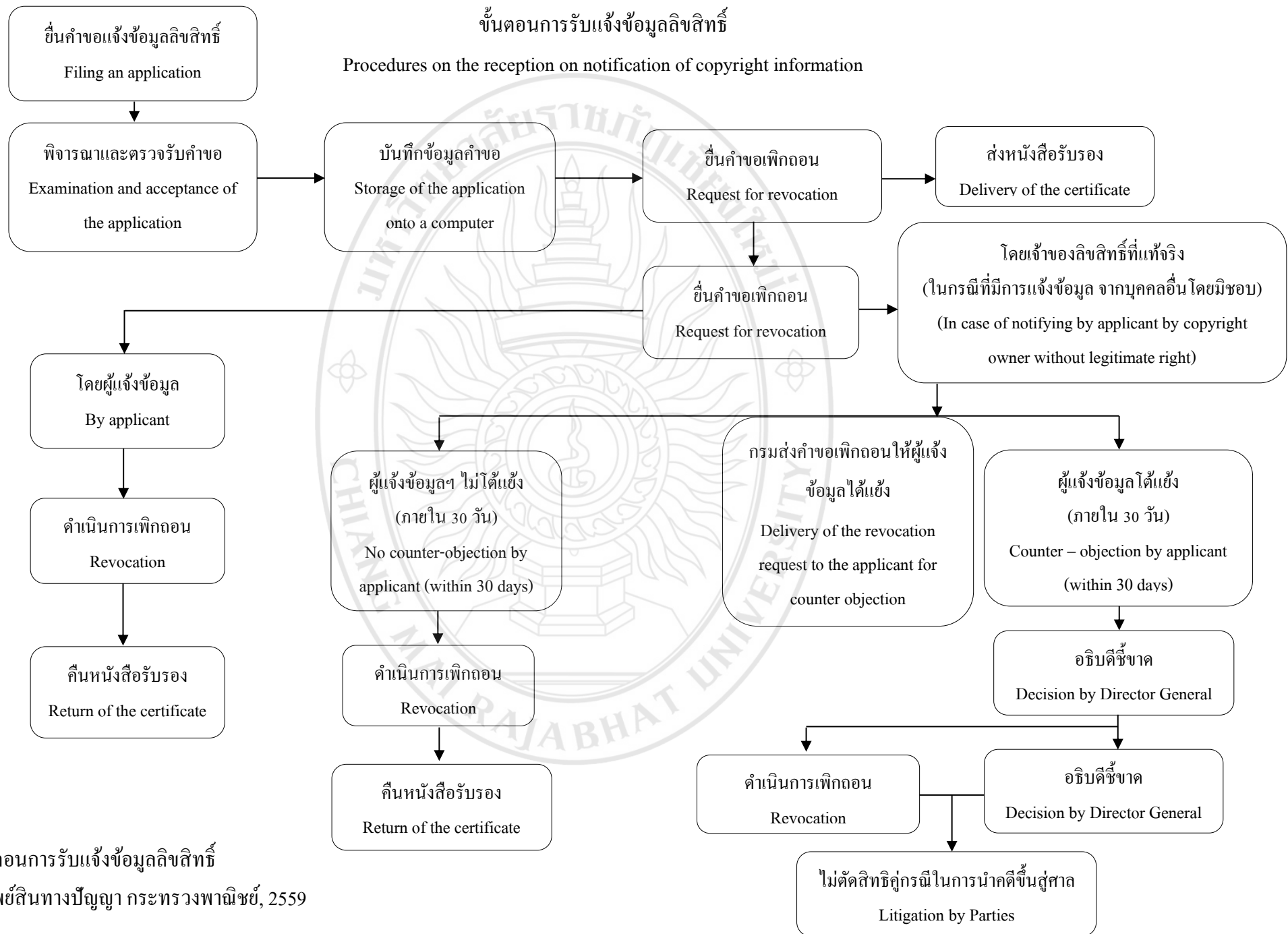
กรณีที่ผู้สร้างสรรค์ใช้นามแฝง หรือไม่ปรากฏชื่อผู้สร้างสรรค์ ลิขสิทธิ์จะมีอายุ 50 ปี นับแต่ได้สร้างสรรค์งานนั้นขึ้น

(2) งานภาพถ่าย โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง หรืองานแพร่เสียงแพร่ภาพ ลิขสิทธิ์จะมีอายุ 50 ปี นับแต่ได้สร้างสรรค์งานนั้นขึ้น

(3) งานที่สร้างสรรค์โดยการจ้างหรือตามคำสั่งของกระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่น ใดของรัฐ ให้มีอายุ 50 ปี นับแต่ได้สร้างสรรค์งานนั้นขึ้น

(4) งานศิลปประยุกต์ ลิขสิทธิ์จะมีอายุ 25 ปี นับแต่ได้สร้างสรรค์งานนั้นขึ้น

กรณีที่ได้มีการโฆษณาตาม 7.1 - 7.3 ในระหว่างระยะเวลาดังกล่าว ให้ลิขสิทธิ์มีอายุ 50 ปี นับแต่ได้มีการโฆษณาเป็นครั้งแรก ยกเว้นในกรณีงานตาม 7.4 ให้ลิขสิทธิ์มีอายุ 25 ปี นับแต่ได้มีการโฆษณาเป็นครั้งแรก

ภาพที่ 2.2 ขั้นตอนการรับแจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์

ที่มา : กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์, 2559

2.1.18 แนวคิด 7S ของ R. Waterman (1980)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในองค์กร จะพิจารณาจากตัวแบบ 7 ปัจจัย (7S model) ของ R. Waterman คือ ระบบ (System) โครงสร้าง (structure) กลยุทธ์ (strategy) บุคลากร (staff) ทักษะ (skill) สไตล์ (style) และค่านิยมร่วม (shared values) โดยทั้ง 7 ปัจจัยมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

1) กลยุทธ์ขององค์กร (strategies) การบริหารเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้บริหารตอบคำถามที่สำคัญ อาทิ องค์กรอยู่ที่ไหนในขณะนี้ องค์กรมีเป้าหมายอยู่ที่ไหน พันธกิจของเราคืออะไร พันธกิจของเราควรจะเป็นอะไร และใครเป็นผู้รับบริการของเรา การบริหารเชิงกลยุทธ์จะมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

2) โครงสร้างองค์กร (structure) คือ โครงสร้างที่ได้ตั้งขึ้นตามกระบวนการ โดยมีการรับบุคลากรให้เข้ามาทำงานร่วมกันในฝ่ายต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ หรือหมายถึงการจัดระบบระเบียบให้กับบุคคล ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้

3) ระบบการปฏิบัติงาน (system) ในการปฏิบัติงานตามกลยุทธ์เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ตามที่กำหนดไว้ นอกจากการจัดโครงสร้างที่เหมาะสมและมีกลยุทธ์ที่ดีแล้ว การจัดระบบการทำงาน (working system) ก็มีความสำคัญยิ่ง อาทิ ระบบบัญชี/การเงิน (accounting/ financial system) ระบบพัสดุ (supply system) ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (information technology system) ระบบการติดตาม/ประเมินผล (monitoring/evaluation system)

4) บุคลากร (Staff) ทรัพยากรมนุษย์นับเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงานขององค์กร องค์กรจะประสบความสำเร็จหรือไม่ส่วนหนึ่งจะขึ้นอยู่กับจัดการทรัพยากรมนุษย์ (human resource management: HRM)

5) ทักษะ ความรู้ ความสามารถ (skills) ทักษะในการปฏิบัติงานของทรัพยากรบุคคลในองค์กรสามารถแยกทักษะออกเป็น 2 ด้านหลัก คือ ทักษะด้านงานอาชีพ และทักษะความถนัด/ความชำนาญเฉพาะ

6) รูปแบบการบริหารจัดการ (style) แบบแผนพฤติกรรมในการปฏิบัติงานของผู้บริหารเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของสภาพแวดล้อมภายในองค์กร พบว่า ความเป็นผู้นำขององค์กรจะมีบทบาทที่สำคัญต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวขององค์กร ผู้นำที่ประสบความสำเร็จจะต้องวางโครงสร้างวัฒนธรรมองค์กรด้วยการเชื่อมโยงระหว่างความเป็นเลิศและพฤติกรรมทางจรรยาบรรณให้เกิดขึ้น ความเป็นผู้นำ คือ ความสามารถที่มีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่นในด้านการกระทำตามที่ผู้นำต้องการให้กระทำ

7) ค่านิยมร่วม (shared values) ค่านิยมและบรรทัดฐานที่ยึดถือร่วมกัน โดยสมาชิกขององค์กรที่ได้กลายเป็นรากฐานของระบบการบริหาร และวิธีการปฏิบัติของบุคลากรและผู้บริหารภายในองค์กร หรืออาจเรียกว่าวัฒนธรรมองค์กร รากฐานของวัฒนธรรมองค์กรก็คือความเชื่อ ค่านิยมที่สร้างรากฐานทางปรัชญาเพื่อทิศทางขององค์กร โดยทั่วไปแล้วความเชื่อจะสะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกภาพและเป้าหมายของผู้ก่อตั้งหรือผู้บริหารระดับสูง ต่อมาความเชื่อเหล่านั้นจะกำหนดบรรทัดฐาน เป็นพฤติกรรมประจำวันขึ้นมาภายในองค์กร เมื่อค่านิยมและความเชื่อได้ถูกยอมรับทั่วทั้งองค์กรและบุคลากรกระทำตามค่านิยมเหล่านั้นแล้วองค์กรก็จะมีวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง

2.1.19 การแบ่งขนาดองค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.)

เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการประเมินการจัดบริการสาธารณะขั้นต่ำขององค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) สำนักงานการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (สกก.) ได้แบ่งขนาด อบต. ออกเป็น 3 ขนาด คือ 1) อบต.ขนาดใหญ่ 2) อบต.ขนาดกลาง และ 3) อบต.ขนาดเล็ก โดยพิจารณาจากหลักเกณฑ์สำคัญ 5 ประการ (สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, 2553) ดังนี้

1) เกณฑ์ระดับรายได้

- 1.1) รายได้ไม่รวมเงินอุดหนุนสูงกว่า 20 ล้านบาท เป็น อบต.ขนาดใหญ่
- 1.2) รายได้ไม่รวมเงินอุดหนุน 6-20 ล้านบาท เป็น อบต.ขนาดกลาง
- 1.3) รายได้ไม่รวมเงินอุดหนุนต่ำกว่า 6 ล้านบาท เป็น อบต.ขนาดเล็ก

2) เกณฑ์ตัวชี้วัดด้านค่าใช้จ่ายบุคลากร

3) เกณฑ์ตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจและสังคม

- 3.1) จำนวนพื้นที่
- 3.2) จำนวนประชากร
- 3.3) จำนวนโครงสร้างพื้นฐาน
- 3.4) จำนวนโรงฆ่าสัตว์
- 3.5) จำนวนตลาดสด
- 3.6) จำนวนโรงงานนิคมอุตสาหกรรม
- 3.7) จำนวนโรงเรียน
- 3.8) จำนวนศูนย์พัฒนาเด็ก
- 3.9) จำนวนโรงแรม
- 3.10) จำนวนศาสนสถาน

- 3.11) จำนวนสถานพยาบาล
- 3.12) จำนวนศูนย์การค้า
- 3.13) การประกาศให้ อบต.เป็นเขตควบคุมอาคาร
- 3.14) การประกาศให้ใช้บังคับกฎหมายว่าด้วยการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย
- 3.15) จำนวนวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- 3.16) จำนวนวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือด้านการกำจัดขยะและสิ่งปฏิกูล
- 3.17) จำนวนโครงสร้างส่วนราชการ
- 3.18) จำนวนหน่วยกิจการพาณิชย์
- 4) เกณฑ์ตัวชี้วัดด้านประสิทธิภาพในการปฏิบัติ
 - 4.1) ประสิทธิภาพด้านการจัดเก็บรายได้
 - 4.2) ประสิทธิภาพด้านการบริหารแผนงานและงบประมาณ
 - 4.3) ประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้านงานบุคคล
 - 4.4) ประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้านการบริการ
- 5) เกณฑ์ตัวชี้วัดด้านธรรมาภิบาล
 - 5.1) หลักนิติธรรม
 - 5.2) หลักคุณธรรม
 - 5.3) หลักความโปร่งใส
 - 5.4) การมีส่วนร่วมของประชาชน
 - 5.5) หลักความรับผิดชอบ
 - 5.6) ความคุ้มค่า

2.1.20 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

1) ความหมายการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนร่วมมือกัน การตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลร่วมกันเป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาคนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขพัฒนางานเพื่อพัฒนาหรือใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญของแต่ละคนในการแก้ปัญหาของชุมชนและพัฒนางานในกลุ่มให้มีความโปร่งใสและให้มีประสิทธิภาพยิ่ง ๆ ขึ้น (วชิรวัชร งามละม่อม, 2558)

2) กระบวนการมีส่วนร่วม

แนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมจากระบบตามแนวคิดของ Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1980) จะเห็นว่า มีความเป็นระบบในเรื่องของประเด็นสำคัญ โดยเขาได้มีการนำเอากระบวนการมีส่วนร่วมจากนักวิชาการทั้งหลายมาประมวลเป็นแนวคิดหลัก และได้จำแนกรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่ต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงาน โครงการนั้นได้มาจากคำถามว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและการประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวข้องผลประโยชน์นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมิน ผลนั้นสิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

3) ประเภทการมีส่วนร่วม

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553) ได้กล่าวถึงประเภทของการมีส่วนร่วม โดยสามารถจำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

3.1) การมีส่วนร่วมโดยตรง การมีส่วนร่วมในการบริหารเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการตัดสินใจเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมโดยตรง เช่น ผู้บริหาร หัวหน้าโครงการ มักจะเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในรูปของกรรมการที่ปรึกษาที่ให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะ เพราะกิจกรรมบางอย่างอาจมีอุปสรรค ไม่สามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี จึงจำเป็นต้องให้บุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อให้ผลการตัดสินใจเป็นที่ยอมรับแก่

คนทั่วไปหรือเกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมโดยตรงจึงมีสาระสำคัญอยู่ที่ว่า เป็นการร่วมอย่างเป็นทางการและมักทำเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น คำสั่งแต่งตั้ง หนังสือเชิญประชุม บันทึกการประชุม เป็นต้น

3.2) การมีส่วนร่วมโดยอ้อม การมีส่วนร่วมโดยอ้อมเป็นเรื่องของการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายอย่างไม่เป็นทางการ โดยไม่ได้ร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการบริหาร แต่เป็นเรื่องของการให้การสนับสนุน ส่งเสริมให้บรรลุเป้าหมายเท่านั้น เช่น การบริจาคเงิน ทรัพย์สิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เข้าช่วยสมทบ ไม่ได้เข้าร่วมประชุมแต่ยินดีร่วมมือ เป็นต้น

4) ลักษณะการมีส่วนร่วม

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรณทิพย์ เพชรมาก (2551) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนไว้ใน เอกสารประกอบการสอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองและชนบท โดยได้ข้อสรุปลักษณะการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 6 ลักษณะ ได้แก่

4.1) การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) การมีส่วนร่วมแบบนี้ ประชาชนเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ การแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

4.2) การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและการตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนี้ ยังเป็นช่องทางการกระจายข่าวสารข้อมูลไปยังประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เกิดความเข้าใจ และเพื่อให้มีการให้ข้อเสนอแนะเพื่อประกอบทางเลือกการตัดสินใจ

4.3) การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมและผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ การประชุมรับฟังความคิดเห็นมีหลายวิธีการ เช่น การประชุมระดับชุมชน (Community Meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็นเชิงวิชาการ (Technical Meeting)

4.4) การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นการประชุมที่มีขั้นตอนการดำเนินงานที่เป็นระบบ และมีความชัดเจนมากขึ้น เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มี การปิดบังของผู้ที่มีส่วนได้และส่วนของโครงการ การประชาคมและคณะกรรมการจัดประชุม

จะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับ มีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และมีการแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบอย่างชัดเจน

4.5) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้น ๆ ซึ่งอาจจะดำเนินการโดยการเลือกตัวแทนเข้าไปเป็นกรรมการที่มีอำนาจการตัดสินใจ

4.6) การใช้กลไกทางกฎหมาย รูปแบบนี้ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยตรงในเชิงการป้องกันและแก้ไข แต่เป็นลักษณะของการเรียกร้องและการป้องกันสิทธิของตนเองอันเนื่องมาจากการไม่ได้รับความเป็นธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนเองควรจะได้รับ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้หลักเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลายประการ และประชาชนสามารถใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญทั้งในรูปแบบของปัจเจกหรือในรูปแบบกลุ่ม องค์กร ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

5) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ต่าง ๆ 2) ปัจจัยด้านชุมชน ได้แก่ ชุมชนให้การสนับสนุนและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม เลือกให้เป็นตัวแทน ชุมชนมีความสามัคคี และมีกลุ่มต่าง ๆ ที่สนับสนุนผลักดันการมีส่วนร่วม 3) ปัจจัยด้านองค์กร ได้แก่ บรรยากาศองค์กร การติดต่อสื่อสาร ทุกระเบียบ การเอาใจใส่กระตือรือร้นในการแก้ปัญหา มีประชาธิปไตยประชาคม และ 4) ปัจจัยด้านทัศนคติ ได้แก่ เจตคติต่อการมีส่วนร่วม และแรงจูงใจในการทำงาน (วชิรวัชร งามละม่อม, 2558)

2.1.21 แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล

การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานในหน่วยงานให้ประสบผลสำเร็จได้จำเป็นต้องศึกษาถึงคุณลักษณะส่วนบุคคลของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานและองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมในหน่วยงานมี 3 ระดับ ดังนี้ (สุพานี สฤษฏ์วานิช, 2552)

ระดับที่ 1 ตัวบุคคลหรือปัจเจกบุคคล (Individual Level) เราควรศึกษาและทำความเข้าใจบุคคลที่เป็นสมาชิกขององค์กรในแง่มุมต่าง ๆ เช่น คุณลักษณะบุคคล ค่านิยมและทัศนคติ ความสามารถ ตลอดจนแรงจูงใจในการทำงาน

ระดับที่ 2 กลุ่ม (Group Level) เนื่องจากเราไม่สามารถทำงานเพียงลำพังได้ ต้องทำงานร่วมกับคนอื่น ทำงานเป็นกลุ่ม หรือเป็นทีม ซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มมิใช่ผลรวมของพฤติกรรมของแต่ละบุคคล โดยทั่วไปพบว่าเมื่อเรารวมกันเป็นกลุ่มคนเราจะมีพฤติกรรมที่แตกต่าง

ไปจากที่เคยแสดงออกเมื่อเราอยู่คนเดียว เช่น มีความกล้ามากขึ้น มีความต้องการหรือมีข้อเรียกร้องต่าง ๆ มากขึ้น

ระดับที่ 3 องค์กร (Organizational Level) ศึกษาวิเคราะห์ถึงปัจจัยในระดับกว้างที่ครอบคลุมองค์การโดยรวม ซึ่งจะครอบคลุมนโยบายการบริหารองค์การ นโยบายและวิธีปฏิบัติในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ วัฒนธรรมขององค์กร โครงสร้างองค์การ ลักษณะการออกแบบงาน แนวทางการบริหารเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาองค์การ เป็นต้น

ในการศึกษาครั้งนี้จะศึกษาเพียงระดับของตัวบุคคลหรือปัจเจกบุคคล (Individual Level) เพื่อทำความเข้าใจถึงเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานด้วยแง่มุมต่าง ๆ เช่น คุณลักษณะบุคคล ค่านิยม และทัศนคติ ความสามารถ ตลอดจนปัจจัยจูงใจในการปฏิบัติงาน เป็นต้น

สุพานี สุธัญญานิษ (2552) ได้กล่าวว่า คุณลักษณะทางด้านชีวภาพหรือชีวประชากรศาสตร์ (Biographical Data) ประกอบไปด้วย

เพศ (Sex) ปัจจัยบุคคลในด้านเพศนั้นพบว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงในเรื่องความสามารถในการแก้ไขปัญหา ความสามารถในการวิเคราะห์ แรงจูงใจในการทำงาน ความเป็นผู้นำ ความสามารถในการเข้าสังคม และความสามารถในการเรียนรู้

อายุ (Age) อายุของคนเรามีส่วนในการมองปัญหาและกำหนดรูปแบบความคิดของเราได้ในระดับหนึ่งจะเห็นได้ว่า วัยรุ่น วัยกลางคน และวัยผู้ใหญ่ ก็มักจะมีความคิดความอ่านแตกต่างกันออกไป มีวุฒิภาวะและวิจารณญาณต่างกัน

สถานภาพสมรส (Marital Status) เจ้าหน้าที่ที่มีครอบครัวแล้วนั้นมักจะมีภาระงาน โดยเฉพาะการขาดงานที่อาจหลีกเลี่ยงได้น้อยกว่าพนักงานที่ยังโสด และยังมีการหมุนเวียนงานที่ต่ำกว่าด้วย ตลอดจนมีความพอใจในงานมากกว่า เหตุผลอธิบายนั้น คือ การแต่งงานนั้นจะทำให้มีวุฒิภาวะ และความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น ทำให้การทำงานที่มั่นคงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก

ระยะเวลาในการปฏิบัติงานหรืออายุงาน (Tenure) พบว่า ผู้ที่มีอายุงานยาวนาน มักจะมีความพอใจในงานสูงกว่า

ระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน เช่น ระดับ ปวส. ปวช. ย่อมทำให้เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถ ทัศนคติและความพร้อมในการปฏิบัติงาน และความพร้อมในการฝึกอบรมพัฒนาแตกต่างกันไป เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถสูงมักจะมีโอกาสปฏิบัติงานได้สำเร็จ และมีหน้าที่การงานสูงกว่าจึงมีความพอใจในงานสูงกว่าด้วย

2.1.22 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพในการทำงาน

David C. McClelland (1973, อ้างถึงใน ฌรณชัย ศานทอง, 2547) ได้ให้คำนิยามว่า ศักยภาพ หรือ Competency คือ บุคลิกลักษณะที่ซ่อนอยู่ภายใต้ปัจเจกบุคคล ซึ่งสามารถผลักดันให้ปัจเจกบุคคลนั้น สร้างผลการปฏิบัติงานที่ดีหรือตามเกณฑ์ที่กำหนดในงานที่ตนรับผิดชอบ

L.M. Spencer and S.M. Spencer (1993, อ้างถึงใน สุจิตรา ธนารักษ์, 2552) กล่าวว่า ศักยภาพ (Competency) เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลในการปฏิบัติงานให้ได้ผลสูงสุด โดยการใช้เกณฑ์มาตรฐาน อาทรรณ ภูววิทย์พันธ์ (2547, อ้างถึงใน สุจิตรา ธนารักษ์, 2552) กล่าวว่า ศักยภาพ (Competency) คือ ลักษณะของพฤติกรรมที่แสดงออกของคนซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล (Personal Attributes) ในพฤติกรรมที่แตกต่างกัน

จากคำนิยามข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ศักยภาพ หมายถึง คุณลักษณะของบุคคลอันได้แก่ความรู้ ทักษะ และลักษณะส่วนบุคคลหรือทัศนคติที่นำมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่งานของตนเองเพื่อให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพในการทำงาน

การศึกษาเรื่องศักยภาพ (Competency) เริ่มขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1973 โดย David C. McClelland ได้ตีพิมพ์บทความเรื่อง “Testing for competence rather than intelligence” (Spencer 1993: 3) ที่พิสูจน์ถึงลักษณะนิสัยทางพฤติกรรมและคุณลักษณะที่มีประสิทธิผลมากกว่าการทดสอบความถนัดในการตัดสินใจถึงว่าใครประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน คนที่ปฏิบัติงานได้ดีกว่าจะทำสิ่งต่าง ๆ เช่น มีการตัดสินใจที่ดีในการสังเกตเห็นปัญหาและตัดสินใจแก้ปัญหาเหล่านั้นด้วยการตั้งเป้าหมายที่ท้าทาย และเป็นที่มาของคำว่าศักยภาพ (Competency) ซึ่งเป็นบุคลิกลักษณะที่ซ่อนอยู่ภายใต้ปัจเจกบุคคล ซึ่งสามารถผลักดันให้ปัจเจกบุคคลนั้น สร้างผลการปฏิบัติงานที่ดีหรือตามเกณฑ์ที่กำหนดในงานที่ตนรับผิดชอบ ความสามารถตามกรอบแนวคิด

ธัญญาลักษณ์ วีระสมบัติ (2546 อ้างถึงใน สุจิตรา ธนารักษ์, 2552) ได้จำแนกประเภทของศักยภาพออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ด้วยกัน ดังนี้

- 1) ศักยภาพหลักขององค์กร (Core Competency) คือความสามารถที่เป็นแกนหลักขององค์กรเป็นขีดความสามารถที่ทุกคนในองค์กรต้องมีคุณสมบัติที่เหมือนกันเนื่องจากความสามารถและคุณสมบัตินี้เป็นตัวกำหนด หรือผลักดันให้องค์กรบรรลุตามวิสัยทัศน์และพันธกิจที่วางไว้ ตลอดจนยังเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงค่านิยมที่คนในองค์กรมีและถือปฏิบัติร่วมกัน ยกตัวอย่างเช่น การมุ่งมั่นที่ผลงาน ความคิดสร้างสรรค์ การบริหารการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

2) ศักยภาพของพนักงานในแต่ละระดับหรือตำแหน่งงาน (Managerial Competency) จะต้องมีการแตกต่างกันไปตามระดับของความรับผิดชอบหรือตามสายการบริหาร ลักษณะของขีดความสามารถประเภทนี้จะสะท้อนถึงความคาดหวัง ความกว้าง และความลึกของความสามารถที่พนักงานจะต้องมีก่อนที่จะได้รับการเพิ่มความรับผิดชอบ ยกตัวอย่าง เช่น ภาวะผู้นำ การจัดลำดับความสำคัญของงาน การบริหารทรัพยากร เป็นต้น

3) ศักยภาพที่กำหนดไว้สำหรับงานในแต่ละด้านหรือตามลักษณะงาน (Functional Competency) จะมีความสามารถแตกต่างกันไปตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ยกตัวอย่างเช่น ทักษะในด้านการนำเสนอ การประสานงาน เป็นต้น

ณรงค์วิทย์ แสนทอง (2545, อ้างถึงใน สุจิตรา ชนนันท์, 2552) ได้อธิบายถึงลักษณะที่สำคัญต่าง ๆ ของศักยภาพ ดังต่อไปนี้

1) คุณลักษณะ (Characteristics) เนื่องจากขีดความสามารถเป็นคุณลักษณะภายในของบุคคล (Under Characteristic) ดังนั้นการจำแนกถึงแนวทางพฤติกรรม การคิด หรือความเห็นในสถานการณ์หนึ่ง ๆ สามารถกระทำได้โดยการพิจารณาถึงคุณลักษณะของขีดความสามารถใน 5 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

1.1) แรงจูงใจ (Motives) เป็นสิ่งที่บุคคลต้องการหรือคิดตรงกันในการกระทำซึ่งจะเป็นแรงขับให้เลือกพฤติกรรมที่แสดงออก

1.2) คุณลักษณะส่วนบุคคล (Traits) เป็นลักษณะนิสัยทั่วไปที่จะตอบสนองต่อข้อมูลหรือสถานการณ์ที่เผชิญ โดยสามารถพิจารณาได้จากความสามารถในการเรียนรู้ ความกระตือรือร้นและการร่วมมือ

1.3) แนวคิดต่อตนเอง (Self – Concept) เป็นทัศนคติ คุณค่า และความคิดฝันของบุคคลซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดปฏิกิริยาต่อแรงจูงใจและทำนายถึงพฤติกรรมของสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

1.4) ความรู้ (Knowledge) เป็นข้อมูลส่วนบุคคลที่มีเนื้อหาแตกต่างเฉพาะด้านของบุคคล

1.5) ทักษะ (Skill) เป็นความสามารถในการปฏิบัติงานทั้งทางร่างกาย ความคิดและจิตใจของบุคคลในระดับที่สามารถคิดวิเคราะห์ ใช้ความรู้กำหนดเหตุและผล หรือการวางแผนในการจัดการรวมถึงการตระหนักในความซับซ้อนของข้อมูลได้

2) ความสามารถเชิงเหตุผล (Causal Related) เป็นขีดความสามารถด้านแรงจูงใจ คุณลักษณะส่วนบุคคล รวมถึงแนวความคิดของบุคคลที่จะรวมกันเป็นความมุ่งมั่นในแต่

ละบุคคลเพื่อทำนายถึง ทักษะ พฤติกรรม การกระทำ ตลอดจนนำไปทำนายผลลัพธ์ของการปฏิบัติงาน ซึ่งจะนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวิเคราะห์และประเมินผล

3) เกณฑ์ที่ใช้อ้างอิง (Criterion Reference) เป็นเกณฑ์ที่ใช้กำหนดศักยภาพ โดยต้องผ่านการทำนายอย่างมีนัยสำคัญ เช่น วิธีการทางสถิติ ซึ่งเกณฑ์ที่ใช้ศึกษาส่วนมากจะมี 2 ลักษณะ ได้แก่ เกณฑ์ปฏิบัติงานสูงสุด (Superior Performance) เป็นการปฏิบัติงานที่สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน หรือว่าสามารถปฏิบัติงานให้ดีที่สุดในสถานการณ์การทำงาน และเกณฑ์ในอีกลักษณะหนึ่ง ได้แก่ เกณฑ์ของการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective Performance) ซึ่งเป็นเกณฑ์ของระดับการทำงานขั้นต่ำที่สามารถยอมรับได้

4) ศักยภาพเชิงระบบ เป็นขีดความสามารถของการปฏิบัติงานในองค์กรที่พิจารณาตามความสามารถของปัจจัยนำเข้าและผลลัพธ์ ซึ่งประกอบด้วยขีดความสามารถในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

4.1) ศักยภาพตามลักษณะงาน (Competency as Tasks) เป็นการแสดงถึงขีดความสามารถจากการแบ่งงานออกเป็นงานย่อย ๆ และกำหนดขอบเขตของงานที่จะทำได้

4.2) ศักยภาพตามลักษณะของผลลัพธ์ (Competency as Results) ลักษณะของขีดความสามารถที่สามารถแบ่งเป็นองค์ประกอบย่อย ซึ่งผลลัพธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้จะรวมกันไปสู่ผลลัพธ์รวม

4.3) ศักยภาพตามผลของการกระทำ (Competency as Output) ศักยภาพในลักษณะนี้ จำเป็นที่จะต้องค้นหาความต้องการของผู้มารับบริการเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการของการให้บริการ จากนั้นจึงแบ่งผลที่ได้ออกมาเป็นองค์ประกอบย่อย ๆ และกำหนดคุณภาพมาตรฐานที่ต้องการในการตอบสนองต่อความต้องการ

4.4) ศักยภาพตามความรู้ ทักษะ และทัศนคติ (Competency as Knowledge Skill and Attitude) คนที่มีความเฉลียวฉลาดนั้นสามารถวินิจฉัยได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกหรือวิธีการในการปฏิบัติงานที่ได้ผลงานสูงกว่ามาตรฐานที่กำหนด ในส่วนของขีดความสามารถในลักษณะนี้จะต้องแยกแยะออกมาให้เห็นว่า ความรู้ ทักษะ และทัศนคติอะไรบ้างที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งความสำเร็จดังกล่าวนี้จะรวมไปถึงการมุ่งมั่นในความสำเร็จของเป้าหมาย การค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา และนำมาซึ่งการใช้เป้าหมายเป็นตัวกำหนดลำดับความสำคัญของการทำงาน

5) ศักยภาพที่แต่ละคนมีอยู่ (Competency as Attribute Bundle) กระบวนการของขีดความสามารถทางความรู้ ทักษะ และทัศนคติ เป็นความสามารถที่แท้จริงของแต่ละบุคคลที่

มีอยู่ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกันออกไป เช่น ความสามารถในการเป็นผู้นำ การจูงใจ เป็นต้น

2.1.23 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับปัจจัยจูงใจ

Herzberg (1996, อ้างถึงใน กรรณิการ์ แก้วอยู่, 2552) เป็นนักจิตวิทยา และเป็นทีปรึกษาทางการจัดการได้พัฒนาทฤษฎีการจูงใจโดยใช้ปัจจัยสองกลุ่ม คือ สิ่งที่ทำให้เกิดความพอใจกับสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่พอใจกับสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่พอใจ หรือเป็นปัจจัยจูงใจกับปัจจัยอนามัยอันเป็นปัจจัยภายในและภายนอกนั้นเอง เรียกว่าทฤษฎีความต้องการสองปัจจัยเป็นทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในองค์การบริหาร และนักบริหาร ทฤษฎีของเฮร์สเบิร์กมีชื่อเรียกหลายชื่อด้วยกัน คือ Motivation-maintenance Theory, Dual Factor Theory และ Motivation-hygiene Theory ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า ความสัมพันธ์ของคนเราซึ่งมีต่องานเป็นเรื่องธรรมดา และทัศนคติของคนก็สามารถที่จะกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวต่องานได้ เฮร์สเบิร์กได้เริ่มวิจัยเกี่ยวกับทฤษฎีนี้ โดยการทำแบบสอบถามนักบัญชีและวิศวกรจำนวน 200 คน ด้วยการสัมภาษณ์ โดยตอบคำถามในสิ่งที่ผู้ตอบคำถามรู้สึกชอบและไม่ชอบในการทำงาน ซึ่งได้สำรวจคำถามที่ว่า “คนเราต้องการอะไรจากงานของตน” โดยให้ผู้ตอบคำถามอธิบายถึงรายละเอียดแล้วนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ประเภทของประสบการณ์ที่เหมือนกันทั้งพอใจและไม่พอใจ เพราะเขามีความเชื่อว่าความสัมพันธ์ที่มีกับงานเป็นพื้นฐานอย่างหนึ่งเกี่ยวกับความคิดของแต่ละคนว่างานนั้นล้มเหลวหรือสำเร็จ การที่แต่ละคนคิดว่างานของตัวเองดีหรือไม่ดีมีตัวแปรหลายปัจจัย สามารถจัดแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มที่มีความไม่พอใจในงาน (Unsatisfiers Factors) จะเกิดจากปัจจัยภายนอกของงานเรียกว่าปัจจัยค่าจูนหรือปัจจัยอนามัย (Maintenance or Hygiene Factor) เป็นปัจจัยที่สร้างความไม่พอใจของคนในการทำงาน หากเจ้าหน้าที่ไม่ได้รับการตอบสนองจากปัจจัยเหล่านี้แล้ว จะเป็นการสร้างความไม่พึงพอใจและไม่มีความสุขในการทำงานประกอบด้วยปัจจัยดังนี้

1.1) นโยบายและการบริหารงาน (company policy and administration) คือ การจัดการและการบริหารหน่วยงาน การให้อำนาจแก่บุคคลในการให้เขาดำเนินงานได้สำเร็จ

1.2) ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา (interpersonal relation supervisor) คือ การพบปะ สนทนา ความเป็นมิตร การเรียนรู้จากผู้บังคับบัญชา การช่วยเหลือเกื้อกูลจากผู้บังคับบัญชา ความซื่อสัตย์ ความเต็มใจรับฟังข้อเสนอแนะ ความเชื่อถือไว้วางใจของผู้บังคับบัญชา

1.3) ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน (interpersonal relation peers) คือ การพบปะสนทนา ความเป็นมิตร การเรียนรู้ในกลุ่ม และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่ม

1.4) ความสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา (interpersonal relation subordinates) คือ การพบปะสนทนา และการปฏิสัมพันธ์ในการทำงาน ที่แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

1.5) เงินเดือน คือ ความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจในเงินเดือนที่เพิ่มขึ้น

1.6) ความมั่นคงในงาน (job security) คือ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อความมั่นคงในงาน ความมั่นคงในหน่วยงาน

1.7) ชีวิตส่วนตัว (factors in personal life) คือ สถานการณ์หรือลักษณะบางประการของงานที่ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ส่วนตัว ทำให้บุคคลมีความรู้สึกอย่างไรอย่างหนึ่งต่องานของเขา

1.8) สภาพการทำงาน (working condition) คือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่จะอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน เช่น แสง สี เสียง อากาศ เครื่องมือ อุปกรณ์ และอื่น ๆ รวมทั้งปริมาณงานที่รับผิดชอบ

2) กลุ่มที่มีความพอใจในงาน (Satisfiers Factors) จะเกิดจากปัจจัยภายในของสิ่งแวดล้อมของงานเรียกว่าปัจจัยจูงใจ (Motivation Factors) เป็นปัจจัยกระตุ้นที่มีประสิทธิภาพทำให้เจ้าหน้าที่ได้ใช้ความพยายามที่จะทำให้ได้ผลงานและปฏิบัติงานด้วยความพึงพอใจ และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของงาน โดยตรงประกอบด้วยปัจจัย ดังนี้

2.1) ความสำเร็จของงาน (achievement) คือ การที่บุคคลสามารถทำงานได้เสร็จสิ้นและประสบผลสำเร็จอย่างดี

2.2) การได้รับการยกย่อง (recognition) คือ การได้รับการยอมรับนับถือจากผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน กลุ่มเพื่อน และบุคคลอื่น โดยทั่วไป ซึ่งการยอมรับนับถือนี้บางครั้งอาจแสดงออกในรูปของการยกย่องชมเชย

2.3) ลักษณะงานที่ปฏิบัติ (work itself) คือ ความรู้สึกที่ดีและไม่ดีต่อลักษณะงานว่างานนั้นเป็นงานที่จำเจ น่าเบื่อหน่าย ทำทลายความสามารถ ก่อให้เกิดความริเริ่มสร้างสรรค์หรือเป็นงานที่ยากหรือง่าย

2.4) ความรับผิดชอบ (responsibility) คือ ความพึงพอใจที่เกิดขึ้นจากการได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานใหม่ ๆ และมีอำนาจในการรับผิดชอบอย่างเต็มที่

2.5) ความก้าวหน้าในหน้าที่งาน (advancement) คือ การเปลี่ยนแปลงในสถานะหรือตำแหน่งของบุคคลในหน่วยงาน แต่ในกรณีที่บุคคลย้ายตำแหน่งจากแผนกหนึ่งไปยังอีกแผนกหนึ่งของหน่วยงาน โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงสถานะ ถือเป็นเพียงการเพิ่มโอกาสให้มี

ความรับผิดชอบมากขึ้น เรียกได้ว่าเป็นการเพิ่มความรับผิดชอบ แต่ไม่ใช่ความก้าวหน้าในตำแหน่งงานอย่างแท้จริง

จากพื้นฐานการค้นพบ เซอร์สเบิร์กยืนยันว่ากระบวนการจงใจจะประกอบไปด้วยขั้นตอน 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกผู้บริหารต้องมั่นใจว่าปัจจัยคำจูงหรือปัจจัยภายนอกต้องไม่ขัดขวางบังคับบัญชาและเทคนิคการควบคุมดูแลจะต้องถูกยอมรับให้มีระดับที่เหมาะสม เป็นการชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารจะต้องมีทักษะในเรื่องทัศนคติเกี่ยวกับงานของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ขั้นตอนที่สองให้โอกาสแก่บุคคลที่จะได้รับปัจจัยจูงใจ เช่น ความสำเร็จ และการยกย่องจะทำให้มีความพอใจและแรงจูงใจสูงขึ้น เขาสรุปว่าปัจจัยคำจูงไม่สามารถกระตุ้นแรงจูงใจ แต่จะสามารถที่จะสร้างความไม่พอใจในงานได้ เมื่อใดปัจจัยจูงใจลดต่ำกว่าระดับที่ควรจะเป็นประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานจะตกต่ำไปด้วยจึงจำเป็นต้องใช้ปัจจัยจูงใจในการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่เพื่อให้มีความสามารถในการให้บริการที่สูงขึ้น

2.1.24 แนวคิดการต่อยอดและการสร้างมูลค่าให้กับสินค้าและบริการ

การดำเนินธุรกิจที่จะประสบความสำเร็จ มีความเจริญเติบโต ผู้ประกอบการมีความจำเป็นจะต้องมีการพัฒนาต่อยอดหรือสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ เพื่อให้มีมูลค่าที่เพิ่มสูงมากยิ่งขึ้น โดยจากแนวคิดของการพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า หรือ บริการของธุรกิจของ Alexander Osterwalder เจ้าของ Business Model Canvas โดยใช้เครื่องมือ Value Proposition Canvas ซึ่งจะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับธุรกิจ (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2559: 18-20) เครื่องมือนี้ประกอบไปด้วย 2 ส่วนหลัก ได้แก่ ส่วนที่ 1 Customer Segment โดยเป็นการศึกษาทำความเข้าใจกับลูกค้าหรือผู้ใช้บริการ ส่วนที่ 2 คือ Value Proposition การศึกษาทำความเข้าใจกับลูกค้า ได้แก่ ศึกษาความต้องการพื้นฐานของลูกค้าในเชิงคุณภาพ อารมณ์ความรู้สึก ศึกษาปัญหาหรือความยุ่งยากที่ลูกค้ากำลังเผชิญในการใช้งานสินค้าและบริการ ศึกษาความคาดหวังพิเศษอื่นๆที่ลูกค้าต้องการ นอกเหนือจากความต้องการพื้นฐาน สำหรับส่วนที่ 2 คือ Value Proposition คือ แผนภาพแสดงคุณค่าของสินค้าหรือบริการ ซึ่งนำมาใช้ในการออกแบบรูปแบบหลัก และทางเลือกเพิ่มเติมของสินค้าหรือบริการ เพื่อกำหนดคุณค่าก่อนส่งมอบให้กับลูกค้าผ่านสินค้าหรือบริการ ประกอบไปด้วย 3 ส่วน คือ คุณค่าที่สินค้าหรือบริการนำเสนอให้แก่ลูกค้า การป้องกันหรือแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาของลูกค้า และ การสร้างความประทับใจในสินค้าหรือบริการอาจเป็นแนวทางในการนำเสนอสิ่งต่าง ๆ เพิ่มเติมจากคุณประโยชน์พื้นฐานของสินค้าและบริการ

2.1.25 กระบวนการคิดเชิงออกแบบ

กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking Process) ถูกพัฒนาขึ้นโดย Hasso Plattner Institute Design แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจกับปัญหา

และความต้องการของลูกค้า จากนั้นจึงระดมสมองความคิดสร้างสรรค์ การสร้างคุณค่าหรือแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ จากคนหลาย ๆ กลุ่ม เพื่อนำไปทดสอบหรือทดลองนำเสนอให้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมี ลักษณะเป็นกลุ่มลูกค้าเป้าหมายของสินค้าหรือบริการแล้วจึงนำไปพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อให้ได้สินค้า หรือบริการที่มีมูลค่าเพิ่ม โดย 5 ขั้นตอนสำคัญในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ

ตารางที่ 2.1 ขั้นตอนสำคัญในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ

Empathize	Empathize	IDEATE	Prototype	Test
ทำความเข้าใจลูกค้า อย่างลึกซึ้งถึง สาเหตุของการ กระทำต่าง ๆ ของ ลูกค้า ความต้องการ ความคิด และคุณค่า ที่ ลูกค้า ให้ความสำคัญ	การระบุถึงสิ่งที่ ส่งผลต่อพฤติกรรม การซื้อสินค้าหรือ บริการของลูกค้า ซึ่งได้จากการ เชื่อมโยงประเด็น ต่างๆจากขั้นตอน แรกเพื่อให้เห็นถึง ความเกี่ยวเนื่อง และเพื่อให้สามารถ จัดกลุ่มความคิดได้ อย่างเป็นระบบ	จากคนหลาย ๆ กลุ่มมาสร้างสรรค์ ความคิดเพื่อพัฒนา สินค้าหรือบริการ เพื่อตอบสนอง ความต้องการ หรือ ความรู้สึกนึกคิด ของลูกค้าหา หนทางการแก้ไข หรือเพิ่มเติมในสิ่งที่ สินค้าหรือบริการ ในปัจจุบันยังไม่ สามารถตอบโจทย์ ได้อย่างเต็มที่	นำไอเดียที่ ถูก คัดเลือกจาก ขั้นตอนการระดม ความคิดเห็น มา พัฒนาให้อยู่ใน รูปแบบที่ลูกค้า สามารถเข้าใจหรือ จับต้องได้เพื่อให้ สามารถเห็น ภาพรวมและ ผลลัพธ์ของสินค้า หรือบริการได้จัด เจนมากขึ้น	การนำต้นแบบหรือ สินค้าจำลองที่สร้าง ขึ้นไปทดสอบความ คิดเห็นกับลูกค้า หรือ ให้ลูกค้าได้ ทดลองใช้และนำ ผลตอบรับมา ปรับปรุงพัฒนา สินค้าหรือบริการ จริง

ที่มา: กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2559

2.1.26 การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM)

กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กรมส่งเสริมการเกษตร (2547) ได้รวบรวมความหมาย ของ Knowledge Management ดังนี้

Laudon (2000, 435) กล่าวถึง Knowledge Management ว่า การบริหารจัดการ ความรู้ในองค์กรมีความสำคัญเป็นพิเศษในองค์กรที่มีลักษณะการบริหารงานแบบแบนราบ และ แบบเครือข่าย ซึ่งในการจัดการในระดับต่างๆ จะมีการจัดการแยกแยะความจริงในส่วนที่จะ สามารถนำมาช่วยสมาชิกในทีม ในการพัฒนางานในหน้าที่ รวมทั้งการแบ่งปันข้อมูล เพื่อพัฒนา งานในส่วนงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกันด้วย

Stair (2001, 202) กล่าวว่า การบริหารจัดการความรู้ เป็นกระบวนการ รวบรวม จัดการ ความรู้ความชำนาญ ไม่ว่าความรู้จะอยู่ใน คอมพิวเตอร์ ในกระดาษ หรือตัวบุคคล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดการให้บุคลากร ได้รับความรู้ และแลกเปลี่ยนความรู้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเดิม โดยให้เกิดประสบการณ์และความชำนาญเพิ่มขึ้น

Tiwana (2000, 5) ให้ความหมายการบริหารจัดการความรู้ว่า หมายถึง การจัดการความรู้ในองค์กรสำหรับงานด้านธุรกิจ

วีรวิธ มาณะศิรินันท์ (2542, 77-78) กล่าวถึง การบริหารจัดการความรู้ ว่าการบริหารจัดการความรู้เป็นกระบวนการบริหารรูปแบบใหม่ ที่เน้นในด้านการพัฒนากระบวนการควบคู่ไปกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยทุกกระบวนการจะต้องสัมพันธ์กับความคิดสร้างสรรค์ ที่เป็นผลมาจากการขยายวงและการประสานความรู้ รวมถึงการฉลาดคิดไปตลอดทั่วทั้งองค์กรอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเท่ากับว่า องค์กรที่มีการบริหารจัดการความรู้นี้เป็นระบบ ก็จะเกิดเป็นโอกาสอันสำคัญต่อการพัฒนาให้เป็น องค์กรที่เปี่ยมไปด้วยการทำงานอย่างฉลาดคิดและสร้างสรรค์ในที่สุด ทำให้องค์กรนั้นสามารถเผชิญกับการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ รูปแบบ และสามารถฟันฝ่าอุปสรรคทั้งหมดได้เป็นอย่างดี

สรณีย์ ชูเกียรติ (2541, 14) การจัดองค์ความรู้ในองค์กร หมายถึง การจัดการและรักษาระดับในการจัดเก็บองค์ความรู้ในองค์กรให้เป็นระบบ เป็นระเบียบ ตลอดจนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในทางปฏิบัติ

สรุป การบริหารจัดการความรู้ คือ ระบบบริหารจัดการความรู้ให้เป็นระเบียบครบถ้วน ง่ายต่อการเรียกใช้ จัดเก็บตามความต้องการ เก็บรักษาความรู้ให้ควบคู่กับองค์กรตลอดไป โดยนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการจัดการ

2.1.27 แนวคิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management)

ประภัศสร ทองยินดี (2559) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการจัดการความรู้ เป้าหมายหลัก คือ การใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ที่ได้มีการรวบรวม จัดเก็บ วิเคราะห์และกำหนดประเด็นรวมไปถึงการเผยแพร่องค์ความรู้ เพื่อประสิทธิภาพและความเจริญก้าวหน้าขององค์กร โดยผ่านการสนับสนุนจากเทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์และสารสนเทศ เพื่อใช้เก็บรวบรวมและเผยแพร่วัตถุประสงค์โดยทั่วไปของการจัดการความรู้ มีดังต่อไปนี้

1) เพื่อให้องค์กรตระหนักและเห็นความสำคัญของความรู้ที่มีอยู่ในตัวของแต่ละบุคคล และในองค์กร โดยนำความรู้ขึ้นมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งในแง่ของการทำงานและวิถีการดำเนินชีวิต

2) มีการนำเทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ เช่น การเผยแพร่องค์ความรู้ผ่านเว็บไซต์ของหน่วยงาน การนำระบบอินเทอร์เน็ตมาใช้ในการติดต่อ และเปลี่ยนองค์ความรู้ภายในและระหว่างหน่วยงาน

3) เพื่อสร้างและพัฒนา ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานภายในองค์กร โดยการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการจัดการความรู้มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น ระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนในสถานศึกษา ระบบการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน เป็นต้น

โดยประเภทของความรู้แบ่งออกได้สองประเภท คือ ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และความรู้แฝงเร้น หรือความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) ความรู้ชัดแจ้งเป็นความรู้ที่ถูกระบายออกมาเป็นตัวอักษร เช่น คู่มือปฏิบัติงาน หนังสือ วารสาร เป็นต้น ส่วนความรู้แฝงเร้นเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล ส่วนใหญ่ มีลักษณะเป็นความรู้ที่แฝงเร้นอาจอยู่ในบุคคลที่ทำงานในองค์กรหรือแผนกต่าง ๆ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะในแต่ละด้าน จึงต้องอาศัยกลไกแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งก็คือ “การจัดการความรู้” ซึ่งความรู้แบบชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่จัดการรวบรวมได้ง่าย มีการจัดระบบและถ่ายโอนโดยใช้วิธีการทางดิจิทัล มีลักษณะเป็นวัตถุจับ (Objective) เป็นแนวคิดและทฤษฎี สามารถแปลงเป็นรหัสในการถ่ายทอดโดยวิธีการที่เป็นทางการ เช่น นโยบายขององค์กร แนวคิดวิธีการในการทำงาน เป็นต้น ส่วนความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ไม่สามารถอธิบายโดยใช้เป็นคำพูดได้ เป็นความรู้ที่มีรากฐานมาจากการกระทำและประสบการณ์ในวิถีการดำรงชีวิต อาจมีลักษณะเป็นความเชื่อ ทักษะ เช่น ทักษะในการประกอบอาชีพ ทักษะในการจักรสาน เป็นต้น ความรู้แบบฝังลึกต้องการการฝึกฝนเพื่อให้เกิดความชำนาญมีลักษณะเป็นเรื่องเฉพาะส่วนบุคคล เช่น วัฒนธรรมองค์กร ทักษะ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในเรื่องต่าง ๆ เป็นต้น

แนวคิดการจัดการความรู้แบบ Tuna Model

ตัวแบบ ทูน่า (Tuna Model) เป็นกรอบแนวคิดอย่างง่ายมีลักษณะที่ไม่สลับซับซ้อนมากนัก มีความเหมาะสมในการใช้เป็นแนวทางเพื่อดำเนินการในการจัดการความรู้ โดยให้การจัดการความรู้เปรียบเสมือนปลา ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนหัว ส่วนลำตัว และส่วนหาง แต่ละส่วนมีหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไปดังต่อไปนี้

1) ส่วนหัวและตา (Knowledge Vision – KV) มองว่ากำลังจะไปทางไหน ซึ่งต้องตอบให้ได้ว่า “ทำ KM ไปเพื่ออะไร”

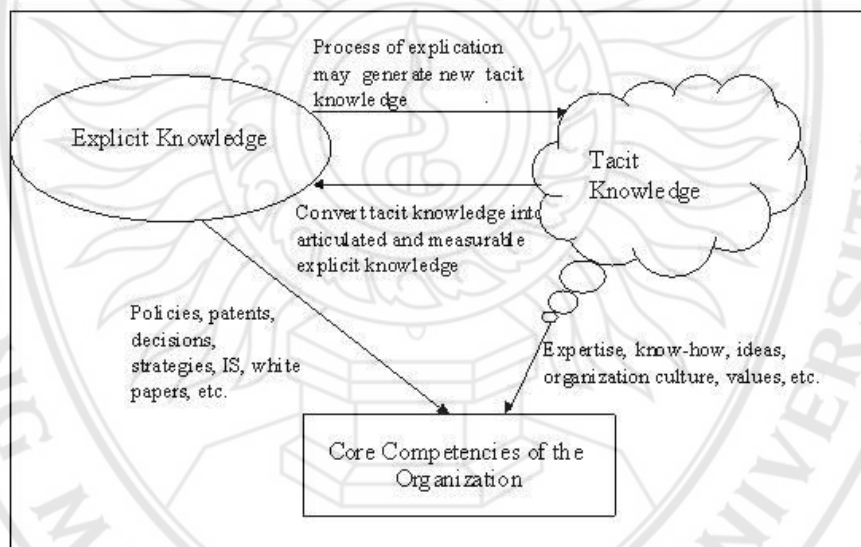
2) ส่วนกลางลำตัว (Knowledge Sharing – KS) ส่วนที่เป็นหัวใจได้ให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน

3) ส่วนหาง (Knowledge Assets – KA) คือ สร้างคลังความรู้ เชื่อมโยงเครือข่ายประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ “สะบัดหาง” สร้างพลังจากชุมชนแนวปฏิบัติ

การจัดการความรู้จึงเป็นเครื่องมือในการเก็บสร้าง เก็บรวบรวม วิเคราะห์และสังเคราะห์ รวมถึงเผยแพร่องค์ความรู้ เพื่อประสิทธิภาพและความเจริญก้าวหน้าขององค์กรซึ่งจะส่งผลให้องค์กรสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่ได้วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลความรู้นั้นอาจมาจากองค์ความรู้ที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น หนังสือ ตำรา เป็นต้น รวมถึงองค์ความรู้ที่มาจากตัวบุคคล เช่น ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น

2.1.28 การเชื่อมโยงองค์ความรู้แบบ Explicit Knowledge และ Tacit Knowledge

องค์กรสามารถสร้างแกนกลางในการจัดเก็บองค์ความรู้ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงระหว่างองค์ความรู้แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อรวมเป็นแหล่งองค์ความรู้ทั้งหมดขององค์กร ในขณะที่เราอยู่ในกระบวนการแปลงองค์ความรู้แบบไม่มีโครงสร้าง (Tacit Knowledge) ให้เป็น องค์ความรู้ที่มีโครงสร้าง (Explicit Knowledge) นั้น ระหว่างนั้นก็จะเป็นการสร้างองค์ความรู้แบบไม่มีโครงสร้างขึ้นมาใหม่อีกด้วย (generate new tacit knowledge) จากรูปอธิบายความสัมพันธ์ ได้ดังนี้

ภาพที่ 2.3 Core Competency is Linked to Explicit and Tacit Knowledge

ที่มา: สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2556

1) องค์ความรู้แบบไม่มีโครงสร้าง (Tacit Knowledge) คือ องค์ความรู้ที่ไม่มีรูปแบบชัดเจน หาไม่ได้ตามตำรา เช่น ประสบการณ์และความชำนาญเฉพาะบุคคล จากรูปเป็นกระบวนการในการเปลี่ยนความรู้แบบไม่มีโครงสร้าง (Tacit Knowledge) ให้เป็นความรู้แบบมีโครงสร้าง (Explicit Knowledge) เพื่อให้ความรู้นั้นสามารถอธิบายความได้อย่างชัดเจน เมื่อ Tacit

Knowledge ที่ถูกนำไปจัดเก็บไว้ในแกนกลางขององค์กร (Core Competencies of the Organization) ความรู้นี้จะประกอบด้วย ความชำนาญ สิ่งต่าง ๆ ที่รับรู้และอธิบายได้ด้วยเหตุผล แนวคิด วัฒนธรรมองค์กร และสิ่งที่มีคุณค่าต่าง ๆ

2) องค์ความรู้แบบมีโครงสร้าง (Explicit Knowledge) คือ องค์ความรู้ที่สามารถเขียนอธิบายได้ชัดเจน เช่น รายงาน จากรูจะนำความรู้ที่ชัดเจนนี้ ไปใช้แก้ปัญหา กำหนดนโยบาย กำหนดกลยุทธ์ ใช้ในการตัดสินใจ จัดทำเอกสารสิทธิ์ และใช้จัดการกับระบบสารสนเทศ สามารถเขียนความรู้นั้นออกมาในรูปของกระดาษ (Paper) และนำไปเก็บไว้ในแกนกลางองค์ความรู้ขององค์กร (Core Competencies of the Organization)

3) แกนกลางองค์ความรู้ขององค์กร (Core Competencies of the Organization) คือแหล่งในการจัดเก็บความสามารถขององค์กร เป็นศูนย์กลางความรู้สำหรับการบริหารงานและความสามารถที่แท้จริงขององค์กร จากที่กล่าวมา สามารถสรุปเกี่ยวกับการจัดการองค์ความรู้ได้ว่าการจัดการองค์ความรู้เป็นวิธีการที่เก่าแก่และมีมานานแล้วตั้งแต่สมัยโบราณ ในการจัดการองค์ความรู้นั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายและทุกระดับขององค์กร เราสามารถปฏิบัติและเปลี่ยนแปลงองค์กรด้วยการให้ความร่วมมือ และพัฒนาการจัดการองค์ความรู้ และองค์ความรู้ถือเป็นทรัพย์สินทางปัญญาขององค์กร องค์ความรู้นี้จะสามารถส่งมอบแนวทางสำหรับการแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับทุก ๆ คนในองค์กร และใช้ได้โดยไม่จำกัดสถานที่

การจัดการองค์ความรู้ เป็นการจัดเก็บข้อมูลข่าวสารที่เป็นองค์ความรู้ในการใช้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ขององค์กร รวบรวมไว้ในคอมพิวเตอร์ เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่ง เพื่อใช้แก้ปัญหาในการปฏิบัติงาน ซึ่งองค์ความรู้ถือว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญา เมื่อจะเก็บแล้วจะต้องมีการถ่ายทอดและเผยแพร่ เพื่อให้เกิดการนำไปใช้ประโยชน์ ให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานต่อองค์กรให้มากที่สุด องค์ความรู้จะเก็บรวบรวมได้จากผู้เชี่ยวชาญ หรือกลุ่มคนพิเศษ ประสบการณ์ หรือความทรงจำขององค์กร หรืออาจมาจากวัฒนธรรมองค์กร (Organizational Culture) ดังนั้นผู้จัดการที่ดีควรมีระบบจัดการองค์ความรู้ เพื่อพร้อมใช้งานอยู่เสมอ (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2556)

2.1.29 กระบวนการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ คือเครื่องมือสร้างความสามารถในการพัฒนาและแข่งขันขององค์กร หรือชุมชนท้องถิ่น สร้างความสามารถในการร่วมกันสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณภาพ และสร้างความสามารถในการทำงานที่ยากในระดับ “เป็นไปไม่ได้” ให้เป็นไปได้ ซึ่งในภาษาของการจัดการ เรียกว่าประสิทธิผล และที่สำคัญที่สุด คือ สร้างความสามารถในการเผชิญการเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่ไม่แน่นอน เป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะพลิกผัน ไม่สามารถคาด

เราได้ อีกมุมหนึ่งนั้น การจัดการความรู้ คือ เครื่องมือที่ดึงเอาพลังสร้างสรรค์ของมนุษย์ออกมาทำประโยชน์ โดยที่พลังสร้างสรรค์นั้นอยู่ที่ปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างมนุษย์ การจัดการความรู้จำเป็นต้องมี การเอื้ออำนวยความสะดวกในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนที่ทำงานด้วยกัน ทั้งที่อยู่ในองค์กรหรือชุมชนท้องถิ่นเดียวกัน และต่างองค์กรหรือต่างชุมชนท้องถิ่น ให้ช่วยกันปรับปรุงวิธีทำงานให้ดีขึ้นตลอดเวลา (วิจารณ์ พานิช, 2546) ดังนั้นการจัดการความรู้ คือ กระบวนการที่เป็นเครื่องมือ หรือวิธีการเพิ่มมูลค่าหรือคุณค่าของบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร ชุมชนท้องถิ่น หรือเครือข่ายของกลุ่มบุคคลองค์กรหรือชุมชนท้องถิ่น

กระบวนการจัดการความรู้

นักวิชาการทางด้านการจัดการความรู้ ได้นำเสนอการแบ่งกระบวนการในการจัดการ ความรู้ มีความแตกต่างหลากหลาย โดยมีการกำหนดประเด็นรายละเอียดในส่วนของขั้นตอนแยก ย่อยออกไปตามกรอบความคิดของแต่ละคน ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.2 กระบวนการจัดการความรู้

นักวิชาการ	กระบวนการจัดการความรู้
Alavi, 1997	1. การแสวงความรู้ (การสร้างความรู้และการพัฒนาเนื้อหา) 2. การสร้างดัชนี (Indexing) 3. การกลั่นกรอง (Filtering) 4. การเชื่อมโยงเกี่ยวกับการจัดระบบ จัดประเภท การรวบรวม การเชื่อมโยงแหล่งความรู้ภายในและภายนอก 5. การเผยแพร่ โดยการรวมและจัดส่งความรู้ผ่านเว็บเพจ 6. การประยุกต์ใช้ความรู้
Arthur Anderson & APOC, 1996	1. แบ่งปัน 2. การสร้าง 3. การกำหนด 4. การรวบรวม 5. การเปลี่ยนแปลง 6. การจัดระบบ 7. การประยุกต์
Choo, 1996	1. การทำความเข้าใจกับความรู้ (Sensemaking) (รวมการตีความหมายความรู้) 2. การสร้างความรู้ (รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงความรู้) 3. การตัดสินใจ (รวมถึงการประมวลสารสนเทศ)
Holsapple & Whinston, 1987	1. การจัดหา 2. การจัดระบบ 3. การเก็บ 4. การรักษา 5. การวิเคราะห์ 6. การจัดระบบ 7. การประยุกต์

ตารางที่ 2.2 กระบวนการจัดการความรู้ (ต่อ)

นักวิชาการ	กระบวนการจัดการความรู้
Laudon & Laudon, 2002	1. การสร้างความรู้ (Creation Knowledge) 2. การประมวลและใช้รหัสความรู้ (Capture Codify Knowledge) 3. การแบ่งปันความรู้ (Share Knowledge) 4. การเผยแพร่ความรู้ (Distribute Knowledge)
Nonaka, 1996	1. ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (เปลี่ยนความรู้แบบไม่ชัดเจนเป็นความรู้แบบไม่ชัดเจน) 2. การปรับเปลี่ยนสู่ภายใน (เปลี่ยนความรู้แบบชัดเจนเป็นความรู้แบบไม่ชัดเจน) 3. การผสมผสาน (เปลี่ยนความรู้แบบชัดเจนเป็นความรู้แบบชัดเจน) 4. การปรับเปลี่ยนสู่ภายนอก (เปลี่ยนความรู้แบบไม่ชัดเจนเป็นความรู้แบบชัดเจน)
Szulanski, 1996	1. การริเริ่ม (ตระหนักถึงความต้องการในความรู้และตอบสนองต่อความต้องการนั้น) 2. การนำไปปฏิบัติ (การถ่ายโอนความรู้) 3. การใช้ความรู้ที่ได้รับการถ่ายโอน 4. การบูรณาการความรู้ (การนำความรู้มาสู่ภายในองค์กร)
Turban et al., 2004	1. การสร้างความรู้ (Create) 2. การกำหนดและรวบรวมความรู้ (Capture) 3. การนำไปสู่การปฏิบัติ (Refine) 4. การจัดเก็บความรู้ (Store) 5. การจัดการความรู้ (Manage) 6. การเผยแพร่ (Disseminate)
Van der Spek & Spijkervet, 1997	1. การพัฒนา (Develop) 2. การเผยแพร่ (Disseminate) 3. การผสมผสาน (Combine) 4. การเก็บไว้ (Hold)

ที่มา: ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2548, หน้า 72-73

ตารางที่ 2.2 กระบวนการจัดการความรู้ (ต่อ)

นักวิชาการ	กระบวนการจัดการความรู้
Wiig, 1993	1. การสร้าง (Creation) 2. การแสดงอย่างเปิดเผย (Manifestation) 3. การใช้ (Use) 4. การถ่ายโอน (Transfer)

ที่มา: ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2548, หน้า 72-73

จากตารางดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่ากระบวนการจัดการความรู้ถูกแบ่งเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ตามลำดับ ขึ้นอยู่กับกรอบความคิดของนักวิชาการด้านการจัดการความรู้แต่ละคน ในบทนี้จึง เลือกที่นำเสนอกระบวนการจัดการความรู้ที่เป็นพื้นฐานและมักจะได้รับการกล่าวถึง ซึ่งมี กระบวนการประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก โดยรวบรวมและปรับกระบวนการจัดการความรู้ของ วิวก์ (Wiig) (1993), มาร์ควอร์ด (Marquardt) (1996), พาริก (Parikh) (2001), ฮาร์วิชและอาร์มา คอสท์ (Horwich & Armacost) (2002) มีกระบวนการดังนี้คือ

1) การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) องค์กรควรแสวงหาความรู้ที่มีประโยชน์และมีผลต่อการดำเนินงานจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร ดังนี้

1.1) การแสวงหาและรวบรวมความรู้จากแหล่งภายใน (Internal Collection of Knowledge) ความสามารถในการเรียนรู้ของบุคลากรภายในองค์กร เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ในการได้มาซึ่งความรู้ต่าง ๆ จากแหล่งความรู้ภายในองค์กรเอง โดยมีวิธีการดำเนินการดังนี้ คือ

1.1.1) การให้ความรู้กับพนักงาน องค์กรควรมีแผนในการฝึกอบรมสำหรับพนักงานในทุกระดับ (Training Road Map) มีการประชุม การแสดงผลงาน และจัดให้มีระบบที่ เลี้ยง เป็นต้น

1.1.2) การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการลงมือปฏิบัติ (Action Learning) โดยการมอบหมายงาน (Assign) ทำทนายให้ทำการหมุนเวียนงาน (Rotation) ให้พนักงานไปรับผิดชอบงานหลายหน้าที่ (Funcations)

1.1.3) การเรียนรู้จากประสบการณ์ความสำเร็จ (Best Practice) จากบุคลากร หน่วยงานอื่น ๆ ในองค์กร

1.1.4) การนำบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างกัน เข้ามาทำงาน ร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ขึ้น

1.1.5) การดำเนินการเปลี่ยนแปลงกระบวนการปฏิบัติงานต่าง ๆ ในเชิงรุก ซึ่งมี การปรับปรุงระเบียบขั้นตอนการปฏิบัติงานต่าง ๆ ให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา รวมถึง การนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาบูรณาการกับระบบงานต่าง ๆ ด้วย เช่น Web Blog , Electronic Library เป็นต้น

1.1.6) การลงทุนในด้านการวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างนวัตกรรม ใหม่ ๆ ด้าน ผลิตภัณฑ์หรือบริการในเชิงรุก ให้สามารถตอบสนองกับความต้องการของตลาดหรือ ผู้ใช้บริการที่เปลี่ยนไป

1.2) การแสวงหาและรวบรวมความรู้จากแหล่งภายนอก (External Collection of Knowledge) องค์กรต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล เพื่อการปรับปรุง การดำเนินงาน และ สร้างแนวคิด ใหม่ ๆ ในการสร้างสรรค์งาน ด้วยการแสวงหาความรู้ต่าง ๆ จากแหล่งภายนอก องค์กรโดยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1.2.1) การให้ทุนการศึกษาแก่นักงานขององค์กร เพื่อศึกษาต่อ ในระดับที่ สูงขึ้น เพื่อเป็นการสร้างรากฐานความรู้เพิ่มพูนประสบการณ์เชิงลึกสำหรับพนักงานใน แต่ละ วิชาชีพ

1.2.2) การส่งพนักงาน ไปศึกษาดูงาน และปฏิบัติงานจาก หน่วยงานที่ประสบความสำเร็จและมีชื่อเสียงทั้งในและต่างประเทศ

1.2.3) การสร้างบุคลากรที่มีความรู้ที่องค์กรต้องการเข้ามา ทำงาน โดยวิธีการสรร หาเชิงรุก เช่น โครงการรับผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยชั้นนำทั้งใน และต่างประเทศ โครงการเสริมคนเก่งสร้างคนดีมีลักษณะเป็น โครงการรับนักศึกษาฝึก ประสบการณ์วิชาชีพให้ได้มี ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจริง ทั้งนี้ผู้ผ่านโครงการดังกล่าว เมื่อ จบการศึกษาสามารถมา สมัครงานกับองค์กรได้ เป็นต้น

1.2.4) การเปิดรับข่าวสารจากหลากหลายสื่อ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อดิจิทัล เป็นต้น รวมทั้งตรวจสอบ แนวโน้มทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี

1.2.5) การใช้มาตรฐานเปรียบเทียบ (Benchmarking) กับองค์กร อื่น ๆ

1.2.6) การจ้างที่ปรึกษา

2) การสร้างความรู้ (Knowledge Creation) เป็นกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้าง ความรู้ใหม่ขึ้น โดยมีองค์ประกอบย่อยที่สำคัญ คือ การระบุนวัตกรรม โดยระบุว่าองค์กรมีความรู้ อะไรบ้างในกระบวนการดำเนินงาน และองค์กรยังขาดหรือต้องการความรู้อะไรอีกบ้าง โดยแหล่ง ความรู้อยู่ที่ใด อยู่กับใคร การแสดงความต้องการ เป็นกระบวนการได้มาซึ่งความรู้ โดยความรู้จะ

อยู่ใน 2 รูปแบบ คือ ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และความรู้ซ่อนเร้นหรือความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) การแบ่งความรู้ออกเป็น 2 ส่วน จะสัมพันธ์กับการสร้างความรู้ระหว่างความรู้ 2 ประเภท โดยความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นจะถูกนำไปใช้ในขั้นตอนการดำเนินงานขององค์กร การสร้างความรู้ใหม่เกี่ยวข้องกับการหยั่งรู้ และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล การสร้างความรู้ใหม่ องค์กรควรให้การสนับสนุนส่งเสริมโดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดให้มีขึ้น เพื่อให้พนักงานทุกคนสามารถเป็นผู้สร้างความรู้ และได้รับประโยชน์จากความรู้ที่เกิดขึ้นอย่างเต็มที่ ซึ่งมีรูปแบบต่าง ๆ ในการสร้างความรู้ คือ

2.1) การถ่ายทอดความรู้จากพนักงานผู้มีความรู้ไปสู่พนักงานอื่น ๆ เช่น การฝึกอบรมภายใน การถ่ายทอดความรู้จากการทำงานร่วมกันเป็นทีม

2.2) การนำความรู้ที่องค์กรมีอยู่เดิมบูรณาเข้ากับความรู้ของพนักงานแต่ละคน เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ และมีการแบ่งปันไปทั่วทั้งองค์กร

2.3) ความรู้ที่เกิดขึ้นเป็นการภายในโดยพนักงานเป็นผู้ค้นพบแนวทางได้เองจาก กิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการเพื่อสร้างความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้น

2.4) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ (Action Learning) จากการได้รับมอบหมายงานที่ทำ ท้าย รวมไปถึงการหมุนเวียนงาน (Rotation)

2.5) การเรียนรู้จากการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ (System Learning)

2.6) การเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีต (Best Practice)

2.7) การทดลอง ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจและโอกาสสำหรับการเรียนรู้

2.8) การวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ด้านผลิตภัณฑ์และบริการ

3) การจัดเก็บและค้นคืนความรู้ (Knowledge Storage and Retrieval) การจัดเก็บความรู้เป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากขั้นตอนของการสร้างความรู้ ในการจัดเก็บความรู้ต้องกำหนดสิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นองค์ความรู้ และต้องพิจารณาถึงวิธีการในการจัดเก็บ ทั้งนี้เพราะการจัดเก็บ คือ การจัดความรู้ไว้เป็นระบบหรือเป็นหมวดหมู่ให้เกิดความง่ายในการจัดการ การเข้าถึง และการนำกลับมาใช้ใหม่ การจัดเก็บความรู้อาจจะอยู่ในรูปแบบที่หลากหลาย ดังนั้นเครื่องมือในการจัดเก็บความรู้จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อขั้นตอนนี้ ซึ่งประกอบด้วย เครื่องมือทางเทคโนโลยีสารสนเทศ คอมพิวเตอร์ และฐานข้อมูลความรู้ขององค์กร ซึ่งการจัดเก็บความรู้ ในองค์กรควรคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้คือ

3.1) โครงสร้างการจัดเก็บความรู้ ควรเป็นโครงสร้างที่มีมาตรฐาน เป็นระบบที่สามารถค้นหาและส่งมอบได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว

3.2) ระบบการจัดเก็บความรู้ที่มีประสิทธิภาพ คือ ต้องมีการจัดหมวดหมู่ตาม องค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ตามความจำเป็นของการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของงาน ความชำนาญของผู้ใช้ และสถานที่ที่ความรู้ถูกจัดเก็บ เป็นต้น

3.3) การจัดเก็บความรู้มีขั้นตอนที่มีความสำคัญ คือ การให้รหัสความรู้หรือการ สร้างบรรณความรู้ เป็นการเข้ารหัสเพื่อการเชื่อมโยงความรู้ที่จัดเก็บ เช่น การกำหนดหัวเรื่องคำสำคัญ หรือการกำหนดศัพท์สัมพันธ์ เป็นต้น

ส่วนการค้นคืนความรู้ (retrieval) เป็นลักษณะของการเข้าถึงสิ่งที่ผู้ใช้ต้องการ เพื่อนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน องค์กรควรทำให้พนักงานมีช่องทางหรือวิธีการสำหรับการค้นคืนความรู้ต่าง ๆ เช่น การจัดทำสมุดจัดเก็บรายชื่อและทักษะของผู้เชี่ยวชาญ การทำสมุดหน้าเหลือง (yellow pages) ขององค์กร เป็นต้น

4) การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์ (Knowledge Transfer and Utilization) การถ่ายทอดและการใช้ประโยชน์จากความรู้ มีความจำเป็นสำหรับองค์กร เนื่องจาก องค์กรจะต้องมีความรู้ในการเรียนรู้และเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น เมื่อมีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพสูง ทำให้ฐานความรู้ที่องค์กรจัดเก็บไว้มีการถ่ายทอดไปอย่างรวดเร็วและเหมาะสม ทั้งทั้งองค์กร การถ่ายทอดหรือการถ่ายโอนความรู้จากบุคคลไปสู่มนุษย์ และจากองค์กรไปสู่องค์กร ซึ่งจะต้องอาศัย เครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ เครื่องมือดังกล่าวจะเสริมให้การถ่ายทอดความรู้เกิดขึ้นได้ง่ายเป็น ระบบและอาจเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ นอกจากนั้นในการถ่ายทอดความรู้ อาจจะมีช่องทางของการสื่อสารด้วยการพบปะพูดคุย การเขียน การฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การ สรุปข่าวสาร เป็นต้น

ส่วน บุญดี บุญญาภิกิจ และคณะ (2548) ได้สรุปกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Process) จากการศึกษากรอบความคิดของการจัดการความรู้ของนักวิชาการด้านการจัดการความรู้หลาย ๆ ท่าน ซึ่งสามารถสรุปขั้นตอนหลัก ๆ ของกระบวนการจัดการความรู้ได้ 7 ขั้นตอน ดังนี้คือ

1) การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) เป็นการค้นหาว่าองค์กรมีความรู้ อะไรบ้าง ในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร และความรู้ อะไรที่องค์กรจำเป็นต้องมี ซึ่งจะทำให้องค์กรทราบว่าขาดความรู้ อะไรบ้าง โดยทั่วไปองค์กรสามารถใช้แผนที่ความรู้ (Knowledge Mapping) เพื่อหาว่าความรู้ใดมีความสำคัญสำหรับองค์กรจัดลำดับความสำคัญของความรู้เหล่านั้น เพื่อให้องค์กรวางแผนเขตของการจัดการความรู้ และสามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล นอกจากนี้แผนที่ความรู้อย่างยังช่วยให้เห็นภาพรวมของคลังความรู้ขององค์กร ทำให้ องค์กรทราบว่ามีความรู้ทับซ้อนกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ หรือไม่ ซึ่งจะก่อให้เกิดความ

สิ้นเปลืองในการรวบรวมและจัดเก็บและทำให้บุคลากรทุกคนทราบว่าองค์กรมีความรู้อะไร และ จะหาความรู้ที่ตนเองต้องการได้ที่ไหน และยังใช้เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางความรู้ที่องค์กร สามารถ ใช้เป็นฐานในการต่อยอดความรู้ในเรื่องต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ รวมทั้งใช้เพื่อศึกษา ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงานและเคลื่อนย้ายแหล่งความรู้ต่อระบบต่าง ๆ ใน องค์กร

2) การสร้างหรือแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) จากการ ทำแผนที่ความรู้ องค์กรจะทราบว่ามีความรู้ที่จำเป็นต้องใช้มีอยู่หรือไม่ ถ้ามีแล้วองค์กรจะต้องหา วิธีการในการดึงความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ที่อาจอยู่กระจัดกระจายมารวมไว้ แล้วจัดทำเนื้อหาให้ เหมาะสม และตรงกับความต้องการของผู้ใช้ สำหรับความรู้ที่จำเป็นต้องใช้ แต่องค์กรยังไม่มีนั้น องค์กรอาจต้องสร้างความรู้ดังกล่าวจากความรู้เดิมที่มีอยู่หรือนำความรู้จากภายนอกองค์กรมาใช้ องค์กรจะต้องพิจารณาความรู้ที่ไม่จำเป็นและล้าสมัยทิ้งไป เพื่อประหยัด ทรัพยากรในการจัดเก็บ ความรู้เหล่านั้น หัวใจที่สำคัญของขั้นตอนนี้คือ การกำหนดเนื้อหาของความรู้ที่ต้องการและดักจับ ความรู้ดังกล่าวให้ได้ สำหรับปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ขั้นตอนนี้ประสบ ความสำเร็จคือบรรยากาศ และวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อให้บุคลากรกระตือรือร้นในการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อ การสร้างความรู้ใหม่ ๆ ตลอดเวลา

3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เมื่อมีเนื้อหาความรู้ที่ ต้องการแล้ว องค์กรต้องจัดความรู้ให้เป็นระบบเพื่อให้ผู้ใช้ สามารถค้นหา และนำความรู้ดังกล่าว มาใช้ประโยชน์ได้ง่าย การจัดความรู้ให้เป็นระบบ หมายถึง การจัดทำสารบัญและจัดเก็บความรู้ ต่าง ๆ เพื่อให้ค้นหาและนำกลับมาใช้ได้ง่ายและสะดวกรวดเร็ว การแบ่งชนิดหรือประเภทความรู้ นั้น ๆ จะขึ้นอยู่กับผู้ชี้นำไปใช้อย่างไร และลักษณะการทำงานของบุคลากรในองค์กรเป็นแบบ ใด โดยทั่วไปการแบ่งประเภทความรู้จะแบ่งตามดังต่อไปนี้

3.1) ความชำนาญ หรือความเชี่ยวชาญของบุคลากร (ทำเนียบผู้เชี่ยวชาญ)

3.2) หัวข้อ/หัวเรื่อง

3.3) หน้าที่/กระบวนการ

3.4) ประเภทของผลิตภัณฑ์ บริการ ผู้บริโภคหรือผู้ใช้บริการ

การแบ่งประเภทความรู้จะขึ้นอยู่กับการใช้ความรู้นั้น ๆ เช่น ถ้าเป็น ความรู้ที่มีผู้ใช่มากและหลากหลาย การแบ่งจะครอบคลุมความรู้มากมายหลายประเภท (แนวราบ) แต่ถ้าเป็น ความรู้ที่ใช้เฉพาะกลุ่ม การแบ่งจะไม่ครอบคลุมแต่จะลงลึกในรายละเอียด (แนวตั้ง)

4) การประมวลผลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) องค์กรจำเป็นต้องประมวลความรู้ให้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่ายและใช้ได้จริง ซึ่งอาจทำได้ในหลายลักษณะ ดังนี้คือ

4.1) การจัดทำหรือปรับปรุงรูปแบบของเอกสารให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วทั้งองค์กร จะช่วยทำให้การป้อนข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ สำหรับจัดเก็บ ค้นหา และใช้ความรู้ทำได้สะดวก รวดเร็ว

4.2) การใช้ “ภาษา” เดียวกันทั่วทั้งองค์กรนั้นคือ องค์กรควรจัดทำอภิธานศัพท์ของคำจำกัดความของคำต่าง ๆ ที่แต่ละหน่วยงานใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้มีความเข้าใจที่ตรงกันซึ่งจะช่วยให้การป้อนข้อมูล/ความรู้การแบ่งประเภทและการจัดเก็บเป็นมาตรฐานเดียวกัน

4.3) การเรียบเรียง ตัดต่อ และปรับปรุงเนื้อหาให้มีคุณภาพดีในแง่ต่าง ๆ เช่น ความ ครบถ้วน เทียบตรง ทันสมัย สอดคล้องและตรงตามความต้องการของผู้ใช้

5) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) โดยทั่วไปการเข้าถึงความรู้หรือการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ใช้มี 2 ลักษณะ คือ

5.1) การป้อนความรู้ (Push) คือ การส่งข้อมูลความรู้ให้ผู้ใช้ โดยผู้รับไม่ได้ร้องขอหรือต้องการหรือเรียกง่าย ๆ ว่าเป็นแบบผู้รับความรู้ไม่ได้แสดงความต้องการหรือไม่ได้ร้องขอ เรียกว่า “Supply-based” เช่น การส่งหนังสือเวียนแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ หรือข้อมูล เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หรือบริการขององค์กร เป็นต้น

5.2) การให้โอกาสเลือกใช้ความรู้ (Pull) คือ การที่ผู้รับสามารถเลือกรับหรือใช้ เฉพาะข้อมูลหรือความรู้ที่ต้องการเท่านั้น ซึ่งทำให้ลดปัญหาการได้รับข้อมูลหรือความรู้ที่ไม่ต้องการมากเกินไป การกระจายความรู้แบบนี้เป็นแบบ “Demand-based”

องค์กรควรทำให้เกิดความสมดุลระหว่างการกระจายความรู้แบบ “Push” และ “Pull” เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ใช้ข้อมูลหรือความรู้

6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) องค์กรแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้โดยการจัดทำเอกสาร จัดทำฐานความรู้ รวมทั้งทำสมุดหน้าเหลืองโดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยช่วยให้เข้าถึงความรู้ได้ง่ายและรวดเร็ว ซึ่งวิธีการดังกล่าวใช้ได้ดีสำหรับความรู้ประเภทชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เท่านั้น สำหรับการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้โดยนัยหรือความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคลนั้นจะต้องทำด้วยการพบปะกันตัวต่อตัวหรือเป็นกลุ่ม ดังนั้นการแบ่งปันความรู้ประเภทนี้ สามารถทำได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับความต้องการและ

วัฒนธรรมขององค์กร ส่วนใหญ่มักจะใช้วิธีการผสมผสานเพื่อให้บุคลากรได้เลือกใช้ตามความถนัดและสะดวก ซึ่งมีวิธีการหลัก ๆ มีดังนี้คือ

- 6.1) ทีมข้ามสายงาน (Cross –Functional Team)
- 6.2) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community of Practice : CoP)
- 6.3) ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System)
- 6.4) การสับเปลี่ยนงาน (Job Rotation)
- 6.5) การยืมตัวบุคลากรมาช่วยงาน (Secondment)
- 6.6) เวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Forum)

7) การเรียนรู้ (Learning) วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดในการจัดการความรู้ คือ การเรียนรู้ของบุคลากรและนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจแก้ปัญหา และปรับปรุงองค์กร หากบุคลากรขององค์กรไม่ได้มีการเรียนรู้และไม่ได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ก็เป็นการสูญเปล่าของเวลาและทรัพยากรที่ใช้การเรียนรู้ของบุคลากรจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ขึ้น ซึ่งจะไปเพิ่มพูนองค์ความรู้ ขององค์กรที่มีอยู่แล้วให้มากขึ้นเรื่อย ๆ ความรู้เหล่านี้จะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความรู้ใหม่ ๆ อีกเป็นวงจรที่ไม่มีสิ้นสุดที่เรียกว่า “วงจรการเรียนรู้”

อย่างไรก็ตามกระบวนการจัดการความรู้ของแต่ละองค์กรมีความแตกต่างกันตามลักษณะการดำเนินงานและองค์ประกอบอื่น ๆ อีกหลายประการ เช่น โครงสร้างองค์กร ลักษณะงานของ องค์กรและเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น ดังนั้นองค์กรแต่ละองค์กรจำเป็นต้องพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและบริบทองค์กรของตนเอง

2.1.30 กรอบความคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในการศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน ควร มีกรอบความคิดเพื่อใช้เป็นหลักนำร่องความคิดและเป็นเครื่องกำหนดเส้นทางการศึกษาและเรียนรู้ (เอกวิทย์ ฌ กลาง, 2540) ดังนี้คือ

1) ไม่ว่าชนกลุ่มใดเมื่อได้ตั้งหลักแหล่งในการทำมาหากินอย่างต่อเนื่องในสภาพแวดล้อมใด เป็นเวลานานหลายชั่วคน ย่อมเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อมแห่งพื้นภูมินั้น แล้วปรับตัวและสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการดำรงชีพในสภาพแวดล้อมนั้น ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ ประสบการณ์ โลกทัศน์ ชีวทัศน์ ความเชื่อ พิธีกรรม และวิถีชีวิตอันสืบเนื่องจากการปรับตัวที่ได้มีการสั่งสม สืบสาน และปรับเปลี่ยนต่อเนื่องกันมาในกลุ่มชนรุ่นต่อ ๆ มา รวมถึงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับคนในวัฒนธรรมอื่นที่ได้ไปมาหาสู่กันตลอดมา จึงรวมเรียกประสบการณ์นี้ว่าภูมิปัญญาสั่งสม

2) โดยเหตุที่สังคมทั้งหลายในโลกมีความแตกต่างกันทางสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ในพื้นฐานสังคมภูมิปัญญาใหม่ที่รับเข้ามา มีอาจแทนที่ภูมิปัญญาสังคมหรือภูมิปัญญาดั้งเดิม ได้ทั้งหมด ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ได้รับการเลือกสรร ทดสอบ หรือดัดแปลงตามเหตุปัจจัย และพลวัตทางวัฒนธรรมแห่งกลุ่มชนนั้น จึงยังเป็นเหตุจำเป็นและเหมาะสมกับกลุ่มชนที่มีวิถีชีวิต และประสบการณ์พื้นฐานแตกต่างกัน

3) โดยธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ไม่ว่าในสังคมใดจะไม่เปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิงอย่างขุรากลอน โคน หากต้องมีการปรับเปลี่ยนบนพื้นฐาน รากเหง้าของวัฒนธรรม สังคม เพราะคนในทุกสังคมย่อมมีความเคยชินกับสิ่งเดิม ๆ เป็นฐาน ภูมิปัญญาใหม่จึงย่อมได้รับการทดสอบ ปรับเปลี่ยน ดัดแปลงให้สอดคล้องกับความจำเป็นใหม่ โดยมีภูมิปัญญา สังคมเป็นพื้นฐานรองรับ

4) ในธรรมชาติของวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชนย่อมมีความหลากหลายตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติและลักษณะสังคมที่แตกต่างกัน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเป็นความมั่นคงทางปัญญาที่จะเป็นพลังในการรับ ปรับเปลี่ยน และพัฒนาสังคมให้สมดุล สอดคล้องกับธรรมชาติแวดล้อม วัฒนธรรม และประสบการณ์ตั้งสมของกลุ่มชนนั้น ๆ ความพยายามใดที่จะทำให้ความหลากหลายเป็นการบั่นทอนพลังตามธรรมชาติ และก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ได้

5) ในสังคมสมัยใหม่ เราจะคุ้นเคยกับกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นระเบียบแบบแผน ในสถาบันการศึกษา เพื่อการถ่ายทอดและพัฒนาภูมิปัญญา ซึ่งเราสามารถเรียนรู้ได้มากในเวลาจำกัดก็จริง หากแต่ในช่วงชีวิตของคน ๆ หนึ่ง การเรียนรู้นอกชั้นเรียน การเรียนรู้จากข้อเท็จจริงในชีวิตประจำวันตามธรรมชาติย่อมมีอยู่ตลอดเวลา คงเป็นสัดส่วนการเรียนรู้ที่มากที่สุด การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาในอดีตก็เกิดจากการเรียนรู้โดยธรรมชาติและประสบการณ์ในชีวิตจริง เป็นพื้นฐานตลอดมา และยังคงจะดำเนินต่อไปในสังคมอุตสาหกรรมและข้อมูลข่าวสารที่มีการปฏิวัติวิธีการเกี่ยวกับการจัดการข้อมูล ข่าวสาร และองค์ความรู้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง การเรียนรู้นอกชั้นเรียน เรียนรู้ด้วยตนเองตามธรรมชาติจะทวีความสำคัญยิ่งขึ้นไปอีก

2.1.31 แนวคิดการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่มุ่งเน้นระบบเศรษฐกิจพอเพียง

เป็นแนวคิดการพัฒนาที่เน้นอุดมการณ์การกลับคืนสู่รากเหง้าตามวิถีการผลิตจากวัฒนธรรมเดิม โดยมีเป้าหมายที่การพึ่งตนเองได้ เกษตรผู้ผลิตต้องพึ่งตนเองได้ ชุมชนท้องถิ่นต้องพึ่งตนเองให้ได้ เป็นการพึ่งพาตนเองด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และการแบ่งปัน และท้ายที่สุดสังคมและประเทศชาติจึงจะพึ่งตนเองได้ แนวคิดเศรษฐกิจลักษณะนี้ จะนำไปสู่สังคมประเทศชาติโดยรวมเป็นสุขอันยั่งยืน (รัตนา โตสกุลและคณะ, 2548)

องค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่นในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง หรือเศรษฐกิจพออยู่พอกิน เป็นแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ ที่ตั้งอยู่บนฐานคิดรากเหง้าทางสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทยอันเป็นสังคมเกษตรกรรมเป็นองค์ความรู้ที่แฝงไว้ด้วยหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ที่เป็นการพึ่งตนเอง และเน้นความเป็นชุมชนท้องถิ่นที่ยึดมั่นในเรื่องการทำความดี ความมีเมตตา การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการมีสมานฉันท์ นับเป็นเศรษฐกิจแห่งการแบ่งปันพึ่งพาอาศัย เอื้ออาทรต่อกัน ไม่ใช่เศรษฐกิจแห่งการแข่งขันผลประโยชน์แบบตัวใครตัวมันที่แสวงหากำไรสูงสุด ซึ่งนายแพทย์ประเวศ วะสี ได้เรียกเศรษฐกิจแบบนี้ว่า “เศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง” ซึ่งการพึ่งตนเองต้องคำนึงถึงพื้นฐานของตนเอง พื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานความมั่นคงของตนเอง อยู่บนความสัมพันธ์ของครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงชีวิต จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม ได้อย่างดุลยภาพ (รัตนา โตสกุลและคณะ, 2548)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด โดยได้นำแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางเพื่อให้ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในชนบท ซึ่งเป็นประชาชนฐานรากให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หลุดพ้นจากความยากจน แท้จริงแล้วเศรษฐกิจฐานรากคือ เศรษฐกิจของประชาชนที่อยู่ในชนบทหรือชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีจำนวนมากและส่งผลกระทบต่อปัญหาเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม ถึงเวลาแล้วที่ชาวไทยต้องตระหนักและช่วยเหลือกันในการพัฒนาประเทศอย่างจริงจัง โดยการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการพัฒนา ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ ตนเอง ครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น สังคมและประเทศชาติ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

ความพอเพียง หมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการมาใช้ในการวางแผนและการดำเนินงานทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชุมชนท้องถิ่นให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และมีความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางในทุก ๆ ด้าน จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

ชีวิตที่พอเพียงจึงต้องเริ่มจากตัวเองก่อน เศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคล คือความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างพอประมาณแห่งตน ตามอัตภาพ ไม่หลงในกระแสของวัตถุนิยม ส่วนเศรษฐกิจพอเพียงในระดับครอบครัวคือการพอมีพอกินไม่ฟุ้งเฟ้อไม่ฟุ้งเฟื่องนัก สำหรับเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชนท้องถิ่น คือการที่ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ มีการรวมกลุ่มกันเพื่อความร่วมมือในการสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่ม และมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามกำลังและความสามารถของตน ทำให้ชุมชนท้องถิ่นโดยรวมเกิดความพอเพียงในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริง หากประชาชนในชาติสามารถทำตามแนวทางที่ให้ไว้ก็จะสามารถหลุดพ้นจากความยากจนพึ่งตนเองได้ (ฉฐุนิยา เขียวธำรง, 2551)

การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ประการ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) ดังนี้คือ

1) กรอบแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับทุกคน ทุกเวลาและทุกสถานที่ เป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3) คำนิยาม ความพอเพียง จะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน คือ

3.1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

4) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1) เชื้อไขความรู๋ ประกอบดว้ย ความรอบรู๋เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู๋เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2) เชื้อไขด้านคุณธรรม จะต้องเสริมสร้างให้มีคุณธรรมในคุณธรรม ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต มีความซ้น อดทน มีความเพียร เชื่อสตัยสุจริต ไม่โลกไม่ตระหนี่ และรูจักแบ่งปัน

5) แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและสามารถพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ความรู้ และเทคโนโลยี

2.1.32 การวัดค่าโครงการตามแนวทางเศรษฐศาสตร์

การวัดค่าโครงการทางด้านเศรษฐศาสตร์ (Economic Aspects) นั้นมีความแตกต่างจากการวัดค่าโครงการด้านการเงิน (Financial Aspects) เนื่องจากการประเมินที่ไม่ได้ให้ความสนใจกับกำไรที่เป็นตัวเงิน (Tangible Benefits) เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการประเมินว่าทรัพยากรที่ใช้ไปในโครงการหนึ่งๆ นั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์ในลักษณะต่าง ๆ ต่อสังคมอย่างไรบ้าง เป็นการใช้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อสังคมหรือไม่ โดยสามารถแบ่งวิธีการประเมินโครงการตามแนวทางเศรษฐศาสตร์ออกเป็น 4 รูปแบบ ของ เยาวเรศ ทับพันธุ์ (2541, น.2-5) ได้แก่

1) การวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ (Cost-Benefit Analysis : CBA) เป็นรูปแบบการวิเคราะห์ที่สมบูรณ์ที่สุดตามแนวความคิดพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ เป็นการวิเคราะห์โครงการโดยคำนึงถึงต้นทุนและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการมีโครงการ โดยพยายามที่จะประเมินต้นทุนและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นออกมาเป็นตัวเงินเพื่อประเมินความคุ้มค่าของโครงการหรือเพื่อช่วยตัดสินใจในการเลือกทำโครงการ แต่ในทางปฏิบัตินั้น อาจมีปัญหาในการนำไปใช้มากมายในการนำไปประเมิน โดยเฉพาะในการประเมินมูลค่าผลประโยชน์ของโครงการที่ให้ประโยชน์ต่อสังคมในลักษณะที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Benefits)

2) การวิเคราะห์ประสิทธิผลของต้นทุน (Cost Effectiveness Analysis: CEA) เป็นการวิเคราะห์โครงการในลักษณะที่ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ของโครงการอยู่ในรูปการประหยัดต้นทุน โดยลักษณะของโครงการที่ประเมินจะเป็นลักษณะของโครงการที่เน้นทางด้าน การลดต้นทุนต่อการดำเนินการ (Cost per Transaction)

3) การวิเคราะห์ต้นทุนต่ำสุด (Cost Minimization Analysis: CMA) การประเมินโครงการแบบวิเคราะห์ต้นทุนต่ำสุดนี้เป็นการพยายามคำนวณหาจุดต่ำสุดของต้นทุน

(Minimum Cost per Transaction) เพื่อพยายามทำให้โครงการมีลักษณะเป็นการประหยัดจากขนาดให้มากที่สุด (Economies of Scale)

4) การวิเคราะห์ต้นทุน และอรรถประโยชน์ (Cost-Utility Analysis : CUA) เป็นการวิเคราะห์โครงการในลักษณะที่ไม่มีการประเมินต้นทุนและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นเป็นตัวเงิน โดยวิเคราะห์ถึงอรรถประโยชน์ที่เกิดขึ้นในภาพกว้างๆ โดยศึกษาว่าโครงการที่กำลังประเมินสามารถให้อรรถประโยชน์แก่คนกลุ่มใดบ้าง และในรูปแบบใดบ้าง เป็นการประเมินโครงการที่ผลประโยชน์ส่วนมากไม่สามารถที่จะวัดได้ในการประเมินโครงการทางเศรษฐศาสตร์นั้น แต่ละโครงการต่างมีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งการที่จะเลือกใช้วิธีใดในการประเมินโครงการนั้นต้องพิจารณาตามความเหมาะสมในแต่ละโครงการนั้นด้วย การพัฒนาของประเทศต่าง ๆ จำนวนมารวมทั้งประเทศไทยด้วย เป็นการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืน เพราะเน้นที่การพัฒนาเศรษฐกิจระดับมหภาคเป็นสิ่งสำคัญทำให้มีการทำลายสิ่งแวดล้อมสูง ขาดการพัฒนามนุษยครอบครัวและสังคม เป็นเหตุให้สังคมชนบทล่มสลาย และเกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา เช่น การอพยพเข้าเมือง อาชญากรรม โสเภณีกรรม การละเมิดสิทธิเด็ก และอุบัติเหตุต่าง ๆ ขณะนี้ทั่วโลกมีการพูดถึงและแสวงหาแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืนกันมาก นักวิชาการ นักการเมือง ตลอดจนนักพัฒนา ควรศึกษาและพัฒนาแนวความคิด การพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งคงจะต้องคำนึงถึง ความยั่งยืนของเศรษฐกิจ ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม ความยั่งยืนของสังคม อย่างสานสอดคล้องกันและกัน โดยไม่พัฒนาเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยไม่คำนึงถึงอีกสองเรื่อง เช่น พัฒนาเศรษฐกิจอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและสังคม

2.1.33 ทฤษฎีมูลค่าเพิ่ม

ชะลอ เอี่ยมสะอาด (ม.ป.ป.) ได้รวบรวมทฤษฎีมูลค่าเพิ่มของ จีระ หงส์คารมภ์ (2555) ที่เน้นให้ทุกคนสามารถที่จะเปลี่ยนข้อมูล เป็นข่าวสาร เป็นความรู้ และสามารถนำไปสร้างมูลค่าเพิ่ม และก่อให้เกิดความฉลาดเฉลียว ในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี โดยมีลำดับดังนี้ มีการเก็บข้อมูล (Data) และจัดหมวดหมู่ (Coding) ก่อให้เกิดข่าวสาร (Information) เมื่อนำข่าวสารมาคิดต่อ วิเคราะห์ วิจัยจะเกิดเป็นความรู้ (Knowledge) หากมีการนำความรู้ไปใช้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) นั่นคือ เป็นการเปิดโลกทัศน์ เป็นการบริหารแบบ Paradigm Shift เปลี่ยนวิธีคิดในการทำงานให้สอดคล้องกับสังคมยุคใดจุดหนึ่ง ซึ่งการสร้างมูลค่าเพิ่มนี้ต้องการ การบริหารจัดการมาก และสุดท้ายจะก่อให้เกิดความฉลาดเฉลียว (Wisdom) ขึ้น ดังนั้นความรู้จะต้องแสวงหาความรู้ที่ทันสมัย มีการแบ่งปันความรู้อย่างถูกต้อง และสร้างมูลค่าเพิ่มให้เกิดขึ้น

2.1.34 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพ

ความหมายของคำว่า “ศักยภาพ” ตรงกับภาษาอังกฤษคือ Potentiality โดย วิวัฒน์ชัย บุญศักดิ์ (2536) ได้กล่าวว่าศักยภาพ คือ ความสามารถหรือความพร้อมในตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการปรับปรุงการจัดการหรือการเข้ามาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ นั้นสำหรับการพัฒนาศักยภาพ ดังงานวิจัยของ ดร.ธน ไกรศรี (2554) ระบุว่าคือการนำความรู้ความสามารถที่อยู่ภายใต้ตัวบุคคลใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อบุคคลและองค์กร นำศักยภาพเหล่านั้นมาใช้อย่างมีกระบวนการโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคโลกาภิวัตน์ที่ทุกสิ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เป็นไปอย่างง่ายดายและรวดเร็วทำให้การพัฒนาศักยภาพของบุคคลในองค์กรมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเมื่อมีศักยภาพที่อยู่ในบุคคลแต่ละคนได้รับการพัฒนาและผลลัพธ์ที่ตามมาคือความสำเร็จขององค์กรวิธีการนำแนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพไปใช้โดยส่วนใหญ่จะใช้ในการอธิบายศักยภาพของชุมชนในประเด็นต่าง ๆ เช่น ศักยภาพในการรวมกลุ่ม ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว ศักยภาพของการบริหารจัดการ ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพของบุคคลในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวดังเช่นงานวิจัยของ

เกษราพร ทิราวงศ์และอำนวยการใหญ่ยิ่ง (2554) ได้ทำการศึกษาการพัฒนา ศักยภาพชุมชนบ้านแม่แรม ตำบลเตาปูน อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืนมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและกำหนดทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญที่มีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนแม่แรม เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา ซึ่งผลการศึกษาพบว่าได้มีการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านบุคลากรการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มทางการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาศักยภาพของชุมชน

2.1.35 แนวคิดการส่งเสริมเกษตร

การส่งเสริมการเกษตร คือ การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรกับแหล่ง วิทยาการเพื่อที่จะกระจายความรู้ใหม่ ๆ และหลักการที่ดีไปสู่เกษตรกร และทำให้เกษตรกรเหล่านี้ ได้นำวิทยาการแผนใหม่ไปใช้ในฟาร์มของตน การส่งเสริมการเกษตรเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับการเรียนการสอนและการค้นคว้าวิจัย กล่าวคือผลของการค้นคว้าวิจัยทางเกษตรกรรมจะไม่มีประโยชน์อย่างแท้จริง ถ้าไม่ได้นำผลเหล่านี้ไปมอบให้แก่เกษตรกรซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติความสัมพันธ์ระหว่างการส่งเสริมเกษตร (ไทยเกษตรศาสตร์, 2555)

ลักษณะของงานส่งเสริมการเกษตร

1) งานส่งเสริมการเกษตรเป็นแบบของการศึกษานอกโรงเรียนที่รัฐหรือเอกชน ก็สามารถทำได้

2) การส่งเสริมการเกษตรเป็นการติดต่อสองทางกลับไปกลับมาระหว่างสถาบันกับเกษตรกร โดยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเป็นตัวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

3) ควรเริ่มด้วยสภาพที่เป็นอยู่จริง ๆ ของเกษตรกร และเรื่องที่จะส่งเสริมนั้นจะต้องเป็นความต้องการที่แท้จริงของเขาด้วย

4) เกษตรกรต้องมีโอกาสเรียนรู้ด้วยการกระทำของจริง

5) เป็นการติดต่อกับคนในชนบทเป็นส่วนใหญ่ และเป็นการปฏิบัติงานกับสมาชิกทุกคนในครอบครัวโดยไม่จำกัดเพศและอายุ

6) ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นจุดเริ่มต้น

7) มีวิธีปฏิบัติงานที่ต่อเนื่องกัน

8) มีวิธิดำเนินงานที่เป็นประชาธิปไตย

9) เป็นการสร้างผู้นำในท้องถิ่น

10) มีโครงการหรือแผนปฏิบัติงานที่แน่นอนและรู้ว่าจะประสานงานกับใครบ้าง

11) มีการติดตามผลงานหลังการปฏิบัติ

12) มีการรายงานผล เพื่อวางแผนปรับปรุงในปีต่อ ๆ ไป

บทบาทและหน้าที่ของนักส่งเสริมหรือพัฒนากร

นักส่งเสริมเกษตรเป็นนักพัฒนาคนหนึ่ง ที่จะช่วยให้เกษตรกรมีความรู้ใหม่ ๆ เพื่อไปช่วยในการเพิ่มผลผลิตของเขา ดังนั้นนักส่งเสริมเกษตรจึงมีบทบาทดังนี้

1) เป็นผู้นำทางวิชาการ และเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หมายความว่าเขาจะต้องมีความรู้และมีหูตากว้างไกล

2) เป็นผู้ประสานงานทางวิชาการและการปฏิบัติ กล่าวคือนักส่งเสริมจะต้องประสาน เชื่อมโยงระหว่างสถาบัน (นักวิชาการ) กับเกษตรกรผู้ปฏิบัติ

3) เป็นผู้แก้ปัญหาของชุมชน กล่าวคือนักส่งเสริมซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเกษตรกร ย่อมจะรู้ปัญหาของชุมชน เขาจะต้องร่วมมือกันแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วย

4) เป็นผู้เชื่อมโยงบุคคลและองค์กรต่างๆ เข้าด้วยกัน กล่าวคือในการทำงานในท้องถิ่น เขาย่อมจะพบกับบุคคลหลายฝ่าย นอกจากเขาจะเชื่อมโยงระหว่างนักวิชาการกับเกษตรกรแล้วเขาจะต้องประสานงานกับบุคคลและหน่วยงานอื่น ๆ ด้วย

ลักษณะของนักส่งเสริมที่พึงประสงค์

เนื่องจากงานส่งเสริมการเกษตรเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายประเภท ใครที่จะเป็นนักส่งเสริมหรือพัฒนากรที่ดีควรจะได้อภิปรายตัวเอง และเสริมสร้างให้มีคุณลักษณะ ดังนี้ไว้ด้วยคือ

- 1) ต้องมีความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติในสาขาวิชาของตนอย่างดี
- 2) รู้หลักการถ่ายทอดความรู้ คือการฝึกอบรม การเรียน การสอน และการแนะนำต่าง ๆ ได้ดี ดังนั้นจึงต้องรู้ในเรื่องหลักการติดต่อสื่อสาร การใช้โสตทัศนูปกรณ์ หลักจิตวิทยาและสังคมชนบทด้วย
- 3) เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ และชอบงานที่ให้บริการแก่ประชาชน
- 4) เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่ม และชอบดัดแปลงแก้ไขสิ่งต่าง ๆ
- 5) เป็นผู้ที่นำเอาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น สอนให้เกษตรกรทำปุ๋ยจากเศษพืชต่าง ๆ ทำแก๊สจากมูลสัตว์ เป็นต้น
- 6) เป็นผู้ที่กระตุ้นให้เกษตรกรรู้จักปัญหา และแก้ไขปัญหโดยตัวของเขาเอง หรือโดยการทำงานเป็นกลุ่ม
- 7) เป็นผู้สื่อสารระหว่างเกษตรกรในชุมชนกับโลกภายนอก
- 8) ต้องร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ กับเกษตรกรด้วยความสุจริตใจ อดทนและหนักแน่น

หลักของการติดต่อสื่อสาร

ในการส่งเสริมการเกษตร นักส่งเสริมควรจะเข้าใจถึงองค์ประกอบของการติดต่อสื่อสารด้วย เพื่อให้การทำงานของเขามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในการสื่อความหมาย เราจะพบแหล่งข่าวหรือผู้สื่อข่าว (source and Sender) และจะมีตัวข่าวหรือข้อมูล (Message) ข่าวนี้จะผ่านไปตามวิธีหรือวิธีต่าง ๆ (channels) เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ ฯลฯ ไปยังผู้รับข่าว (Receiver) นักส่งเสริมจึงเป็นทั้งแหล่งข่าวและผู้สื่อข่าวที่จะต้องเตรียมข่าวให้ถูกต้องเหมาะสม ตรงกับความต้องการของผู้รับข่าว และใช้วิธีการที่ดีเพื่อให้ข่าวนั้น ๆ ได้ถึงไปยังเกษตรกรจำนวนมากโดยที่หวังว่าเกษตรกรจะคล้อยตามและยอมรับข่าว (วิทยาการแผนใหม่) ไปปฏิบัติบ้าง องค์ประกอบที่สำคัญมากอย่างหนึ่งข้างต้นนี้ ก็คือผู้รับข่าวหรือเกษตรกร ซึ่งนักส่งเสริมบางท่านอาจจะลืมพิจารณาไป เช่น นักส่งเสริมบางคนเมื่อได้รับมอบหมายให้ไปบรรยาย เรื่องการปลูกมะพร้าว หรือการติดตามเปลี่ยนยอด (ยางพารา) ให้เกษตรกรฟัง เขาก็เตรียมเรื่องที่ยุ่งยากซับซ้อนไปบรรยายเป็นชั่วโมง ๆ โดยไม่คำนึงถึงตัวผู้ฟังเลย ก็ทำให้ผู้ฟังเบื่อ และไม่ยอมรับเรื่องที่นักส่งเสริมพูด อย่างนี้ก็จะเกิดการสูญเปล่าขึ้นได้ นักส่งเสริมที่ดีต้องศึกษากลุ่มผู้ฟัง (ผู้รับข่าว) ในประเด็นต่อไปนี้

1) กลุ่มผู้ฟังเป็นใคร ดูว่าเขาเป็นชาวสวนมะพร้าว หรือชาวสวนยาง เขาปลูกมะพร้าวหรือยางมานานกี่ปี เขามีประสบการณ์ หรือความรู้เรื่องมะพร้าวหรือยางเพียงใด เพื่อจะได้เตรียมเรื่องให้เหมาะสม

2) ปัญหาของผู้ฟัง เช่นดูว่าชาวสวนยางกลุ่มนี้มีปัญหาอะไร มีปัญหาเรื่องโรคใบร่วง หรืออย่างไร โรคนี้จะแก้ได้ด้วยวิธีใด วิธีนั้น ๆ จะปฏิบัติได้ไหมในชุมชนนั้น ๆ

3) ดูว่าเขามีความต้องการอะไร สมมุติว่าเขาต้องการแก้ปัญหาเรื่องโรคใบร่วงของยาง นักส่งเสริมจะต้องพูดถึงวิธีแก้ปัญหารโรคใบร่วง ไม่ใช่จะพูดอ่อนวอนให้เขาปลูกมะพร้าวอย่างเดียว

4) ต้องศึกษาอายุของผู้ฟัง เพราะการพูดให้เด็กและผู้ใหญ่ฟังไม่เหมือนกัน

5) คุณสมบัติของผู้ฟัง เพราะเรื่องที่จะพูดให้ผู้หญิงหรือผู้ชายฟังอาจมีเกล็ดค่อยแตกต่างกัน

6) พิจารณาการศึกษาของผู้ฟัง เพราะถ้าผู้ฟังมีการศึกษาด้านนักส่งเสริมต้องใช้ภาษาง่าย ๆ และต้องเตรียมอุปกรณ์อื่น ๆ มาเสนอประกอบด้วย

7) คุณลักษณะของผู้ฟัง เช่นถ้าผู้ฟังเป็นชาวไทยมุสลิมเราอาจต้องใช้ภาษาและเทคนิคที่ไม่เหมือนชาวไทยพุทธ

8) จำนวนของผู้ฟัง เพราะถ้าผู้ฟังน้อยอาจใช้วิธีสาธิตปฏิบัติ แต่ถ้าผู้ฟังมากอาจต้องใช้วิธีบรรยาย

9) ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ฟัง ตามปกติเกษตรกรที่มีฐานะดีจะยอมรับวิทยาการแผนใหม่ได้ง่าย การส่งเสริมก็สะดวกยิ่งขึ้น

10) คุบัจจัยอื่น ๆ เช่น ภาวะการณ์ทางการตลาด สภาพของดินฟ้าอากาศ ผู้นำในท้องถิ่น และจำนวนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเองว่าจะเอื้ออำนวยให้การส่งเสริมเรื่องนั้น ๆ ได้ผลดีเพียงใด

นอกจากนี้ นักส่งเสริมต้องเข้าใจจิตวิทยาและการเรียนรู้ของเกษตรกรด้วย ตามปกติเราถือว่าการส่งเสริมการเกษตรเป็นการศึกษานอกโรงเรียนหรือการส่งเสริมเกษตรเป็นแบบหนึ่งของการศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) ดังนั้นนักส่งเสริมที่ดีจะต้องคำนึงถึงหลักของการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ดังนี้ด้วย

2.1.36 การพัฒนาส่งเสริมการเกษตร

จุดแรกเริ่มการส่งเสริมหรือการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืนนั้น เกิดจากการทำงานร่วมกันของชาวบ้านในชุมชนกับองค์กรพัฒนาเอกชน ในระยะแรก ๆ ซึ่งในขณะนั้น ประมาณปี 2527-2528 สังคมไทยยังไม่เชื่อมั่นเรื่องเกษตรยั่งยืนว่าจะสามารถพัฒนาให้เป็นจริงได้ ดังนั้นใน

เรื่องนี้เองที่ทำให้เราไม่เคยได้รับความช่วยเหลือจากทางหน่วยงานทางราชการเลย เพราะว่าหน่วยงานราชการไม่เชื่อมั่นตามแนวคิดเกษตรยั่งยืน เราจึงต้องพึ่งตัวเองเป็นอย่างมากในการต่อสู้เพื่อแนวคิดนี้ แต่ครั้งหนึ่งเราเองก็เคยพัฒนา การเกษตรตามแนวทางของรัฐมาแล้วเช่นกัน จนเราเชื่อว่าการพัฒนาตามแนวทางของรัฐนั้น ไม่น่าจะนำพาเกษตรกรไปสู่ความยั่งยืนได้ นี่คือบทสรุปที่ทำงานร่วมกับภาครัฐมาระยะหนึ่ง และเริ่มคิดว่าตนเองนั้นไม่เชื่อแนวทางนี้แล้ว จึงมาสู่แนวคิดเกษตรทางเลือก ซึ่งมาจากการได้ไปพบเกษตรกรบางคนที่เขาสามารถอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการล้มละลายของเกษตรกรไทย แต่กลับมีเกษตรกรบางรายสามารถยืนอยู่ได้อย่างเพียงพอยั่งยืนและมีพอกิน พอใช้ เราจึงเข้าไปศึกษาซึ่งก็พบว่า เกษตรกรรายนี้มีการปลูกพืชอย่างหลากหลาย เพื่อสนองตอบต่อการบริโภคของตนเองเป็นหลัก มากกว่าเพื่อการพาณิชย์ ส่วนหลักการจัดการที่เราศึกษาพบเพิ่มอีกก็คือ เกษตรกรเหล่านี้มีการจัดการที่หลากหลายและพึ่งตนเองเป็นหลัก เช่น พันธุ์กรรมก็เน้นพันธุ์กรรมพื้นบ้าน เน้นพืชที่ตนเองหรือชุมชนต้องกินต้องใช้เป็นหลัก เป็นต้น และสิ่งที่ทำให้เราเห็นชัดเจน นั่นก็คือความอุดมสมบูรณ์ของเขาค่อนข้างมีมาก เนื่องจากการเกษตรของเขานั้น แทบไม่มีค่าใช้จ่ายเรื่องต้นทุนเลย เขาใช้สติปัญญาที่สะสม เป็นองค์ความรู้ในการจัดการและพัฒนากระบวนการผลิตของเขาให้สามารถตอบสนอง ความต้องการของเขาเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้การส่งเสริมการเกษตร คือ กระบวนการทางการศึกษาที่มุ่งพัฒนาความรู้ ทักษะคิด และทักษะเกี่ยวกับการเกษตร และเคหกิจของเกษตรกร แม่บ้านเกษตรกรและเยาวชนเกษตรกร เพื่อให้สามารถเพิ่มผลผลิต อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และยกระดับความเป็นอยู่ของตนเอง ครอบครัวและชุมชนให้ดีขึ้น (ชัยชาญ วงศ์สามัญ, 2538)

2.1.37 หลักการส่งเสริมการเกษตร

(เจริญ สุขนันทพงษ์, 2534) อ่างใน วรทัศน์ อินทรคัมพร ได้กล่าวถึงหลักการของงานส่งเสริมการเกษตรว่า

- 1) ควรชี้แนะให้บุคคลเป้าหมายช่วยตัวเองในการสอน อย่ารอให้คนอื่นมาช่วยให้มีอิสระในการตัดสินใจ และภูมิใจในผลงานของตนเอง
- 2) เกษตรต้องมารับการถ่ายทอดความรู้ด้วยความสมัครใจ เพื่อที่กลุ่มเกษตรกรจะได้ช่วยเหลือกันด้วยความเต็มใจ
- 3) ให้เกษตรกรผู้ที่เราส่งเสริม ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อความมั่นใจในวิธีการส่งเสริมและนำไปปฏิบัติด้วยตนเองอย่างถูกต้อง
- 4) ความรู้ที่นำมาสอนจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
- 5) ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่หาได้ง่ายมาใช้เป็นตัวอย่างในการสาธิต

6) มีการติดตามผลการถ่ายทอดความรู้ เพื่อกระตุ้นให้พฤติกรรมยังคงอยู่ ให้เกษตรกรยังคงปฏิบัติสืบทอดต่อไปให้นานที่สุดจนกลายเป็นความเคยชิน

7) ให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อความเข้มแข็ง

8) กิจกรรมที่นำมาถ่ายทอดนั้นจะต้องมีความผสมผสาน

9) คำนึงถึงศรัทธา ความเชื่อ ประเพณี ของชาวบ้าน เนื่องจากเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ยาก ถ้าความรู้ที่ขัดกับหลักประเพณีดั้งเดิมของชุมชน เกษตรกรจะไม่ยอมรับ

2.1.38 แนวคิดแบบจำลอง Diamond Model ของ Michael E. Porter

Dynamic Diamond Model เป็นแบบจำลองเพชรแห่งความได้เปรียบของชาติ หรือ ทฤษฎีเพชรพลวัต คือ กรอบแนวคิด หรือ ตัวแบบสำหรับการวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันของเครือข่ายวิสาหกิจ หรือ คลัสเตอร์ (Cluster) โดยเป็นการพิจารณาและประเมินสถานการณ์ปัจจุบันของปัจจัยแวดล้อมทางธุรกิจที่สำคัญที่จะมีผลกระทบต่อความสามารถในการเพิ่มผลิต (Michael E. Porter, 1990) มีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1) ปัจจัยในการดำเนินงาน (Factor condition)

ปัจจัยในการดำเนินงาน หมายถึง สิ่งที่มีความจำเป็นที่จะต้องใส่เข้าไปเพื่อให้สามารถแข่งขันกับผู้อื่นได้ จำนวน 5 ด้าน ได้แก่

(1) ทรัพยากรมนุษย์ (Human resources) ประกอบไปด้วย

(1.1) แรงงาน

(1.2) ทักษะ ความชำนาญต่าง ๆ ของทรัพยากรมนุษย์

(1.3) ต้นทุนแรงงาน

(1.4) รวมถึงต้นทุนในด้านการจัดการ

(2) ทรัพยากรทางกายภาพของชุมชน (Physical resources) ประกอบไปด้วย

(2.1) คุณภาพของที่ดิน

(2.2) แหล่งน้ำ

(2.3) สภาพภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และที่ตั้งของประเทศ

(3) ทรัพยากรด้านความรู้ (Knowledge resources)

(4) แหล่งเงินทุนต่าง ๆ (Capital resources)

(5) โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure resources)

(5.1) ระบบขนส่ง

(5.2) ระบบสื่อสาร

(5.3) ระบบสาธารณสุข

(5.4) คุณภาพชีวิตประชาชน

(5.5) สถานที่ทำงานและที่อยู่อาศัย

ดังนั้น ประเทศใดที่สามารถใช้ประโยชน์จากปัจจัยที่หลากหลาย และสามารถผสมผสานกันออกมาได้ดีก็จะเป็นประเทศที่มีข้อได้เปรียบทางการแข่งขันกับต่างประเทศ

2) เงื่อนไขด้านความต้องการของตลาด (Demand condition) (Michael E. Porter, 1990)

(1) ลักษณะความต้องการของผู้ซื้อในชุมชน/ประเทศ (Home demand composition) คือ ลักษณะของความต้องการของผู้ซื้อในประเทศ และขึ้นอยู่กับหน้าที่ธุรกิจต่าง ๆ มีการตอบสนองต่อความต้องการของผู้ซื้ออย่างไร โดยสามารถพิจารณาได้จาก

(1.1) โครงสร้างของสัดส่วนความต้องการสินค้า (Segment structure of demand) โดยเฉพาะที่มีต่ออุตสาหกรรมหรือบริการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ และเป็นที่ยอมรับกันว่าขนาดของสัดส่วนเป็นสิ่งที่สำคัญต่อข้อได้เปรียบของประเทศ เนื่องจากถ้ามีความต้องการในประเทศสูงต่อสัดส่วนโดยย่อทำให้มีข้อได้เปรียบในการประหยัดโดยขนาด (Economy of Scale)

(1.2) ความต้องการของผู้ซื้อ มาตรฐาน และคุณภาพของสินค้า (Sophisticated and demand buyers) ผู้ซื้อที่มีความต้องการที่มีมาตรฐานสูงในแง่ของคุณภาพสินค้าหรือบริการก็จะเป็นสิ่งที่ทำให้อุตสาหกรรมในประเทศต้องปรับปรุงคุณภาพของสินค้าและบริการเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของคนในประเทศนั้น ๆ ซึ่งความต้องการเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนา ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในอุตสาหกรรมอยู่ตลอดเวลา

(1.3) การคาดการณ์ล่วงหน้าของผู้ซื้อ (Anticipatory buyer needs) เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดข้อได้เปรียบทางการแข่งขันของประเทศนั้น ๆ และทำให้เกิดการขยายวงกว้างขึ้นในอุตสาหกรรมนั้น ๆ ไม่เฉพาะแต่ทำให้เกิดสินค้าชนิดใหม่ ๆ เท่านั้น แต่ทำกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องและทำให้ผลิตภัณฑ์นั้น ๆ สามารถแข่งขันได้

(2) ขนาดความต้องการและรูปแบบของการเติบโต (Demand size and pattern of growth)

(2.1) ความต้องการในชุมชน/ประเทศ (Size of home demand) คือ ประเทศใดที่มีความต้องการภายในประเทศมากก็จะนำไปสู่ข้อได้เปรียบทางการแข่งขันในอุตสาหกรรมนั้น ๆ โดยเฉพาะในเรื่องของการประหยัดขนาดหรือในด้านการเรียนรู้ และเป็นเครื่องส่งเสริมให้มีการขยายการลงทุน การพัฒนาด้านเทคโนโลยี และการปรับปรุงในผลิตผล

(2.2) จำนวนของผู้บริโภค/ลูกค้า ที่มีความเป็นตัวของตัวเอง (Number of independent buyers)

(2.3) อัตราส่วนการเติบโตของความต้องการในชุมชน/ประเทศ (Rate of growth of home demand) โดยดูได้จากอัตราการเติบโตของสินค้าในประเทศนั้น ๆ ยิ่งมีอัตราการเติบโตมากก็แสดงว่ามีความได้เปรียบในการแข่งขันสูง นอกจากนี้การเติบโตของความต้องการในประเทศมีความสำคัญอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี โดยเฉพาะช่วงที่อุตสาหกรรมต้องการความมั่นใจในการตัดสินใจที่จะลงทุนในผลิตภัณฑ์ใหม่หรือโรงงานใหม่ ๆ

(2.4) ความรู้ความต้องการของผู้บริโภคภายในชุมชน/ประเทศ (Early home demand) เป็นส่วนที่ช่วยให้อุตสาหกรรมท้องถิ่นผลิตสินค้าได้ก่อนคู่แข่ง โดยเฉพาะถ้าการตอบสนองต่อความต้องการในประเทศนั้นทำให้สามารถคาดการณ์ ในความต้องการนอกประเทศได้ก็จะยิ่งทำให้เป็นประโยชน์และเป็นข้อได้เปรียบ

(2.5) การอิ่มตัวเร็วของสินค้า (Early Saturation) ทำให้วงจรชีวิต (Life Cycle) ของสินค้านั้น ๆ สั้น ซึ่งทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเกิดความพยายามที่จะยกระดับสินค้าอยู่ตลอดเวลา เป็นตัวกดดันให้เกิดการลดราคาของสินค้า เนื่องจากการอิ่มตัวของสินค้าเร็ว ทำให้เกิดการแข่งขันในอุตสาหกรรมมากขึ้น

(3) ความเป็นสากลของความต้องการในประเทศ (Internationalization of domestic demand) เป็นสิ่งที่ช่วยผลักดันให้สินค้าและบริการของประเทศออกสู่ต่างประเทศได้

(3.1) การเดินทางและเคลื่อนย้ายของผู้ซื้อ (Mobile or multinational local buyer) ถ้าผู้ซื้อที่มีความต้องการสินค้าหรือบริการมีการเดินทางและเคลื่อนย้ายบ่อยก็จะทำให้ความต้องการนั้นกระจายออกไป ซึ่งจะทำให้เกิดข้อได้เปรียบทางการแข่งขัน

(3.2) อิทธิพล/ปัจจัยที่มีต่อความต้องการในประเทศ (Influence on foreign needs) ฉะนั้นประเทศใดสามารถเป็นผู้มีอิทธิพล (Influencer) ในสินค้าประเภทนั้นได้ ก็จะมีข้อได้เปรียบทางการแข่งขันที่ทำให้สินค้าของตัวเองกระจายไปสู่สากลได้

(4) ปัจจัยความต้องการที่เกื้อหนุนกัน (Interplay of demand conditions) คือการมีความต้องการที่หลากหลายในความต้องการของตลาด

3) อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุน (Related and supporting industries)

เนื่องจากประเทศใดมีอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกัน และช่วยสนับสนุน อุตสาหกรรมอื่นในประเทศก็จะเป็นข้อได้เปรียบทางการแข่งขัน ดังต่อไปนี้

(1) ความได้เปรียบในอุตสาหกรรมผู้ผลิต (Competitive advantage in supplies industries) การที่ประเทศใด ๆ มีอุตสาหกรรมเป็นประเภทผลิตวัตถุดิบป้อนให้กับอุตสาหกรรมอื่นอยู่แล้วจะทำให้เป็นข้อได้เปรียบทางการแข่งขันที่จะทำให้เกิดอุตสาหกรรม

รูปแบบนั้นขึ้นอีกมากมาย ทำให้เกิดข้อดีทางด้านประสิทธิภาพและความรวดเร็วในการเข้าสู่ตลาดได้ก่อนคู่แข่งจากนอกประเทศ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดข้อได้เปรียบทางด้านต้นทุน

(2) ความได้เปรียบในอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง (Competitive advantage in related industries) สามารถช่วยให้องค์กรติดต่อหรือช่วยสนับสนุนในด้านสายโซ่แห่งคุณค่า (Value Chain) หรือ ในด้านผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนสนับสนุนกัน ทำให้เกิดการพัฒนาคู่แข่ง พัฒนาในด้านการผลิต การจัดหาหน้าย การตลาด หรือการบริการได้

4) กลยุทธ์ขององค์กร โครงสร้าง และการแข่งขัน (Firm Strategy, Structure and Rivalry)

(1) เป้าหมาย (Goal) ได้แก่

(1.1) เป้าหมายขององค์กร

(1.2) เป้าหมายบุคลากร

(2) การแข่งขันภายในประเทศ (Domestic rivalry)

5) รัฐบาล (Government)

รัฐบาลส่งผลกระทบและพร้อม ๆ กับได้รับผลกระทบจากตัวกำหนด โดยในบางกรณีเป็นผลทางด้านบวก ในบางกรณีก็เป็นผลทางด้านลบ ปัจจัยการผลิตในประเทศได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐบาลทางด้านตลาดหลักทรัพย์ ด้านการศึกษา และด้านเงินช่วยเหลือจากรัฐบาล เป็นต้น อุปสงค์ในประเทศได้รับผลกระทบจากนโยบายด้าน มาตรฐานสินค้าและด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของผู้ซื้อ ผู้บริโภค รวมทั้งรัฐบาลยังเป็นผู้ซื้อรายใหญ่ของสินค้าและบริการหลาย ๆ ชนิด อุตสาหกรรมสนับสนุนและเกี่ยวเนื่องในประเทศได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐบาลด้านการโฆษณาและด้านอื่น ๆ

6) เหตุสุตวิสัย หรือ โอกาส (Chance)

การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ และความเป็นไปได้ที่อาจจะคาดการณ์ล่วงหน้าไม่ได้ ล้วนมีผลต่อความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เช่น การมีนวัตกรรมใหม่เกิดขึ้น หรือความไม่ต่อเนื่องของเทคโนโลยี หลักที่เปิดเผยให้มีคู่แข่งรายใหม่เข้ามาได้ การเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ของตลาดการเงิน โลกหรืออัตราแลกเปลี่ยนตลอดจนการเกิดสงคราม เป็นต้น ตัวแปรเหล่านี้มีความสำคัญ เพราะทำให้เกิด “ความไม่ต่อเนื่อง” ที่เปิดเผยให้มีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งในการแข่งขัน หรือล้มล้างข้อได้เปรียบที่มีอยู่เดิมและเปิดช่องให้ธุรกิจใหม่ ๆ ที่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นจนเกิดความสามารถในการแข่งขัน ดังนั้นตัวแปรนี้มีบทบาทโดยการเข้าไปเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขใน Diamond โดยผลกระทบที่เกิดขึ้นก็จะแตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละประเทศก็จะมีตัวบ่งชี้ใน Diamond ที่แตกต่างกัน

2.1.39 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

พรชัย เจดามาน (2556) ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนให้ดำเนินไปในทางสายกลางของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา การบริหารประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันโลกในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อนำมาซึ่งความเจริญเป็นสิ่งที่ทุกสังคมปรารถนา และพยายามหาหนทางไปสู่เป้าหมายด้วยวิธีการต่างๆตามระบบความคิด ความเชื่อ และกำหนดอุดมการณ์ เป้าหมาย นโยบาย และกลยุทธ์การพัฒนาที่มีผลสืบเนื่องไปถึงวิถีการดำรงชีวิตต่าง ๆ ของคนในสังคม

แนวคิดเรื่อง วาทกรรมการพัฒนา (Discourse of Development) เป็นแนวคิดที่พยายามอธิบายให้เห็นถึงการเกิดขึ้น การดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ เพื่อเชื่อมโยงไปสู่สาเหตุและทางออกของปัญหาการพัฒนา เพื่ออธิบายว่าสิ่งต่างๆที่กล่าวข้างต้น เริ่มจากผู้มีอิทธิพลใช้อำนาจที่มีอยู่วางระบบกฎเกณฑ์รูปแบบต่าง ๆ เช่น ความรู้ ความจริง หรือตัวตนที่เกิดขึ้น ต่อมาจึงใช้ภาษา จารีตปฏิบัติ ความคิดความเชื่อ คุณค่า รวมทั้งสถาบันต่าง ๆ ในสังคมเป็นเครื่องมือในการสร้างหรือให้ความหมายต่อสิ่งนั้นตามต้องการ เพราะฉะนั้นการพัฒนาจึงเป็นเรื่องของอำนาจที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการจัดสรรสิ่งมีคุณค่าทางสังคมจุดเปลี่ยนสังคมไทยเมื่อย้อนไปมองในอดีตจะพบว่า สังคมดั้งเดิมเป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย มีเศรษฐกิจแบบพื้นฐานเป็นการผลิตเพื่อยังชีพสำหรับบริโภคใช้สอยในครัวเรือนและในชุมชนมิใช่เพื่อการแลกเปลี่ยนวัตถุดิบในการผลิตสำหรับการยังชีพ แต่ได้มาจากสภาพธรรมชาติที่อยู่รอบตัว ปัจจัยเหล่านี้ ทำให้ชาวชนบทมีความใกล้ชิดผูกพัน และตระหนักในสิ่งแวดล้อมซึ่งแสดงออกในรูปความเชื่อและพิธีกรรมที่ยกย่องต่อการรักษาสมดุลของธรรมชาติ นอกจากนั้นความความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติและความสัมพันธ์ทางสายเลือด จึงสอดคล้องต่อการใช้ทรัพยากรร่วมกันทั้งการแบ่งปันผลผลิตการพึ่งพาอาศัยในด้านต่าง ๆ ลักษณะทั้งหมดนี้จึงทำให้สังคมไทยในอดีตดำรงอยู่อย่างสงบ พึ่งพาตนเองได้ และมีความพอเพียงต่ออัตภาพ โดยสามารถสืบทอดเอกลักษณ์ดังกล่าวต่อเนื่องอย่างไม่ขาดสายตลอดมาเป็นเวลาหลายร้อยปีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของสังคมเกิดขึ้น เมื่อสังคมไทยเข้าสู่กระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ภายหลังจากสงครามโลก ครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ปรากฏการณ์ดังกล่าว เริ่มต้นเมื่อประเทศมหาอำนาจใช้อำนาจทั้งในรูปแบบความรู้ทางวิชาการ โครงการความช่วยเหลือต่าง ๆ เข้ามารอบงำ การกำหนดวาทกรรม เพื่อสร้างความหมายใหม่ของสิ่งที่เป็นคู่ตรงข้ามกับคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือคำว่า พัฒนา (Development) และด้อยพัฒนา (Under development) ออกเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศที่ยังด้อยพัฒนา ต่อมาได้แพร่ขยายความหมายสู่กลุ่มประเทศในเอเชีย ละตินอเมริกา แอฟริกา รวมทั้งประเทศไทย ซึ่งถูกให้

ความหมายว่าเป็นประเทศด้อยพัฒนาประเทศหนึ่ง ทำให้เกิดกระแสดความต้องการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยตามแบบประเทศตะวันตก จนในที่สุดได้ผลักดันให้เกิดการพัฒนาอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 พุทธศักราช 2504 ฉะนั้นจึงมีการให้ความหมายสังคมที่พัฒนาว่า เป็นสังคมที่มีความทันสมัยตามแบบสังคมตะวันตก ซึ่งสามารถกระทำได้ด้วยวิธีการมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและการปฏิรูปโครงสร้างสังคมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการเมือง การศึกษา ความเชื่อ ให้สอดคล้องกับแนวคิดของความทันสมัย (Westernization) อย่างเต็มที่ เหตุผลดังกล่าวจึงมีผลทำให้เป้าหมายและแนวทางการพัฒนาประเทศในอดีตมุ่งไปสู่การทำให้สังคมไทยทันสมัย ตามแบบสังคมตะวันตกไม่ว่าจะเป็นการมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจในลักษณะของวิธีการผลิตแบบทุนนิยม โดยการส่งเสริมการขยายตัวของอุตสาหกรรมและการค้า การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยพร้อม ๆ กับการปฏิรูปการเมือง การศึกษา ศาสนา เพื่อให้โครงสร้างสังคมมีการแบ่งแยกหน้าที่เฉพาะด้านมีผลทำให้เกิดความชำนาญ สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้สูงขึ้นและเอื้อต่อการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวย่อมทำให้วิถีชีวิต โลกทัศน์ ระบบความเชื่อ และคุณค่าต่าง ๆ ของคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นสังคมเมืองหรือสังคมในชนบทผันแปรไปจากเดิม

ผลของการพัฒนาในด้านบวก ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่าง ๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัยหรือการขยายปริมาณและการกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึง แต่ผลลบเหล่านี้ก็ยังคงกระจายไปสู่คนในสังคมชนบทหรือด้อยโอกาสได้น้อย ซึ่งส่วนมากจะเป็นการกระจุกอยู่ในเมืองหลวงหรือตัวจังหวัดที่สำคัญ ในขณะที่ผลลบก็คือ เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรม การส่งเสริมการเกษตรแผนใหม่ เพื่อการค้าและส่งออก และจากการขยายตัวของภาครัฐไปสู่ชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดการอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงของตลาดและพ่อค้าคนกลาง โดยเฉพาะความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และระบบนิเวศวิทยา ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณี เพื่อการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่แตกสลายลง รวมทั้งภูมิปัญญาที่เคยสั่งสมกันมาเริ่มถูกลืมเลือนสูญหายไป วิฤตติเศรษฐกิจเมื่อปีพุทธศักราช 2540 ที่เกิดจากปัญหาเศรษฐกิจขยายตัวแบบฟองสบู่ และปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาสังคมอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนแล้วแต่เป็นข้อพิสูจน์และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี ผลที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดคำถามและข้อสงสัยต่อแนวทางการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยตามแบบตะวันตก (Development through Westernization) ที่มีความเชื่อกันก่อนหน้าว่าถูกต้องและเหมาะสมนั้นจะเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยต่อไปอีกหรือไม่ จึงเกิดแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ได้แย้งทฤษฎีความทันสมัย เช่น ทฤษฎี

พึ่งพิง (Dependency Theory) แนวคิดการพัฒนาการแบบยั่งยืน หรือแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น

1) ความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียง (พรชัย เจดามาน, 2556)

เป็นความต้องการของมนุษย์ โดยภาพรวม มี 2 ระดับ คือ

1.1) ความต้องการทางกายภาพ เป็นความต้องการพื้นฐานของชีวิต เป็นความต้องการเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ตามควรแก่เอกัตภาพ หากพิจารณาในทางพุทธศาสนา คือ ความต้องการปัจจัยเพื่อความมีอยู่ เป็นอยู่ ได้แก่ ปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เป็นความต้องการอันมีขอบเขตจำกัดต่อคุณภาพชีวิต

1.2) ความต้องการทางจิตภาพ เป็นความต้องการทางจิตใจในวิถีสังคม เพื่อตอบสนองสิ่งที่นอกเหนือจากกายภาพ มีทั้ง ภาวทัศน์หา คือ ความอยากมี อยากเป็น และวิภาวทัศน์หา ความไม่อยากมี ไม่อยากเป็น เช่น ความต้องการด้านความรัก ความสุขที่ตนเองคาดหวัง การมีชื่อเสียงเกียรติยศ เพื่อให้สังคมยอมรับ เป็นความต้องการเสพลิงปรนเปรอ ที่ไม่มีขอบเขตหรือไม่จำกัด ตลอดจนการปฏิเสธสิ่งที่ตนเองไม่ต้องการ เช่น ไม่ต้องการอยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่ต้องการความล้มเหลวในชีวิต ไม่ต้องการให้ใครมาดูถูกดูหมิ่น เป็นต้น

ประเทศไทยและสังคมไทยที่ผ่านมาจนปัจจุบัน นับว่ามีความโชคดีอย่างมหาศาล ที่มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นปราชญ์ที่มีอัจฉริยภาพ ในหลาย ๆ ด้าน ประเทศไทย ณ วันนี้ พระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเป็นพระอัจฉริยะกษัตริย์ในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะทางด้านการเกษตร เศรษฐกิจ และสังคม พระองค์ทรงเล็งเห็นระบบทุนนิยมที่จะเข้าทำลายสังคม โลก และสังคมไทย สุดที่เชี่ยวชาญในเร็ววัน กอปรด้วยพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนพสกนิกรในที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะในชนบทตลอดมา การเสด็จของพระองค์นอกจากเพื่อเป็นมิ่งขวัญแก่เหล่าอาณาประชาราษฎร์แล้ว พระองค์ยังได้ทรงศึกษาปัญหาต่าง ๆ จนทรงเข้าพระทัยอย่างถ่องแท้ แล้วหาวิธีแก้ไขได้อย่างเหมาะสม ตามข้อเท็จจริงและสภาพสังคมอย่างดียิ่งด้วยพระอัจฉริยภาพในการวิเคราะห์ปัญหาอย่างลึกซึ้งและถ่องแท้ พระองค์จึงทรงกำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของไทย เป็น 2 ลักษณะสำคัญ คือ ยุทธศาสตร์การสร้างแบบจำลอง เป็นยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจที่มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ ความเป็นจริงตามศักยภาพของเมืองไทยและสังคมไทย โดยการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ นำไปแก้ไขปัญหายุทธศาสตร์แบบโครงการ เป็นยุทธศาสตร์ที่สะท้อนออกมาในลักษณะศึกษาค้นคว้า ทดลอง วิจัย จนเกิดเป็นโครงการตามแนวพระราชดำริมากมายนับพันโครงการ

ยุทธศาสตร์ทั้ง 2 ระบบดังกล่าว ต่างเอื้อซึ่งกันและกัน แต่พระองค์ทรงให้ความสำคัญในยุทธศาสตร์แบบจำลองเป็นหลักพื้นฐาน เพราะผู้สร้าง ผู้รักษา ผู้ใช้ คือ

ประชาชนทุกคน จากที่ทรงเล็งเห็นความสำคัญแห่งยุทธศาสตร์ แบบจำลองนี้เอง พระองค์ได้ทรงพยายามอธิบายและใช้แนวพระราชดำรินี้พัฒนาเรื่อยมาในลักษณะ “ทฤษฎีใหม่” หรือ “โครงการพัฒนาพื้นที่เกษตรน้ำฝนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการทำไร่นาสวนผสม อันเกิดจากทรงคิดขึ้นจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งจะช่วยให้ชาวนาที่มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ให้ได้ประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า ทั้งทางด้านการพัฒนาการเกษตร เศรษฐกิจ วิถีชีวิต ชุมชน ความมั่นคง วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ การปกครอง ครอบครัว และจิตสำนึก

ทฤษฎีใหม่ที่พระองค์ทรงคิดค้น ได้รับความสนใจทั้งจากรัฐบาลและประชาชน ในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังไม่แพร่หลาย และจริงจังกจากทุกส่วนฝ่ายมากนักแต่ พระองค์ทรงเล็งเห็นว่านี่คือทางไปสู่ความมั่นคง เข้มแข็ง และยั่งยืนอย่างแท้จริง

ในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ภาษาชาวบ้านเรียกขานกันว่า “ฟองสบู่แตก” กล่าวคือ ภายนอกแล้ว เศรษฐกิจไทยเดินไปอย่างสวยงาม นำทั้งแต่ขาดพื้นฐานยืดยาวใด ๆ เมื่อถูกกระแทกจากภาวะภายนอก ฟองสบู่ที่ดูสวยงาม ก็แตกสลายอย่างสิ้นเชิง เพราะไร้รากฐานที่เข้มแข็งพอ

การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับตอน ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชน ส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้าง ค่อยเสริมความเจริญ และฐานะเศรษฐกิจชั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป

เศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เทคนิค แต่มีความหมายกว้างมาก เพราะต้องรวมเอา

- 1) อุดมการณ์บางอย่าง
- 2) โลกทัศน์บางอย่าง
- 3) ความสัมพันธ์บางอย่าง
- 4) ค่านิยมบางอย่าง

จึงจะนับได้ว่าเป็นเศรษฐกิจพอเพียงที่แท้จริง ทั้ง 4 ประการ ที่จะกล่าวถึงนี้ คือ ส่วนที่เรารู้จักกันว่า วัฒนธรรมนั่นเอง

ถ้าไม่เข้าใจเศรษฐกิจพอเพียง ตามความหมายเช่นนี้ เศรษฐกิจพอเพียงจะมีความเป็นไปได้แก่นจำนวนน้อยเท่านั้น คือ เกษตรกรที่มีที่ดินของตนเอง ในปริมาณเพียงพอจะผลิตเพื่อพอบริโภคหรือทำรายได้ พอสำหรับครัวเรือน เท่านั้น ฉะนั้น เศรษฐกิจพอเพียงจึงนิยมกันไว้เพียงว่า เศรษฐกิจพอเพียงคือวัฒนธรรม ไม่ใช่เทคนิคการเพาะปลูกหรือศีลธรรม ความไม่

ละโมภ และการประหยัคนั้น แม้ว่าเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ของเศรษฐกิจพอเพียงก็ตาม เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน ได้แก่พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกันจิตใจพอเพียง ทำให้รักกัน และเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็น และทำลายมาสิ่งแวดลอมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูน สิ่งแวดลอมทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหารได้ทั้ง สิ่งแวดลอม และได้ทั้งเงินชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จะทำให้ สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อมปัญหาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์อยู่และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง เช่น เศรษฐกิจของ จังหวัดตราด ขณะนี้ ไม่กระทบกระเทือนจากฟองสบู่แตก ไม่มีคนตกงาน เพราะอยู่บนพื้นฐานของ สิ่งแวดลอมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่เอื้อต่ออาชีพการทำสวนผลไม้ ทำการประมงและการท่องเที่ยวมีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่รัฐบาล เดียวคนเดียวรวบแบบกะทันหัน เดียวตกงานไม่มีกินไม่มีใช้ ถ้าเป็นแบบนั้นประสาทมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกิน จึงสุขภาพจิตเสีย เครียด เพี้ยน รุนแรง ฆ่าตัวตาย ดิตยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดี

เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล ความสมดุล คือ ความเป็นปกติ และยั่งยืน ซึ่งเราอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่น ๆ เช่น

- เศรษฐกิจพื้นฐาน
- เศรษฐกิจสมดุล
- เศรษฐกิจบูรณาการ
- เศรษฐกิจศีลธรรม

และนี่แหละ คือ เศรษฐกิจทางสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบ มัชฌิมาปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้าด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง อาจมองได้เป็น 2 ด้าน คือ มองอย่างวัตถุวิสัย และ มองแบบจิตวิสัยมองอย่างวัตถุวิสัย มองภายนอก คือ ต้องมีกินมีใช้ มีปัจจัยสี่เพียงพอ ที่เราพูดว่า พอสมควรกับอัตรา ซึ่งใกล้เคียงกับคำว่าพึ่งตนเอง ได้ในทุกเศรษฐกิจส่วนความหมายด้าน จิตวิสัย หรือด้านจิตภายใน คือ คนจะมีความรู้สึกเพียงพอไม่เท่ากัน บางคนมีเป็นล้านก็ไม่พอ บางคนมีนิดเดียวก็พอ เป็นการเพียงพอทางจิต

ดังนั้น คำว่า เศรษฐกิจพอเพียง โดยนัย คือวิถีชีวิตที่พอเพียง และสมดุล ระหว่างคนกับคน และคนกับสิ่งแวดล้อม ทั้งทางกายภาพและจิตภาพ โดยมีดิศผูกพันในส่วนของ

บุคคล พอเพียงทางเศรษฐกิจ คือพอกินพอใจ อย่างมั่นคง และพอเพียงทางจิตพิสัยทั้งอุดมการณ์
โลกทัศน์ ค่านิยมและต่อสังคมมิติ ในส่วนของสังคม คือ พื้นฐานทางสังคมที่พอเพียงสมดุล
เข้มแข็งของชุมชน ทั้งทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การบูรณาการและวัฒนธรรม

2) หลักพิจารณาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตน
ในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้
ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้น
จากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนาคุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียง
สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง
และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

ค่านิยม ความพอเพียง จะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน
ดังนี้

- ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่
มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับ
พอประมาณ

- ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับ
ความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจน
คำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

- การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับ
ผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของ
สถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับ
พอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

- เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่
เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อ
ประกอบการวางแผน และมีความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

- เงื่อนไขที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักใน
คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

แนวทางปฏิบัติ / ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน

ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี ดังนั้น คำว่า เศรษฐกิจพอเพียง โดยนัยคือวิถีชีวิตที่พอเพียง และสมดุลระหว่างคนกับคน และคนกับสิ่งแวดล้อม ทั้งทางกายภาพและจิตภาพ โดยมีผู้ผูกพันในส่วนของบุคคล พอเพียงทางเศรษฐกิจ คือพอกินพอใจ อย่างมั่นคง และพอเพียงทางจิตพิสัยทั้งอุดมการณ์ โลกทัศน์ ค่านิยมและต่อสังคมมิติ ในส่วนของสังคม คือพื้นฐานทางสังคมที่พอเพียงสมดุลเข้มแข็ง ของชุมชน ทั้งทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การบูรณาการ และวัฒนธรรม

3) การปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การปรับเปลี่ยนของสังคมไทย

ปรากฏการณ์ทางสังคม เป็นเรื่องที่ซับซ้อนและเชื่อมโยงกันในหลาย ๆ มิติ การจะบูรณาการ มโนทัศน์ต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์สังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อวิเคราะห์ถึงโครงสร้างวัฒนธรรมซึ่งเป็นวิถีชีวิตทั้งหมดของมนุษย์ จึงจำเป็นต้องพิจารณา 3 องค์ประกอบไปพร้อมกัน คือ

3.1) ระบบการผลิตหรือระบบการทำมาหากิน การต่อสู้เพื่อให้ชีวิตอยู่รอดของมนุษย์ทำให้เกิดระบบการผลิต เกิดการคิดค้นและพัฒนาเทคโนโลยีต่างๆซึ่งในสังคมดั้งเดิมของมนุษย์อาศัยพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก ทำให้คนรู้จักจัดการระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติโดยสร้างความเชื่อต่างๆขึ้นจนทำให้เกิดเป็นระบบคุณค่า เกิดการนับถือศาสนาและพิธีกรรมต่าง ๆ นอกจากนั้นการที่มนุษย์ได้อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม จึงจำเป็นต้องจัดระบบความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันนี้ให้เหมาะสม ทำให้เกิดจารีตประเพณี ระบบกฎเกณฑ์ และพิธีกรรมต่างๆเป็นแนวทางและบรรทัดฐานให้สมาชิกของชุมชนทั้งรุ่นปัจจุบันและรุ่นต่อไปได้ถือปฏิบัติ ระบบกฎเกณฑ์และประเพณีต่างๆจะถูกถ่ายทอดโดยมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้บางส่วนที่ไม่เหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมใหม่ ต้องยกเลิกไปไม่มีถือปฏิบัติกันอีก

3.2) ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน เช่น ครอบครัว เครือญาติและชุมชน รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนแนวคิดดังกล่าว แสดงความเกี่ยวพันและเชื่อมโยงระหว่างระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ระบบคุณค่าและโลกทัศน์ กับความสัมพันธ์ทางสังคมต่าง ๆ ว่า การเปลี่ยนแปลงประเทศไปสู่ความทันสมัยตามแบบทุนนิยมการค้า ที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจพร้อมๆกับการจัดระเบียบสังคมใหม่ เพื่อให้เอื้อต่อความทันสมัยนั้น แม้ว่าผลที่เกิดขึ้นคือ ความทันสมัยทำให้คุณภาพชีวิตส่วนหนึ่งของคนดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกันในอีกด้านหนึ่งกลับพบว่า การพัฒนาด้านวัตถุและการจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคมแบบใหม่นี้ ได้ทำลายสายสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งเป็นรากฐานของความสุข ความมั่นคง และความเข้มแข็งของชุมชนลง ผลกระทบสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ศักยภาพในการรักษาอำนาจเพื่อ

ตอบสนองความต้องการของตนเอง รวมทั้งการรักษาสมดุลภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับมนุษย์ และกายกับจิตของมนุษย์ อันเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่จะทำให้เกิดความพอเพียงต้องถูกระงับกระเทือน จึงมีผลทำให้แต่ละชุมชนต้องพยายามหาหนทางเพื่อปรับตัวให้สามารถดำรงอยู่ได้ แต่ด้วยความที่แตกต่างกัน อาทิ ลักษณะกายภาพ สภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากรของแต่ละชุมชน ทำให้เกิดการแสวงหาทางออกเพื่อรักษาความพอเพียง ซึ่งเป็นทางรอดของแต่ละชุมชน มีระดับลักษณะและรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เช่น บางชุมชนรักษาความพอเพียงไว้ด้วยการสร้างระบบความสัมพันธ์ที่ไม่พยายามพึ่งพิงผู้อื่น โดยทำการผลิตเพื่อผู้บริโภคของตนเอง และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้มากที่สุด ไม่เน้นการผลิตแบบการค้า หรือหากจะต้องมีบ้างก็สามารถสร้างระบบการจัดการที่เอื้อให้เกิดการบูรณาการแลกเปลี่ยนสินค้า รวมทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ ให้ดำรงอยู่ในบริบทเดียวกัน หรือในบางชุมชนก็เลือกวิธีการอยู่รอดโดยการผนวกตนเองเข้าไปกับระบบเศรษฐกิจทุนนิยมการค้า ด้วยการสร้างกระบวนการจัดระเบียบสังคมใหม่ ที่เอื้อให้เกิดความเป็นประชาสังคม (Civil Society) เพื่อรักษาความเป็นศักยภาพแห่งความพอเพียง และอำนาจต่อรองกับเศรษฐกิจภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ที่อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจต่อกัน ซึ่งถือว่า เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ สามารถช่วยให้ชุมชนรวมกลุ่มกันเพื่อการจัดการปัญหาต่างๆ รวมทั้งกำหนดแนวทางการพัฒนาของตนเอง อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจพอเพียง

3.3) ระบบความเชื่อ อันประกอบด้วย ระบบคุณค่าทางวัฒนธรรม ความไว้วางใจทางสังคมนี้เกิดขึ้นได้โดยเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก ด้วยการสร้างบรรทัดฐานแบบพึ่งพาอาศัยกันที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานและกฎเกณฑ์กติกาของความสัมพันธ์แบบเท่าเทียมกันขึ้นมา พร้อมทั้งพัฒนาระบบการบังคับทางสังคมและการขัดเกลาทางสังคม เพื่อให้บรรทัดฐานดังกล่าวเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางและยั่งยืน ประการที่สอง การสร้างเครือข่ายที่ทำให้บุคคลมาสัมพันธ์กันในเรื่องเกี่ยวกับชุมชน เช่น การพัฒนาความสัมพันธ์แบบวิสาสะ (Association) และความสัมพันธ์แบบแนวราบ (Cooperation) เพื่อให้สมาชิกได้สร้างนิสัยของความร่วมมือกัน ทำให้สามารถผลักดันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้ รวมทั้งปลูกฝังให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะและความไว้วางใจกัน จนในที่สุดสามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นชุมชน แบบประชาสังคม (Civic Community) ซึ่งมีศักยภาพตอบสนองความต้องการของตนเองได้เป็นอย่างดี และทำให้สามารถสร้างระบบการจัดการในการรักษาความพอเพียงของตนเองไว้ได้ ไม่จะเป็นการเปลี่ยนบริบทแวดล้อมไปอย่างไร ทำให้เกิดเป็นคุณค่าทางความเชื่อร่วมกัน จนนำไปสู่ระบบคุณค่าทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ตามมา องค์ประกอบทั้งสามส่วนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในระบบใดระบบหนึ่ง ก็จะส่งผลกระทบต่อเนื่องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นใน

ระบบอื่น ๆ ด้วย ซึ่งในที่สุดก็จะทำให้โครงสร้างสังคมหรือวัฒนธรรมทั้งหมดเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต และมีความหลากหลายไม่คงที่

สรุปได้ว่า เงื่อนไขสำคัญของการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยและความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบทุนนิยมการค้า ก็คือศักยภาพของชุมชนในการจัดระเบียบทางสังคมใหม่ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ ระบบคุณค่าและบรรทัดฐานที่ทำให้ชุมชนสามารถสร้างศักยภาพในการปรับตัวอย่างมีอำนาจต่อรองและดำรงความสามารถในการตอบสนองความต้องการของตนเองไว้ได้ ท่ามกลางบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปนั่นเอง

เศรษฐกิจพอเพียงทั้งส่วนบุคคลและสังคม สามารถนำมารวมประสานให้เกิดความเข้มแข็งเป็นรูปธรรมจากการปรับวิถีทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในลักษณะภูมิปัญญาทั้งทางกายภาพด้านวัตถุพิสัยและจิตภาพด้านจิตพิสัยให้เกิดความเหมาะสม เพื่อให้บุคคลและสังคมดำรงอยู่อย่างสันติสุข ตามเอกัตถบุคคลและสังคมอย่างมั่นคง รวมขึ้นเป็นวัฒนธรรมพอเพียง เป็นชีวิตที่พอเพียง โดยมีแนวคิด ดังนี้

- (1) ชีวิตที่พอเพียง หมายถึงชีวิตที่เพียงพอแล้ว โดยสามารถใช้พลังแห่งความทะเยอทะยานนำพา โดยไม่เกินขีดความสามารถที่จะไปถึง มิฉะนั้นจะพบความหายนะ
- (2) ชีวิตที่พอเพียง ไม่ใช่ชีวิตที่สัน โดย ไร้ความฝัน แต่คือใฝ่ฝันตามศักยภาพ ไม่ใช่เพื่อฝันโดยการก้าวไปอย่างมีสติ
- (3) ชีวิตที่พอเพียง จะเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตและวิถีสังคม ให้อยู่อย่างสง่างาม
- (4) ชีวิตที่พอเพียง คือ ชีวิตที่พอประมาณ มีเหตุมีผล ในการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง การใช้ความรู้อย่างรอบคอบ และมีคุณธรรม ในการดำเนินงานทุกขั้นตอน
- (5) ชีวิตที่พอเพียง คือ ชีวิตที่สำนึกในคุณธรรม จริยธรรม มีความเพียรพยายาม มีสติปัญญา ความรอบรู้และรอบคอบให้ พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ
- (6) ชีวิตที่พอเพียง จะไม่ก่อให้เกิดการละเมิด บรรทัดฐานจารีตประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของไทย
- (7) ชีวิตที่พอเพียง จะไม่ก่อให้เกิดการเบียดเบียน เอารัดเอาเปรียบต่อกันในสังคม ให้เกิดความเดือดร้อน
- (8) ชีวิตที่พอเพียง จะมีความพอเพียงทั้งทางกายกรรม วาจกรรม และมโนกรรม

(9) โลกวุ่นวายหนอ ขัดข้องหนอ เพราะคนไม่มีคติบนความพอเพียง หากรู้จักพอเพียง จะพบหนทางแห่งความสุขสงบ

จากแนวคิดด้านเศรษฐกิจพอเพียง ดังกล่าว เป็นแนวคิดที่ยึดทางสายกลางหรือความพอดีในการพึ่งพาตนเอง 2 ระดับ คือ

(1) ระดับบุคคล คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญ ไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรเสรีภาพไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด

(2) ระดับสังคม คือ ความสามารถของชุมชน สังคม ประเทศในการผลิตและบริการ เพื่อให้สังคมอยู่รอดอยู่ได้โดยการพึ่งตนเอง

4) ขอบเขตเศรษฐกิจพอเพียง

ทางสายกลางหรือความพอดีหรือความพอเพียง อันจะนำไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงที่ระดับบุคคล และสังคม มีขอบเขตหลักในการปฏิบัติให้สามารถพึ่งตนเองได้ 5 ประการ คือ

4.1) ด้านจิตใจ

- (1) มีจิตใจเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้
- (2) มีจิตสำนึกที่ดี
- (3) มีความคิดเชิงสร้างสรรค์แก่ตนเองและสังคม
- (4) มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม
- (5) เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

4.2) ด้านสังคม

- (1) มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
- (2) มีความสามัคคี
- (3) มีความเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง
- (4) มีความเป็นอิสระในการคิดการดำเนินการ

4.3) ด้านเศรษฐกิจ

- (1) ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้
- (2) ยึดหลักพออยู่พอกิน พอใช้
- (3) มีการวางแผนอย่างรอบคอบในด้านการใช้จ่าย
- (4) มีความรู้ความสามารถในการจัดการทรัพย์สินที่มีอยู่
- (5) มีภูมิคุ้มกันในความเสี่ยง

(6) มีแผนสำรองเป็นทางเลือก

4.4) ด้านเทคโนโลยี

- การ
เป็นจริง
- (1) มีภูมิปัญญาพื้นฐานในการแยกแยะสังคมที่ดี ไม่ดี ควรหรือไม่
 - (2) รู้จักเลือกใช้ในสิ่งที่เหมาะสมกับความต้องการ
 - (3) รู้จักปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความ
 - (4) มีการพัฒนาภูมิปัญญาของตนเองให้ก้าวหน้า

4.5) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
หม่มาก
- (1) รู้จักใช้เทคโนโลยีอย่างชาญฉลาด สอดคล้องกับบริบททาง
 - (2) พยายามหาวิชาการในการเพิ่มมูลค่าจากภูมิปัญญาที่มีอยู่
 - (3) สามารถอยู่ในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข
 - (4) รู้จักรักษาพัฒนาและใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม คำนึงกับคน
 - (5) ยึดหลักความเข้มแข็งและยั่งยืน

5) จุดมุ่งหมายของระบบเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ มีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

- สามารถพึ่งตนเองได้
- ให้พ้นจากความยากจน
- ให้พอมีพอกิน และมีสัมมาอาชีพ
- ให้มีชีวิตที่เรียบง่าย ประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย
- ให้ยึดถือทางสายกลาง รู้จักพอ พอดี และพอใจ

6) ฐานความคิดการพัฒนาเพื่อความพอเพียง

ฐานความคิด การพัฒนาเพื่อความพอเพียงควรมีหลักการ ดังนี้ยึดแนวพระราชดำริในการพัฒนา เศรษฐกิจพอเพียง” ตามขั้นตอน “ทฤษฎีใหม่” สร้าง “พลังงานทางสังคม” โดยการประสาน “พลังสร้างสรรค์” ของทุกฝ่ายในลักษณะ “พหุภาคี” อาทิ ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน ฯลฯ เพื่อใช้ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาธุรกิจชุมชนยึด “พื้นที่” เป็นหลัก และใช้ “องค์กรชุมชน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา ส่วนภาคีอื่น ๆ ทำ

หน้าที่ช่วยกระตุ้นอำนวยความสะดวกส่งเสริม สนับสนุนให้ “กิจกรรม” ของชุมชน เป็น “เครื่องมือ” สร้าง “การเรียนรู้” และ “การจัดการ” ร่วมกัน พร้อมทั้งพัฒนา “อาชีพที่หลากหลาย” เพื่อเป็น “ทางเลือก” ของคนในชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างทั้งด้านเพศ วัย การศึกษา ความถนัด ฐานะเศรษฐกิจ ฯลฯ ส่งเสริม “การรวมกลุ่ม” และ “การสร้างเครือข่าย” องค์กรชุมชนเพื่อสร้าง “คุณธรรมจริยธรรม” และ “การเรียนรู้ที่มีคุณภาพ” อย่างรอบด้าน อาทิ การศึกษา สาธารณสุข การฟื้นฟูวัฒนธรรม การจัดการสิ่งแวดล้อม ฯลฯ วิจัยและพัฒนา “ธุรกิจชุมชนครบวงจร” (ผลิต – แปรรูป – ขาย – บริโภค) โดยให้ความสำคัญต่อ “การมีส่วนร่วม” ของคนในชุมชน และ “ฐานทรัพยากรของท้องถิ่น” ควรเริ่มพัฒนาจากวงจรธุรกิจขนาดเล็กในระดับท้องถิ่น ไปสู่วงจรธุรกิจที่ใหญ่ขึ้นระดับประเทศ และระดับต่างประเทศพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่มี “ศักยภาพสูง” ของแต่ละเครือข่าย ให้เป็น “ศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน” ที่มีข้อมูลข่าวสารธุรกิจนั้น ๆ อย่างครบวงจร พร้อมทั้งใช้เป็นสถานที่สำหรับศึกษา ดูงาน และฝึกอบรม

7) การประยุกต์ใช้ระบบเศรษฐกิจพอเพียงต่อการดำเนินชีวิต

การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตเพื่อนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ สามารถอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขตามอัตภาพ ควรพิจารณาดังนี้ โดยพื้นฐานก็คือ การพึ่งตนเอง เป็นหลักทำอะไรอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รอบคอบ ระวังพิจารณาถึงความพอดี พอเหมาะ พอควรการสร้างสามัคคีให้เกิดขึ้น บนพื้นฐานของความสมดุลในแต่ละสัดส่วนแต่ละระดับครอบคลุมทั้งทางด้านจิตใจ สังคม เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงเศรษฐกิจผลกระทบที่เกิดขึ้นและการกลับไปใช้หรือสร้างวาทกรรมแบบใหม่ขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาที่ทางออกสำคัญเพื่อแก้ปัญหาจะต้องเริ่มต้นด้วยการตัดวงจรแห่งการพึ่งพิงที่เกิดจากความไม่เสมอภาคกัน โดยการสร้างอำนาจต่อรองให้เพิ่มขึ้น เพราะตราบเท่าที่สังคมไทยยังคงมีความสัมพันธ์ ในลักษณะการพึ่งพิงอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการพึ่งพิงต่อสังคมโลก หรือการพึ่งพิงของชนบทที่มีต่อภาคสังคมเมือง อำนาจต่อรองจะไม่เกิดขึ้น และยังมีโอกาสเป็นไปได้ น้อย ที่ประชาชนเหล่านี้ จะกำหนดทางเลือกการพัฒนาด้วยตนเอง แม้แต่ประเทศไทย ในภาพรวมก็ตามที่ผ่านมากการก้าวเข้าสู่สังคมทันสมัย ไปพร้อมกับการปรับตัวในโลกยุคโลกาภิวัตน์ มีผลทำให้การพึ่งพิงกระจายลงไปสู่ทุกภาคส่วน อาทิทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างแน่นแฟ้น นั่นคือ ประชาชนพึ่งพิงรัฐ ขณะที่รัฐในฐานะสังคมส่วนหนึ่งของโลก ก็จำต้องพึ่งพิงตลาดเทคโนโลยี องค์ความรู้ และอิทธิพลของประเทศที่เหนือกว่าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งเหล่านี้คือ คำอธิบายว่า เพราะเหตุใดสังคมไทยซึ่งดูเหมือนว่ามีความทันสมัยอย่างเต็มที่แต่ในขณะเดียวกันก็กลับสูญเสียอำนาจและอิสระในการตัดสินใจกำหนดทางเลือกการพัฒนา สูญเสียอำนาจ ในการ

ดำเนินชีวิต รวมทั้งสูญเสียความสามารถ ในการสนองตอบต่อความต้องการ และการแก้ไขปัญหาของตนเองตลอดเวลาที่ผ่านมา

2.1.40 การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis)

SWOT เป็นคำย่อมาจากคำว่า Strength, Weaknesses, Opportunities, and Threats โดย Strength คือ จุดแข็ง หมายถึง ความสามารถและสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นบวก ซึ่งองค์กรนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึงการดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ดี ในขณะที่ Weaknesses คือ จุดอ่อน หมายถึง สถานการณ์ ภายในองค์กรที่เป็นผลและด้อยความสามารถ ซึ่งองค์กรไม่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ไม่ดี Opportunities คือ โอกาส หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การทำงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ หรือ หมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอก ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการขององค์กร และ Threats คือ อุปสรรคหมายถึงปัจจัย และสถานการณ์ภายนอกที่ได้วางการทำงานขององค์กรไม่ให้เกิดบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นปัญหาต่อองค์กร บางครั้งการจำแนกโอกาส และอุปสรรคเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะทั้งสองสิ่งนี้สามารถเปลี่ยนกลับซึ่งกันและกันเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจทำให้สถานการณ์ที่เคยเป็นโอกาสกลับกลายเป็นอุปสรรคได้ และในทางกลับกัน อุปสรรคอาจกลับกลายเป็นโอกาสได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้องค์กรมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ของตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์แวดล้อม (นันทิยา หุตานุวัตร, 2546)

2.1.41 การวิเคราะห์ระบบงาน

การวิเคราะห์มาจากคำว่า พินิจวิเคราะห์ ซึ่งเป็นการเปลี่ยน พ เป็น ว ในภาษาไทยซึ่งแปลความหมายได้ว่า การพินิจวิเคราะห์ การพิจารณา การใคร่ครวญ การไต่สวนความหรือเรื่องราว ส่วนในภาษาอังกฤษก็ได้ให้ความหมายใกล้เคียงกันคือ Determine, Examine และ Investigate ซึ่งคำว่าวิเคราะห์นี้สามารถนำไปใช้กับวิชาการต่าง ๆ ได้มากมาย เช่น การวิเคราะห์โครงสร้าง การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ การวิเคราะห์เชิงปริมาณ การวิเคราะห์ปัญหา เป็นต้น

คำว่า “วิเคราะห์” ที่ใช้กับการวิเคราะห์ระบบนั้น ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Analysis” ซึ่งแปลว่า การแยกสิ่งประกอบกันออกเป็นส่วน ๆ เช่น การแยกระบบใหญ่ออกเป็นส่วนย่อย ๆ คือ เป็นการแยกปัญหาออกเป็นส่วน ๆ เพื่อสะดวกในการพิจารณาหรือตัดสินใจ จากความหมายของคำว่าวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ จะเห็นว่าการวิเคราะห์ระบบงานไม่ใช่เรื่องที่ยุ้งยากหรือเรื่องที่สลับซับซ้อนแต่ประการใด

การพิจารณาโครงข่ายในปัญหาต่าง ๆ ของคนเรานั้น มีวิธีการใหญ่ ๆ อยู่ด้วยกัน 2 วิธี คือ

1) วิธีธรรมชาติ (Natural Determination) เป็นวิธีที่คนส่วนมากใช้กันเป็นปกติธรรมดาโดยอาศัยประสบการณ์และสามัญสำนึกของแต่ละบุคคลเป็นหลัก คนที่มีวิจรรย์ญาณสูง ๆ อาจจะพิจารณาตัดสินใจในปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วไม่แพ้ นักวิชาการทางด้านวิเคราะห์ อย่างไรก็ตามการพิจารณาโครงข่ายและตัดสินใจด้วยวิธีนี้ โอกาสที่จะผิดพลาดย่อมมีสูง ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดการสูญเสียแก่ธุรกิจเป็นอย่างมากเช่นเดียวกัน ดังนั้น ถ้าเป็นงานสำคัญๆ ทางธุรกิจแล้วไม่ควรใช้วิธีนี้เป็นอย่างยิ่ง

2) วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Methodology Determination หรือ System Analysis) เป็นวิธีการพิจารณาโครงข่ายและตัดสินใจโดยอาศัยระบบทางวิทยาศาสตร์ เช่น สถิติ และการคำนวณ เป็นต้น วิธีนี้เป็นวิธีที่ใช้หลักวิชาการแขนงต่างๆ ที่จะใช้ในการวิเคราะห์และออกแบบระบบงาน จึงได้มีการจัดให้สอนในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ขึ้น

นอกจากนี้ยังมีคำที่ใกล้เคียงกันหรือคล้ายคลึงกันกับคำว่า “วิเคราะห์” ที่ควรทำความเข้าใจเพื่อป้องกันการสับสนในการใช้ เช่น คำว่า การวิจัย การค้นคว้า การค้นคิด เป็นต้น ซึ่งความจริงแล้วการวิเคราะห์กับการวิจัยเป็นคนละเรื่อง คนละความมุ่งหมายกัน แต่มีความใกล้เคียงกันมาก การวิจัยนั้นมุ่งในการค้นหาข้อเท็จจริง หรือความถูกต้องที่สุดของปัญหา เช่น การวิจัยภาวะของผู้มีรายได้น้อย คือ การค้นสภาพของผู้มีรายได้น้อย เป็นการหาสาเหตุว่า เป็นเพราะอะไรที่ทำให้คนเหล่านี้มีรายได้น้อย และเขาเหล่านี้มีความเป็นอยู่กันอย่างไร มีความเดือดร้อนในเรื่องอะไรบ้าง เหล่านี้เป็นต้น ส่วนการวิเคราะห์นั้นจะเป็นการมุ่งหาสาเหตุเพื่อทำการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นให้ดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุดเท่าที่จะทำได้ การแก้ปัญหาที่ได้จากการวิเคราะห์ระบบนั้น อาจไม่ใช่ทางที่ถูกต้องที่สุด แต่เป็นทางที่ดีที่สุดที่ควรจะทำเท่านั้น ทั้งนี้เพราะการแก้ปัญหาของนักวิเคราะห์ระบบเป็นการประนีประนอมกับบุคคลในหลาย ๆ ฝ่ายที่จะต้องทำงานร่วมกัน เพื่อให้การทำงานของระบบมีประสิทธิภาพสูงสุคนั่นเอง

การวิเคราะห์ระบบ (System Analysis) หมายถึง วิธีการวิเคราะห์ระบบใดระบบหนึ่ง โดยมีการคาดหมายและจุดมุ่งหมายที่จะมีการปรับปรุงและแก้ไขระบบนั้น การวิเคราะห์นั้นจะต้องทำการแยกแยะปัญหาออกมาให้ได้ แล้วกำหนดปัญหาเป็นหัวข้อเพื่อทำการศึกษา และหาวิธีแก้ไขในที่สุด

การวิเคราะห์และออกแบบระบบ (System Analysis and Design) หมายถึง วิธีการที่ใช้ในการสร้างระบบสารสนเทศขึ้นมาใหม่ในธุรกิจใดธุรกิจหนึ่ง หรือในระบบย่อยของธุรกิจ นอกจากการสร้างระบบสารสนเทศใหม่แล้วการวิเคราะห์ระบบช่วยในการแก้ไข

ระบบสารสนเทศเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นด้วยก็ได้ การวิเคราะห์ระบบ คือ การหาความต้องการ (Requirements) ของระบบสารสนเทศว่าคืออะไร หรือต้องการเพิ่มเติมอะไรเข้ามาในระบบ (สุณิษา เข้มกลิ่นหอม, มปป.)

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธนสิทธิ์ เหล่าประเสริฐ (2558) ได้นำเสนอบทความเรื่อง “เล่าสองข้างทาง / ดันมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ไทย ไตร่ระดับสู่ตลาดโลก” สรุปใจความสำคัญได้ดังนี้ กระแสความต้องการบริโภคสินค้าเกษตรและอาหารที่มีความปลอดภัยต่อสุขภาพ และใส่ใจการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมส่งผลให้ตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ หรือ “ออร์แกนิก” (Organic) ทั้งในประเทศไทยและทั่วโลกเติบโตมากขึ้น และมีมูลค่าการค้าสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะตลาดสหรัฐอเมริกา เยอรมนี อังกฤษ ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น สำหรับสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้นในอนาคต ได้แก่ ผลไม้เมืองร้อนทั้งสดและตากแห้ง ผัก สมุนไพร ธัญพืช สินค้าเกษตรแปรรูป และขนมขบเคี้ยว เป็นต้น “มาตรฐานเกษตรอินทรีย์” และ “ระบบการตรวจสอบรับรอง” ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ตลาดและผู้บริโภคยอมรับในตัวสินค้าเกษตรอินทรีย์มากขึ้น ดังนั้นประเทศไทยจำเป็นต้องเร่งยกระดับหรือเทียบเคียงระบบการตรวจสอบรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ของไทย ให้เทียบเท่าในระดับระหว่างประเทศ ซึ่งจะเป็นกลไกช่วยผลักดันสินค้าเกษตรอินทรีย์ไทยโกอินเตอร์เพิ่มสูงขึ้น คุณศักดิ์ชัย ศรีบุญเชื้อ เลขาธิการสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) กล่าวว่า ไทยเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มีศักยภาพและมีโอกาสที่จะขยายตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ โดยมีสินค้า 4 กลุ่ม คือ กลุ่มพืชอินทรีย์ ได้แก่ ข้าวหอมมะลิ ข้าวโพด ผักอ่อน หน่อไม้ฝรั่ง กระเจียบเขียว จิงสมุนไพร เครื่องเทศ ชา กล้วยไข่ กล้วยหอม ลำไย และสับปะรด เป็นต้น กลุ่มสัตว์น้ำอินทรีย์ ได้แก่ กุ้งกุลาดำ ปลาสลิด กลุ่มปศุสัตว์อินทรีย์ ได้แก่ สุกร ไข่ไก่ นมอินทรีย์ และกลุ่มอื่นๆ ได้แก่ น้ำผึ้ง

ปัจจุบันมีสินค้าเกษตรอินทรีย์ 2 ประเภท คือ 1) สินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มาจากผู้ผลิตที่ปฏิบัติตามแนวทางของเกษตรอินทรีย์แต่ไม่ได้ขอการรับรองตามมาตรฐาน ส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อการบริโภคและจำหน่ายในท้องถิ่น 2) สินค้าเกษตรอินทรีย์เพื่อการค้าในประเทศและส่งออก ซึ่งต้องการระบบส่งเสริมตรวจสอบรับรองมาตรฐานตามประเทศผู้นำเข้าหรือบางประเทศยอมรับมาตรฐานและเครื่องหมายรับรองของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ไทย ปัจจุบันการส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ของไทย บริษัทขนาดใหญ่ยังคงมีบทบาทสำคัญ ซึ่งในทางการค้า หากเกษตรกรต้องการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์เพื่อการส่งออก เกษตรกรต้องผลิตตามมาตรฐานของประเทศคู่ค้า เช่น เกณฑ์มาตรฐานของสหภาพยุโรป (EU) มาตรฐาน NOP ของสหรัฐอเมริกา มาตรฐาน JAS

ของญี่ปุ่น และมาตรฐาน IFOAM ของสมาพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ เป็นต้น ในส่วนมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) ได้กำหนดมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของประเทศ โดยยึดหลักการที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลแล้ว 7 ฉบับ กับ 1 แนวปฏิบัติหรือคู่มือ เพื่อเป็นแนวทางให้กับเกษตรกรและผู้ประกอบการสามารถผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ได้ตามมาตรฐาน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคและประเทศผู้นำเข้า ซึ่งได้แก่ 1) การผลิต แปรรูป แสงฉลาก และจำหน่ายผลิตผลและผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ 2) ปุ๋ยสัตว์อินทรีย์ 3) อาหารสัตว์น้ำอินทรีย์ 4) ข้าวอินทรีย์ 5) ปลาสดอินทรีย์ 6) ผักอินทรีย์ 7) การเลี้ยงกุ้งทะเลระบบอินทรีย์ และแนวปฏิบัติในการใช้มาตรฐานสินค้าเกษตร เกษตรอินทรีย์ เล่ม 1 : การผลิต แปรรูป แสงฉลาก และจำหน่ายผลิตผลและผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ สำหรับสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จะได้รับเครื่องหมายรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร เครื่องหมาย Q สีเขียว ตาม พ.ร.บ. มาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ.2551 แต่โดยส่วนใหญ่นิยมใช้เครื่องหมาย “Organic Thailand” ดิบบนบรรจุภัณฑ์หรือดิบบนตัวสินค้า เนื่องจากเป็นเครื่องหมายที่ใช้อย่างกว้างขวางมาเป็นเวลานานและง่ายต่อผู้บริโภคในการสังเกตว่าเป็นสินค้าเกษตรอินทรีย์ คุณศักดิ์ชัย กล่าวอีกว่าเพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของไทยให้เป็นที่ยอมรับของสากล รวมถึงประเทศที่มีศักยภาพด้านการตลาดเกษตรอินทรีย์ มกอช. ได้เร่งจัดทำความเท่าเทียมกันด้านเกษตรอินทรีย์เบื้องต้น มกอช. ได้ยื่นหนังสือต่อคณะกรรมการด้านการเกษตรและพัฒนาชนบทแห่งสหภาพยุโรป (DG-AGRI) เพื่อสมัครขึ้นทะเบียนรายชื่อประเทศที่ 3 (Third country list) ทั้งนี้ สินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ส่งออกไปยังสหภาพยุโรป มีสินค้า 11 รายการ ได้แก่ ข้าว มังคุด ทุเรียน เงาะ ชา กาแฟ พืชผัก ไข่ หมู กุ้ง และปลา ปัจจุบันอยู่ระหว่างเตรียมความพร้อมรองรับการตรวจประเมินระบบการผลิตและตรวจสอบรับรองสินค้าเกษตรอินทรีย์ของไทย จากคณะผู้ตรวจประเมินจากสหภาพยุโรป ขณะเดียวกัน มกอช. ยังได้เตรียมแผนจัดทำความเท่าเทียมกันด้านการรับรองระบบงานด้านเกษตรอินทรีย์ระหว่างไทย-ญี่ปุ่น ระหว่างไทย-จีน และระหว่างไทย-สหรัฐอเมริกา สำหรับลำดับความสำคัญในการจัดทำความเท่าเทียมฯ นั้น พิจารณาจากปัจจัยหลายด้าน อาทิ ปริมาณการส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์และความคืบหน้าในการดำเนินงาน เป็นต้น ซึ่งระบบการตรวจสอบรับรองสินค้าเกษตรของประเทศไทยในปัจจุบัน ได้รับการยอมรับความเท่าเทียมกันด้านการรับรองระบบงาน ขอบข่ายการรับรองผลิตภัณฑ์จากองค์กรภูมิภาคแปซิฟิกกว่าด้วยการรับรองระบบงาน (Pacific Accreditation Cooperation : PAC) และองค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการรับรองระบบงาน (International Accreditation Forum : IAF) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการจัดทำความเท่าเทียมกับประเทศคู่ค้าได้สะดวกยิ่งขึ้น นอกจากนี้ มกอช. ยังมีส่วนร่วมในการจัดทำ

มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของอาเซียน (ASEAN Standards for Organic Agriculture : ASOA) โดยพิจารณาจากมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งนำโดยสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ทำหน้าที่พิจารณาจัดทำร่าง รวมทั้งแผนงาน และโครงการที่จะสนับสนุนและส่งเสริมการปฏิบัติงานดังกล่าว สำหรับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของอาเซียนมีขอบข่ายเนื้อหาครอบคลุมข้อกำหนดวิธีการผลิตพืชอินทรีย์ การเก็บเกี่ยวผลิตผลจากธรรมชาติ การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การเก็บรักษา การขนส่ง การแปรรูป การบรรจุหีบห่อ การแสดงฉลาก และการกล่าวอ้างการตามสอบและบันทึกข้อมูล รวมถึงข้อกำหนดการอนุญาตให้ใช้สารอื่นที่นอกเหนือจากที่ระบุไว้ในภาคผนวก และรายชื่อสารที่อนุญาตให้ใช้สำหรับการผลิตเกษตรอินทรีย์ ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของไทย (มกษ. 9000 เล่ม 1) เช่น ระยะเวลาปรับเปลี่ยนเป็นเกษตรอินทรีย์สำหรับพืชล้มลุกอยู่ที่ 12 เดือน และ 18 เดือน สำหรับพืชยืนต้น ซึ่งเกษตรกรไทยสามารถปฏิบัติได้ คาดว่าจะเอื้อประโยชน์และทำให้ไทยได้เปรียบด้านการผลิตและการค้าสินค้าเกษตรอินทรีย์ในอนาคต “การส่งเสริมและผลักดันมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของไทยให้เป็นที่ยอมรับของสากล จะทำให้เครื่องหมายรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ Q และ OrganicThailand เป็นที่รู้จักของประเทศผู้นำเข้าสินค้าเกษตรอินทรีย์ทั่วโลกเพิ่มขึ้น ซึ่งจะช่วยเพิ่มโอกาสทางการตลาดให้กับสินค้าเกษตรอินทรีย์ของไทย พร้อมผลักดันปริมาณและมูลค่าการส่งออกเพิ่มสูงขึ้น คาดว่าจะทำให้พื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์ของไทยขยายตัวเพิ่มขึ้นในอนาคต” เลขาธิการ มกษ. กล่าวในที่สุด

มานิต ต้นเจริญ (2558) พฤติกรรมการบริโภคผักให้ปลอดภัยจากสารพิษของประชาชน: ศึกษากรณี ตำบลคอนเจดีย์ อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริโภคผักให้ปลอดภัยจากสารพิษ และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคผักให้ปลอดภัยจากสารพิษของประชาชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ตัวแทนครัวเรือนในตำบลคอนเจดีย์ อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 312 ราย สุ่มตัวอย่างโดยใช้การสุ่มแบบโควตา (quota random sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.80 สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานใช้สถิติไคกำลังสอง (chi-square test) ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

ประชาชนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอาชีพรับจ้าง มีรายได้ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 5,000 บาท และ จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ข้อมูลปัจจัยด้านความรู้ มีระดับน้อย ร้อยละ 37.18 ด้านทัศนคติ มีระดับมาก ร้อยละ 59.62 ข้อมูลปัจจัยเอื้อด้านการได้รับความสะดวก อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 36.54 ด้านการมีวัสดุ อุปกรณ์ในการลดสารพิษส่วนใหญ่เพียงพอ มาก ร้อยละ 91.67 ข้อมูลปัจจัยเสริม ด้านการได้รับข้อมูลข่าวสาร ร้อยละ 97.44 ด้านการได้รับ

คำแนะนำจากคนใกล้ชิดระดับมาก ร้อยละ 64.74 ด้านพฤติกรรมการบริโภคผักให้ปลอดภัยจากสารพิษของประชาชน มีพฤติกรรมในระดับดี ร้อยละ 54.49

การทดสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ กับพฤติกรรมการบริโภคผักให้ปลอดภัยจากสารพิษของประชาชนพบว่า ปัจจัยนำเข้าได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ ความรู้ ทัศนคติ ปัจจัยเอื้อ ได้แก่ การได้รับความสะดวกในการบริโภคผักให้ปลอดภัยจากสารพิษ และการมีวัสดุอุปกรณ์ในการลดสารพิษ ปัจจัยเสริม ได้แก่ การได้รับคำแนะนำจากคนใกล้ชิดมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคผักให้ปลอดภัยจากสารพิษ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนปัจจัยนำเข้า ได้แก่ (4) อาชีพหลัก และปัจจัยเสริม ได้แก่ การได้รับข่าวสารไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคผักให้ปลอดภัยจากสารพิษของประชาชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากผลการศึกษาสามารถให้ข้อเสนอแนะได้ว่า การที่จะส่งเสริมให้ประชาชนมีการบริโภคผักให้ปลอดภัยจากสารพิษนั้น ควรมีเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลปฏิบัติงานในทุกตำบล เพื่อให้ความรู้ เผยแพร่ข่าวสารแก่ประชาชนพร้อมทั้งส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถปลูกพืชผักได้อย่างปลอดภัย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณให้กับชุมชนในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการบริโภคผักให้ปลอดภัยจากสารพิษ ภาครัฐควรประกาศเป็นนโยบายหรือวาระแห่งชาติในเรื่องพืชอาหารปลอดภัย และภาครัฐรวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีมาตรการตรวจสอบความปลอดภัยพืชผักตั้งแต่ กระบวนการผลิตไปจนถึงมือผู้บริโภคให้ปลอดภัยจากสารพิษ

กิริติ เชาวต์ถุณวณิช (2557) การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เพื่อทำการเกษตรสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนภายใต้ความพอเพียงของชุมชนปฐมอโศก” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีวิทยาการศึกษาปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำชุมชน นักเรียนโรงเรียนสัมมาสิกขาระดับชั้นมัธยมต้น มัธยมปลาย และสมาชิกชุมชนปฐมอโศกรวมจำนวน 13 คน การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การทำเกษตรกรรมเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ และศึกษาภาพในการพึ่งตนเองของสมาชิกชุมชนปฐมอโศก ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกชุมชนปฐมอโศก มีวิถีการดำรงชีวิตโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย เป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ โดยยึดเอาหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เป็นชุมชนพุทธเกษตรกรรม ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก มีการถือศีล ปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด และรับประทานมังสวิรัตตลอดชีวิต สมาชิกทุกคนทำงานโดยไม่มีเงินเดือน มุ่งหวังเพียงสร้างบุญกุศลทางจิตใจ มากกว่าวัตถุทางกาย มีการผลิตปัจจัยในการดำรงชีพด้วยตนเอง นอกจากการผลิตเพื่อบริโภคภายในชุมชนแล้ว ยังนำออกวางจำหน่ายสินค้าที่มีคุณภาพ โดยนาเอาหลัก

เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์มาต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้แปลกใหม่ หลากหลาย และน่าสนใจ จำหน่ายสินค้าเกษตรและสินค้าอุปโภคบริโภคปลอดสารพิษให้ผู้สนใจใน “ราคามูลนิยม” คือการขายสินค้าโดยเอากำไรเพียงเล็กน้อย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ชุมชนปทุมอโศกถือเป็นชุมชนต้นแบบที่มีศักยภาพในการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนภายใต้กระแสสังคมทุนนิยมในปัจจุบัน

ชวลีกาญจน์ ไชยเมืองดี (2557) การวิจัยเรื่อง “วิสาหกิจชุมชนกับการพัฒนาการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์ของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ปีที่ 2” มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกับการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์ของท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและสนับสนุนด้วยการวิเคราะห์เชิงปริมาณ สอดรับกับข้อมูลปฐมภูมิที่รวบรวมจากกลุ่มท่องเที่ยวชุมชน จำนวน 4 ชุมชน อาศัยกระบวนการ SWOT และการ Focus group ร่วมกับแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวของชุมชน แบบประเมินศักยภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน และแบบสัมภาษณ์บริบทการท่องเที่ยวและศักยภาพของชุมชน จากนั้นนำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติอย่างง่าย คือ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาศักยภาพในการประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงวิสาหกิจชุมชนก่อนและหลังการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า ระดับศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มท่องเที่ยวก่อนการวิจัยมีศักยภาพโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง โดยพบว่าการบริหารจัดการด้านการตลาด การบริหารจัดการด้านการผลิตและการให้บริการ และการบริหารจัดการด้านการเงินมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการบริหารจัดการด้านบุคลากรนั้นมีศักยภาพอยู่เพียงระดับน้อยเท่านั้น สำหรับผลการพัฒนาศักยภาพกลุ่มท่องเที่ยวจากการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพและเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน จากแนวทางการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน หลังจากทีกลุ่มได้รับการอบรมและนำไปปฏิบัติและต่อยอดการพัฒนาในชุมชน จากนั้นนักวิจัยได้ทำการประเมินศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มท่องเที่ยวอีกครั้ง พบว่าผลการพัฒนาเพิ่มขึ้นแต่ยังคงมีศักยภาพเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง โดยพบว่าการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการด้านการตลาดและด้านการผลิตและการให้บริการเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับมาก ส่วนการบริหารจัดการด้านการเงินและด้านบุคลากรยังอยู่ในระดับปานกลาง การวิจัยครั้งนี้พบว่าศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนกับการพัฒนาการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์ของท้องถิ่นต้องมีการพัฒนาในด้านการเงินและบัญชีร่วมกับด้านบุคลากร โดยในส่วนของด้านการเงินและบัญชีควรนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการพัฒนามาปรับปรุงและพัฒนาบัญชีของกลุ่มอย่างจริงจัง ควรบันทึกค่าใช้จ่ายทั้งหมดของแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนการลงต้นทุนรวมเพื่อคำนวณเป้าหมายในการขายบริการท่องเที่ยวให้กับผลตอบแทนอย่างเหมาะสม ตลอดจนต้องคิดวิเคราะห์ต้นทุนและ

ผลตอบแทนโปรแกรมการท่องเที่ยวอย่างละเอียดรอบครอบ ทั้งนี้ในส่วนของการดำเนินการนั้น ควรจัดระบบการทำงานไม่ให้เกิดการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือละเลยหน้าที่ของตนเอง ควรระบุนโยบายหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มที่ทำการผลิตและออกแบบสินค้า กับสมาชิกกลุ่มที่ให้บริการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน อีกทั้งประธานกลุ่มควรมีการติดตามและกระตุ้น ร่วมกับการลงมือทำด้วยกันบ่อย ๆ และแสดงให้เห็นว่าสมาชิกกลุ่มทุกคนมีความสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวิสาหกิจชุมชน จึงจะทำให้การพัฒนาด้านบุคลากรเกิดผลสำเร็จอย่างแท้จริง การวิจัยในระยะถัดไปจึงควรมุ่งเน้นการวิจัยในประเด็นของการหาแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถของศักยภาพบุคคลในกลุ่มท่องเที่ยวด้านการจัดการทางบัญชีและการบริหารจัดการบุคลากร

ดวงกมล บุณสมภพ (2557) บทความเรื่อง กลยุทธ์ใหม่สำหรับการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย สรุปได้ดังนี้ คณะกรรมการเกษตรอินทรีย์แห่งชาติได้กล่าวถึงกลยุทธ์ใหม่สำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย ซึ่งจะดำเนินการในปี 2014-2016 โดยกลยุทธ์เหล่านี้จะพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางในการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์มี 4 กลยุทธ์ที่จะดำเนินการในช่วงระยะเวลาสามปีแรกประกอบด้วย กลยุทธ์ที่ 1 คือ มุ่งเน้นไปที่การให้ความรู้และการจัดการ นวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ ส่วนกลยุทธ์ที่ 2 คือการพัฒนาและเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตกลยุทธ์ที่ 3 คือ เสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการตลาดและมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยและสร้างความเชื่อมั่นในสินค้าเกษตรอินทรีย์ เพื่อเพิ่มปริมาณและมูลค่าของสินค้าเกษตรอินทรีย์ไทยกลยุทธ์ที่ 4 คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดจะได้รับการสนับสนุนให้ทำงานในลักษณะบูรณาการในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย ทั้งนี้ตลาดโลกสำหรับสินค้าเกษตรอินทรีย์มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว จึงเป็นโอกาสที่ดีของการส่งออกผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยและมีคุณภาพของไทยไปยังตลาดต่างประเทศ โดยตลาดที่สำคัญ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป สินค้าเกษตรอินทรีย์ที่นิยม คือ ข้าว, ถั่วเหลือง, เนื้อ, นมและปลา โดยการควบคุมมาตรฐานของเกษตรอินทรีย์เป็นหนึ่งในงานของสำนักมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติของ ภายใต้อธิบดีกรมเกษตรและสหกรณ์ นอกจากนี้ประเทศไทยยังได้ผลักดันตลาดส่งออกสินค้าอินทรีย์ของไทยไปสู่ตลาดอาเซียน เพื่อพัฒนาเป็นศูนย์กลางของสินค้าเกษตรแห่งภูมิภาคอาเซียนในปี 2015

ปณิดาภา สอนแก้ว (2557) ความสำเร็จของนโยบาย ครัวไทยสู่ครัวโลก ภายใต้อาณัติความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาความสำเร็จในการดำเนินการตามนโยบายครัวไทยสู่ครัวโลกภายใต้ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน และ (2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานของนโยบายครัวไทยสู่ครัวโลก อีกทั้ง

(3) เพื่อให้ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินนโยบายครัวไทยสู่ครัวโลกภายใต้ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนให้ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

วิธีการวิจัยใช้การวิจัยแบบผสม ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 17 คน และสนทนากลุ่มกับผู้ประกอบการ จำนวน 10 คน และการวิจัยเชิงปริมาณ ที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐผู้ประกอบการ 70 คน การวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทางสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean: $\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.)

เมื่อนำผลการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณมาวิเคราะห์แล้วสามารถสรุปได้ 3 ประเด็น (1) ความสำเร็จในการดำเนินการตามนโยบายครัวไทยสู่ครัวโลกภายใต้ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน พบว่า มูลค่าทางการค้าที่เพิ่มสูงขึ้นมาจากการเพิ่มฐานข้อมูลในการวิเคราะห์โอกาสทางการค้าจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก อีกทั้งการดำเนินงานของนโยบายครัวไทยสู่ครัวโลกส่งผลให้ความหลากหลายของสินค้าทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น โดยความคิดเห็นต่อความสำเร็จของนโยบายครัวไทยสู่ครัวโลกในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.20 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.53 (2) ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานของนโยบายครัวไทยสู่ครัวโลก พบว่าการประสานงานระหว่างภาครัฐกับเอกชนมีข้อบกพร่องส่งผลให้ผู้นำเข้าและผู้ส่งออกสินค้ามีการดำเนินงานนโยบายที่แตกต่างกัน นอกจากนั้นอาจมีการต่อต้านนโยบายจากผู้ประกอบการในลักษณะของการดำเนินงานนโยบายที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐาน (3) ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินนโยบายครัวไทยสู่ครัวโลกให้ประสบความสำเร็จต้องวางกลยุทธ์ 5 ประเด็น ได้แก่ 1) กลยุทธ์การจัดการด้านงบประมาณ 2) กลยุทธ์การบูรณาการหน่วยงานรัฐ 3) กลยุทธ์การบริหารความร่วมมือของรัฐและเอกชน 4) กลยุทธ์การสร้างแบรนด์อาหารไทย 5) กลยุทธ์การสร้างการรับรู้และตระหนักถึงต้นตำรับของอาหารไทย

อภิชาติ ไจอารีย์ (2557) การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูปหน่อไม้ของชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูปหน่อไม้ใน 3 องค์ประกอบ คือ องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการจัดการความรู้ และปัจจัยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จในการจัดการความรู้ของชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การศึกษาจากเอกสารและหลักฐานต่าง ๆ การสำรวจชุมชน และการสนทนากลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 24 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนกลุ่มแม่บ้าน และตัวแทนชาวบ้านใช้กระบวนการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูล (content

analysis)

ผลการศึกษา พบว่า 1) องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูปหน่อไม้ของชุมชนบ้านพุเตย มีที่มา 2 ลักษณะ คือ (1) ภูมิปัญญาดั้งเดิม และ (2) ความรู้ใหม่ที่ผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมกับวิทยาการสมัยใหม่ที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วยรูปแบบผลิตภัณฑ์ 4 ชนิด คือ หน่อไม้ดอง หน่อไม้ต้ม หน่อไม้แห้ง และหน่อไม้ชุบ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ความสามารถของคนในชุมชน และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น จนกลายเป็นองค์ความรู้ประจำท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร การเรียนรู้และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และเป็นวิถีชุมชนที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา 2) กระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การกำหนดความรู้ โดยผ่านการพิจารณาว่าเป็นความรู้ดั้งเดิมหรือความรู้ใหม่ที่ประยุกต์จากภูมิปัญญาเดิม (2) การแสวงหาความรู้ ที่มาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในชุมชน และการส่งเสริมจากหน่วยงานภายนอก (3) การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ ผ่านการพูดคุยและปรึกษาหารือ เพื่อการแก้ปัญหาในกระบวนการแปรรูป (4) การจัดเก็บความรู้ ส่วนใหญ่เป็นการจัดเก็บความรู้ในตัวบุคคล ไม่มีการจัดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และ (5) การถ่ายทอดความรู้ ส่วนใหญ่มีลักษณะอย่างไม่เป็นทางการ ผ่านสมาชิกภายในครัวเรือน และ 3) เงื่อนไขสู่ความสำเร็จของการจัดการความรู้ที่สำคัญ ได้แก่ (1) ความรู้ด้านการจัดการความรู้ (2) วัฒนธรรม/วิถีชุมชน (3) ผู้นำชุมชน (4) ทรัพยากรท้องถิ่น และ (5) โครงสร้างพื้นฐาน

อรพินท์ บุญสิน (2557) แนวทางการสร้างผลลัพธ์การผลิตสินค้าเชิงสร้างสรรค์สำหรับผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ในภาคอุตสาหกรรม บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาการสร้างทุนทางปัญญาและผลผลิตสินค้าเชิงสร้างสรรค์สำหรับผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในภาคอุตสาหกรรม 2) เพื่อเสนอแนวทางการสร้างผลลัพธ์การผลิตสินค้าเชิงสร้างสรรค์สำหรับผู้ประกอบการ วิสาหกิจชุมชนในภาคอุตสาหกรรมให้มีความเหมาะสมและมีศักยภาพในการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิง คุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล (In-depth Interview) กลุ่มตัวอย่าง ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 30 คน จากทั้งหมด 45 คน ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บตัวอย่างในครั้งนี้ คิดเป็นร้อยละ 67 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ผลการศึกษาพบว่าผู้นำวิสาหกิจชุมชนควรสร้างความรู้จากทุนทางปัญญา ประกอบด้วย 1) ทุนทางนวัตกรรมโดยการใช้ความสามารถในการลงทุนสร้างผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ ๆ ที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้เกิดขึ้นโดยการต่อยอดจากของเดิมไปสู่สิ่งใหม่ 2) ทุนความสามารถที่มีอยู่ในตัว คนโดยใช้ความสามารถของแต่ละบุคคลให้เหมาะสมกับงานเพื่อผลิตสินค้าเชิงสร้างสรรค์ 3) ทุนความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยการสร้างเครือข่ายกับบุคคลภายนอก 4) ทุนด้านเงินลงทุนโดยการจัดหาแหล่งเงินทุนจากแหล่งต่าง ๆ

นำมาใช้ให้เหมาะสมกับงาน 5) ทุน ลักษณะโครงสร้างองค์การโดยการมอบหมายงานและการ
หมุนเวียนงานให้กับสมาชิกในกลุ่ม 6) ทุนการจัดการทรัพยากรโดยการใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่ใน
ชุมชนมาใช้ผลิตสินค้าให้เกิดประโยชน์สูงสุด และ 7) ทุนภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การใช้
เอกลักษณ์หรือความโดดเด่น เฉพาะของแต่ละชุมชนมาสร้างการจดจำให้กับผู้บริโภค ประเด็น
ด้านผลผลิตเชิงสร้างสรรค์ ควรให้ความสำคัญด้านกระบวนการสร้าง ผลลัพธ์เชิงสร้างสรรค์โดย
การใส่ใจทุกขั้นตอนในการผลิตสินค้า เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการทำงานของกลุ่มและสร้าง
ความพึงพอใจ ให้กับสมาชิกส่งผลถึงการเติบโตในอนาคตนำไปสู่รายได้ที่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้
ควรให้ความสำคัญกับการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์และการ จัดทรัพยากรสินทางปัญญา

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2556) เรื่อง "ยุทธศาสตร์" เร่งพัฒนาเกษตรกรสู่ระบบ
เกษตรอินทรีย์ พร้อมจัดกิจกรรมสร้างความรู้ความเข้าใจการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มีคุณภาพ
และมีมาตรฐานตามความต้องการของผู้บริโภค สามารถสรุปได้ดังนี้ แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา
เกษตรอินทรีย์แห่งชาติฉบับล่าสุด ปี 2556-2559 กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า "ไทยเป็นศูนย์กลาง
การผลิต การค้า และการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ในระดับภูมิภาคอาเซียน" เกษตรอินทรีย์เป็น
กระบวนการผลิตที่ใช้หลักความสมดุลตามธรรมชาติ มีการบริหารจัดการระบบการผลิตอย่างมี
ประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดผลผลิตที่ปลอดภัยต่อสุขอนามัยของผู้ผลิต ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม
ทั้งยังเพิ่มรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตที่มีคุณภาพแก่ผู้บริโภคภายในประเทศและการผลิตเพื่อ
การส่งออก โดยแนวโน้มในเรื่องการส่งออกผลผลิตเกษตรอินทรีย์ก็มีทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งจะเห็นได้
จากการที่ประเทศต่าง ๆ เช่น อเมริกา ญี่ปุ่น แคนาดา ออสเตรเลีย และประเทศอื่น ๆ กว่า
100 ประเทศ มีความต้องการผลผลิตเกษตรอินทรีย์เพื่อการบริโภคเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ ประเทศ
ไทยยังเป็นประเทศผู้ผลิตสินค้าเกษตร และนโยบายรัฐบาลให้ภาคเกษตรเป็นครัวของโลก
ประกอบกับดินฟ้าอากาศเอื้ออำนวยต่อการทำเกษตรกรรม ประเทศไทยจึงมีศักยภาพในการเป็น
ผู้ผลิต อย่างไรก็ตาม การเปิดเสรีการค้าอาเซียนในปี 2558 นี้ เกษตรกรไทยจะได้รับผลกระทบมาก
ที่สุด เพราะอาชีพเกษตรกรคืออาชีพหลักของผู้คนส่วนใหญ่ในอาเซียน ดังนั้น ภาคเกษตรกรรม
จะเกิดการแข่งขันรุนแรงในเรื่องของราคาและต้นทุนการผลิตที่ต้องถูกลง ดังนั้น หากเกษตรกร
ไทยยังคงต้องพึ่งพาสารเคมี มีแนวโน้มว่าจะไม่มีตลาดรองรับสินค้าป้อนเพื่อนเหล่านี้ ทางออกของ
เกษตรกรไทยทางหนึ่ง คือ การลดต้นทุนการผลิต และผลิตสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพและมี
มาตรฐาน โดยการหันมาผลิตสินค้าในระบบปลอดภัยจากสารพิษ (มาตรฐาน GAP) หรือ หาก
เกษตรกรมีความพร้อม และมีศักยภาพให้ทำการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ตามมาตรฐาน ทั้ง
มาตรฐานระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับสากล และควรเน้นการผลิตสินค้าตามความ

ต้องการของตลาดหรือลูกค้า ก็เป็นอาหารปลอดภัย อาหารในระบบเกษตรอินทรีย์หรือเกษตรธรรมชาติ เพื่อเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าทางการเกษตร

กาญจนา สุระ (2556) ศึกษาเพื่อวิเคราะห์และประเมินให้ได้ต้นแบบการพัฒนาท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมของท้องถิ่นประจำจังหวัดเชียงใหม่ในปีที่ 3 นักวิจัยมีแผนการวิจัย คือ สังเคราะห์องค์ความรู้จากการพัฒนาต้นแบบการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อจัดการการเรียนรู้ในการขยายต้นแบบการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นสู่ 7 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัย สามารถสรุปได้ดังนี้ 1) วิธีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของต้นแบบการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของต้นแบบการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมจะมีการนำเอาหลักหลักของคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาใช้กับการดำเนินงานเพื่อพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น โดยคุณธรรมที่สำคัญของ อปท.ได้นำมาใช้ในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น คือคุณธรรมในด้านความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยการนำเอาคุณธรรมเหล่านี้สอดแทรกเข้าไปดำเนินงานทุกขั้นตอน ประชาชนในชุมชนมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงานเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างแท้จริง ทำการดำเนินงานต่างๆ อย่างจริงจังไม่ทำไปโดยขาดความรับผิดชอบแต่ตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นให้ตนเองและบุคคลอื่นอยู่ในท้องถิ่นได้อย่างมีความสุข 2) แนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการองค์กรเพื่อยกระดับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นด้วยคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคล 2 ฝ่าย ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น คือ ฝ่ายภาคบริหารและฝ่ายภาคประชาชน โดยฝ่ายบริหารของ อปท. จะต้องยึดหลักการบริหารจัดการองค์กรโดยนำเอาหลักคุณธรรมเข้ามาใช้การทำงานทุกขั้นตอน โดยเริ่มจากตัวผู้บริหารจะต้องมีคุณธรรมประจำใจ ได้แก่ การมีความซื่อสัตย์ มีความยุติธรรม อดทนและมีความขยันหมั่นเพียร ใช้นโยบายเชิงรุกในการบริหารจัดการองค์กร กล่าวคือมีการเตรียมตัวที่จะรับมือกับปัญหาต่าง ๆ ที่จะมากระทบกับการดำเนินงานขององค์กร ขณะเดียวกันก็มีความไม่ประมาทโดยหาวิธีการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานภายในองค์กร การทำงานเน้นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ในส่วนของภาคประชาชนก็ยึดหลักการทำงานโดยนำเอาหลักคุณธรรมมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต การทำงานยึดหลักตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ขณะเดียวกันก็ไม่ละเว้นที่จะให้ความร่วมมือและช่วยเหลือกันในการทำงานเพื่อท้องถิ่น ขณะเดียวกันควรมีการเสาะแสวงหาและสร้างพันธมิตรใหม่กับบุคคล หน่วยงาน องค์กร

อื่น เพื่อให้ตนเองอยู่รอดและมีชีวิตที่มีความสุขในสังคม จากการศึกษา ได้พบสรุปเกี่ยวกับวิธีการในการพัฒนาต้นแบบการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ โดยความสำเร็จของการพัฒนาด้านสังคมของท้องถิ่นจะเกิดขึ้นได้จำเป็นที่ อปท. ควรมีการบริหารจัดการโดยอาศัยคุณธรรมและจริยธรรมเป็นตัวนำและกำกับการทำงานเพราะหาก อปท. ยึดมั่นในหลักของการทำงานที่มีคุณธรรมและจริยธรรมแล้วย่อมทำให้เกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน ขณะเดียวกันการสร้างคามอยู่ดีมีสุขทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนมีองค์ประกอบที่สำคัญซึ่งทำให้ชุมชนมีความอยู่ดีมีสุข ซึ่งทางนักวิจัยได้ทำการ focus group และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับตัวแทนของชุมชนเกี่ยวกับสิ่งที่สร้างความอยู่ดีมีสุขทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้กับคนในชุมชนโดยคำตอบที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ฐานเศรษฐกิจ (2556) เรื่อง ค้นเกษตรอินทรีย์ฮับอาเซียน ไทยชิงแซ่ตลาดโลก 1.8 ล้าน. กล่าวหาปัญหาหลักของไทยคือ ยังมีพื้นที่ปลูกเกษตรอินทรีย์น้อยมากเมื่อเทียบกับพื้นที่เกษตรอินทรีย์ทั่วโลก ที่มีถึง 231 ล้านไร่ ในขณะที่ไทยมีพื้นที่เกษตรอินทรีย์เพียง 2 แสนไร่เท่านั้นซึ่งถือว่าน้อยมาก โดยมีเกษตรกรที่ปลูกพืชเกษตรอินทรีย์เพียง 7.4 พันราย มูลค่าส่งออกในปีที่ผ่านมาประมาณ 135 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ราว 4.05 พันล้านบาท) จากมูลค่าตลาดรวมของโลก 6.28 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือราว 1.8 ล้านล้านบาทต่อปี หากเทียบกับออสเตรเลียมีมากที่สุดถึง 75 ล้านไร่ รองลงมา อาร์เจนตินา 26 ล้านไร่ และสหรัฐอเมริกา 11 ล้านไร่ สาเหตุที่พื้นที่ปลูกพืชเกษตรอินทรีย์หรือออร์แกนิกของไทยยังมีน้อย ส่วนหนึ่งมาจากกระบวนการในการผลิตและการรับรองจากหน่วยงานรัฐที่เข้มงวด ทำให้เกษตรกรเห็นว่าขั้นตอนยุ่งยากจึงไม่ค่อยหันมาสนใจทำเกษตรอินทรีย์มากนัก อีกทั้งผลผลิตที่ได้อาจลดลงในช่วงแรกของการทำเกษตรอินทรีย์ เพราะต้องปรับพื้นที่ปลูกใหม่ทั้งหมด ซึ่งจากนี้ไปหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องขยายพื้นที่เกษตรอินทรีย์ให้มากขึ้น "ตลาดส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญของไทยในปัจจุบัน ได้แก่ สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา กลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย และสิงคโปร์โดยสินค้าส่วนใหญ่จะเป็นข้าวกล้องบรรจุกระป๋อง ผลไม้แปรรูป น้ำมันมะพร้าว และมะพร้าวแปรรูปต่าง ๆ เช่น เนื้อมะพร้าว กะทิ ข้าวโพด ผักอ่อนหน่อไม้ฝรั่ง เครื่องเทศ ชา กาแฟ ผลไม้แช่แข็ง เป็นต้น" อย่างไรก็ตามอุปสรรคในการพัฒนาตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ของไทยคือ การผลิตในประเทศที่ไม่หลากหลาย เกษตรกรผู้ประกอบการ ผู้บริโภคขาดความรู้ความเข้าใจ ไม่มีกฎหมายเฉพาะบังคับ การมีตรารับรองหลายแบบทำให้ผู้บริโภคสับสน และมาตรฐานของประเทศ (ออร์แกนิก ไทยแลนด์) ยังไม่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล ส่วนแผนการเสริมตลาดอินทรีย์ในปีนี้ คือการเร่งพัฒนาตลาดทั้งในและต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการเปิดตลาดในทุกภูมิภาค การเชื่อมโยงตลาดอาเซียน การพัฒนาผู้ประกอบการ เช่น การจัดอบรมศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศ การพัฒนาสินค้า

บังอร แสนศรี และคณะ (2556) ศึกษาวิจัย เรื่องประสิทธิภาพการผลิตเชิงเทคนิคของการผลิตข้าวขาวดอกมะลิ 105 ในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของปัจจัยการผลิต และวัดประสิทธิภาพการผลิตเชิงเทคนิคของการผลิตข้าวขาวดอกมะลิ 105 โดยใช้เป็นข้อมูลภาคตัดขวางจากการผลิตข้าวขาวดอกมะลิ 105 จังหวัดร้อยเอ็ด ปีการเพาะปลูก 2555/56 การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเลือกอำเภอที่ปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 และเป็นอำเภอที่มีพื้นที่กลุ่มชุดดินที่ 17 และ 22 มากที่สุด ร่วมกับการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายประกอบด้วยเกษตรกรที่ปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 ในกลุ่มชุดดินที่ 17 และ 22 จำนวนกลุ่มละ 40 ตัวอย่าง รวม 80 ตัวอย่าง ใช้วิธีการวิเคราะห์เพื่อหาประสิทธิภาพการผลิตเชิงเทคนิค (Technical Efficiency) และใช้สมการการผลิตแบบ Cobb-Douglas ซึ่งเป็นแบบจำลอง สมการถดถอยแบบมีหลายตัวแปร (Multiple Regression Model) โดยบอกถึงความยืดหยุ่นของผลผลิตที่มีต่อปัจจัยการผลิตแต่ละชนิด ผลการศึกษาพบว่า มี 3 ปัจจัยการผลิตที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงปริมาณ ผลผลิตข้าวคือ ปริมาณเมล็ดพันธุ์ ปริมาณปุ๋ยเคมี และกลุ่มชุดดิน โดยที่ปัจจัยปริมาณเมล็ดพันธุ์มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงผลผลิตข้าวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ส่วนปริมาณปุ๋ยเคมี มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงผลผลิตข้าวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 และตัวแปรหุ่นคือกลุ่มชุดดินที่ 17 และ 22 มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของผลผลิตข้าวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

วิชระ สิงห์คง (2556) การรับรู้และการมีส่วนร่วมด้านอาหารปลอดภัยของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข อำเภอเมือง กำแพงเพชร การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรับรู้ การมีส่วนร่วม และศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอาหารปลอดภัย ประชากรคือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจำนวน 30 คน ใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาได้แก่ ค่าร้อยละ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอาหารปลอดภัยโดยใช้สถิติไค-สแควร์ ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้ที่ถูกต้องของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการดำเนินงานอาหารปลอดภัยทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการรับรู้อันตรายจากสารปนเปื้อนในอาหาร ด้านการรับรู้มาตรฐานการสุขาภิบาลอาหาร ด้านการรับรู้วิธีปฏิบัติและประโยชน์ของงานอาหารปลอดภัย และด้านการรับรู้อุปสรรคในการดำเนินงานอาหารปลอดภัย ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง กลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานอาหารปลอดภัยในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนขั้นตอนการปฏิบัติ และขั้นตอนการติดตามประเมินผล พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมร้อยละ 35.67 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอาหารปลอดภัยของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) คือ สถานภาพการคุ้มครองผู้บริโภค

การรับรู้ข่าวสารเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภค และความถี่ของการทำกิจกรรมของเจ้าหน้าที่
สาธารณสุขในการคุ้มครองผู้บริโภค

วิระศักดิ์ สมยานะ (2556) การพัฒนาท้องถิ่นด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น
จังหวัดเชียงใหม่ปีที่ 3 นักวิจัยมีแผนการวิจัยคือ สัมเคราะห์องค์ความรู้จากการพัฒนาต้นแบบ
การพัฒนาด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียง ในการบริหารจัดการองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการจัดการเรียนรู้ในการขยาย
ต้นแบบการพัฒนาด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นสู่ 7 จังหวัดภาคเหนือตอนบนต่อไป
ทั้งนี้เพราะการบริหารของท้องถิ่นทั้ง มีความคล้ายคลึงกันกับนโยบายของจังหวัดเชียงใหม่ อัน
น่าจะมีแนวทางภายในเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์การของ อปท. นี้ก็ได้หากนำเอาองค์ความรู้
ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปปรับประยุกต์ใช้ต่อไป ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้
1) การประยุกต์ใช้คุณธรรมในการบริหารจัดการองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นต้นแบบของการ
พัฒนาด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อม จะนำเอาคุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาใช้ในการ
การบริหารจัดการองค์การ ได้แก่ คุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทนและขยันหมั่นเพียร
ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยต้นแบบของการพัฒนาด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมที่มีการประยุกต์ใช้
คุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการมีส่วนร่วมกับประชาชนในการพัฒนาด้าน
อนามัยและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นในระดับมากที่สุดก็จะส่งผลให้ระดับความอยู่ดีมีสุขของท้องถิ่น
มากที่สุด แต่ในทางตรงกันข้ามต้นแบบของการพัฒนาด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมที่มีการประยุกต์ใช้
คุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาการดำเนินงาน
ระดับต่ำก็จะทำให้ระดับความอยู่ดีมีสุขของชุมชนน้อยลงไปด้วย การพัฒนาต้นแบบการพัฒนาด้าน
อนามัยและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่เกิดจากการที่บุคลากรขององค์การปกครอง
ส่วนท้องถิ่นได้ปฏิบัติตามคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการ
องค์การสอดแทรกเข้าไปกับกระบวนการทำงานต่างๆ ทุกขั้นตอนโดยอาศัยหลักการบริหารจัดการ
ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามตรวจสอบและการควบคุม ตลอดจนการ
ปรับปรุงแก้ไขการทำงานให้ดีขึ้น เป็นตัวขับเคลื่อนในการที่จะสอดแทรกคุณธรรมตามหลัก
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปใช้ในการบริหารจัดการ 2) ความอยู่ดีมีสุขด้านอนามัยและ
สิ่งแวดล้อมของชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบไปด้วย คนชุมชนมีสุขภาพ
อนามัยแข็งแรง มีสิ่งแวดล้อมที่สะอาดปราศจากมลพิษ การมีบุคลากรทางการแพทย์พร้อม มีการ
อนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การมีสาธารณูปโภคพร้อม ซึ่งองค์ประกอบของ
ความอยู่ดีมีสุขดังกล่าวเป็นข้อค้นพบที่นักวิจัยได้ค้นพบโดยผ่านกระบวนการทำ Focus Group
ร่วมกับตัวแทนของภาคประชาชนที่เป็นแกนนำในการขับเคลื่อนการพัฒนาด้านอนามัยและ

สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น ซึ่งองค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุข ดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้จริงต้องอาศัย การขับเคลื่อนจาก 3 ฝ่าย ได้แก่ การพึ่งพาตนเองของคนในชุมชน การพึ่งพาชุมชน การพึ่งพา อปท.และรัฐบาล 3) การมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและ อปท. เป็นหนึ่งในองค์ประกอบหลักสำคัญ ซึ่งต้นแบบของการพัฒนาด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมได้นำมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กร โดย การกระจายอำนาจและเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การปฏิบัติงาน การจัดสรรและรับผลประโยชน์ ตลอดจนการ ติดตามและประเมินผลสรุปเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นจังหวัด เชียงใหม่ โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้ 1) ความสำเร็จของการพัฒนาด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อม ของท้องถิ่นเกิดขึ้นได้ หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ที่การนำเอาคุณธรรมตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการองค์กร ได้แก่ คุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทนและความขยันหมั่นเพียร ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งหาก อปท. ได้ยึดมั่นในคุณธรรม ดังกล่าวในการเป็นผู้นำและกำกับการทำงานก็จะเกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากคุณธรรม ที่กล่าวไว้ข้างต้นจะช่วยในการปกป้องและเป็นภูมิคุ้มกันที่สำคัญที่จะทำให้องค์กรปรับตัวให้ทัน กับการเปลี่ยนแปลงและอยู่รอดได้อย่างปลอดภัย คือการสร้างศักยภาพความเข้มแข็งของผู้นำ ชุมชนด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้เพิ่มมากขึ้น 2) จากการศึกษาการวิจัยเกี่ยวกับระดับความ อยู่ดีมีสุขของชุมชนที่ทำให้นักวิจัยได้ข้อค้นพบในประเด็นของความอยู่ดีมีสุขประกอบไปด้วย การมีสุขภาวะที่ดี คนในชุมชนช่วยกันรักษาความสะอาดในหมู่บ้าน การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการทำกิจกรรมต่างๆที่เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คนในชุมชนมีการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ การมีสาธารณูปโภคครบครัน ชุมชนมี สภาพแวดล้อมที่สวยงาม มีอากาศดี ไม่มีมลภาวะ ซึ่งองค์ประกอบที่นักวิจัยค้นพบมีจำนวน มากกว่าองค์ประกอบด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมที่สำนักงานปฏิรูปสุขภาพแห่งชาติ 2548 และ แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (2555-2559) กำหนดไว้คือ ความอยู่ดีมีสุขประกอบไปด้วยการมีสุขภาพอนามัยที่ดี มีความรู้ มีงานทำ มีรายได้ มีครอบครัวที่ อบอุ่น อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ขณะเดียวกันการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เปิดโอกาสให้ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคิดร่วมกับ อปท.ก็จะทำให้ชุมชนมีความอยู่ดีมีสุข สอดคล้องกับ

กาญจนา สุระ (2555) ศึกษาเพื่อวิเคราะห์และประเมินให้ได้ต้นแบบการพัฒนาท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมของท้องถิ่นประจำจังหวัดเชียงใหม่ในปีที่ 2 (พ.ศ.2555) โดยขยาย การประเมินต้นแบบการพัฒนาให้ครอบคลุมตามประเด็นของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น อันประกอบไปด้วย การพัฒนาด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และอนามัยสิ่งแวดล้อม โดยการ

ประยุกต์ใช้คุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการองค์กรซึ่งส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของท้องถิ่น จ.เชียงใหม่ โดยนักวิจัยได้นำเอาคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาใช้ในการประเมินการบริหารจัดการองค์กรของท้องถิ่นเพราะเป็นคุณธรรมที่ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนเมื่อเปรียบเทียบกับหลักของธรรมาภิบาลที่เป็นแนวทางที่สามารถพัฒนาได้ จากภายนอกเท่านั้น แต่คุณธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเรื่องของคุณภาพจากภายในของผู้บริหาร ซึ่งอยู่ในมิติที่ลึกกว่าการบริหารจัดการที่ดี ด้วยเหตุนี้ถึงแม้จะมีหลักการบริหารจัดการที่ดีกำกับแล้วยังต้องมีคุณธรรมของเศรษฐกิจพอเพียงกำกับร่วมด้วยอันจะทำให้การพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นไปได้อย่างยั่งยืน

จิราพร ปาลี, กมล งามสมสุข และเยาวเรศ เซาว์พูนผล (2555) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ประสิทธิภาพทางเทคนิคของการผลิตข้าวเหนียวในอำเภอหางดงและอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยวิธีการเส้นห่อหุ้มเชิงเส้นสุ่ม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพทางเทคนิคการผลิตข้าวเหนียว และศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความมีประสิทธิภาพทางเทคนิคการผลิตข้าวเหนียวของครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้ข้อมูลการผลิตข้าวเหนียวในปีการผลิต 2553/2554 จากการสำรวจเกษตรกร ในอำเภอหางดงและอำเภอสันป่าตอง จำนวน 100 ตัวอย่าง โดยใช้แบบจำลองเส้นห่อหุ้มเชิงเส้นสุ่ม (stochastic nonparametric envelopment of data: StoNED) โดยการเชื่อมโยงระหว่างแบบจำลอง nonparametric-DEA และ parametric-SFA ผลการศึกษาพบว่าโดยเฉลี่ยแล้วระดับประสิทธิภาพทางเทคนิค การผลิตข้าวเหนียวของครัวเรือนเกษตรกรอยู่ในระดับค่อนข้างสูง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.71 โดยครัวเรือน เกษตรกรส่วนใหญ่มีระดับประสิทธิภาพทางเทคนิคอยู่ในระดับสูง (0.7001-0.8000) คิดเป็นร้อยละ 60 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความมีประสิทธิภาพทางเทคนิคการผลิตข้าวเหนียวของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า ประสิทธิภาพในการทำนาข้าวเหนียวของหัวหน้าครัวเรือน (จำนวนปี) เป็นปัจจัยที่ทำให้ความมีประสิทธิภาพทางเทคนิคในการผลิตข้าวเหนียวเพิ่มขึ้น ตัวแปรหุ่นการมีปัญหาด้านการผลิตเป็นปัจจัยที่ทำให้ความมีประสิทธิภาพทางเทคนิคในการผลิตข้าวเหนียวลดลง

ชมนาค พจนามาตร์ และคณะ (2555) การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการหมู่บ้านอาหารปลอดภัย การศึกษารั้วนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการหมู่บ้าน อาหารปลอดภัย โดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกระบวนการพัฒนาเริ่มจากการจัดเวทีเสวนา สถานการณ์ปัญหาสารเคมีตกค้างในอาหารสดที่มีอยู่ในชุมชน และประเมินผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากการบริโภคอาหารที่ไม่ปลอดภัย หลังจากนั้นได้ร่วมกันกำหนดแนวทางในการจัดการหมู่บ้านที่มีอาหารปลอดภัย ทำการศึกษาในหมู่ 19 บ้านเกษแก้ว ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ระหว่างเดือนตุลาคม 2553-กรกฎาคม 2554 เครื่องมือที่ใช้

ในการรวบรวมข้อมูลผลกระทบทางสุขภาพ ได้แก่ แบบสอบถาม ควบคุมคุณภาพของเครื่องมือ โดยผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและหาค่า ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.84 และ รวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในการจัดกระบวนการพัฒนาศักยภาพโดยใช้การบันทึกรายงานวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปเนื้อหาและสถิติเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการพัฒนาศักยภาพ โดยการจัดเวทีเสวนา เป็นกิจกรรมที่ปรับแนวคิดด้านสุขภาพ ทบทวนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความตระหนักถึงปัญหา และกำหนดแนวทางการจัดการหมู่บ้านอาหารปลอดภัยไปในทิศทางเดียวกัน เป็นการเสริมพลัง อำนาจ ด้านองค์ความรู้ให้แก่ชุมชนที่จะควบคุมการผลิตอาหารที่ปลอดภัย ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน อันเป็นภาพที่แสดงออกถึงศักยภาพของชุมชนในการดำเนินการที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

ณัฐนัย ใหม่ซ้อน (2555) บทความเรื่อง พม่า-ลาว จ่อแข่งหน้าไทยฐานผลิตเกษตรอินทรีย์อาเซียน มีรายละเอียดดังนี้ สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ จัดงาน “Organic and Natural ASEAN Expo 2012” ณ อาคาร 3 ศูนย์แสดงสินค้าอิมแพ็ค เมืองทองธานี โดยในเวทีสัมมนา “โอกาสและแนวโน้มตลาดเกษตรอินทรีย์ในตลาดโลก” Dr.John Thogerser Aarhus University, Denmark กล่าวว่า เกษตรอินทรีย์เกิดขึ้นในทวีปยุโรปตั้งแต่ปี 1920 เป็นต้นมา จนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องแพร่หลายไปทั่วโลก เพราะประชาชนส่วนใหญ่เริ่มหันมาใส่ใจสุขภาพมากขึ้น แม้จะมีบางช่วงที่การพัฒนาหยุดชะงักเนื่องจากปัญหาการเมืองและเศรษฐกิจที่ ต้องอาศัยปัจจัยในการควบคุมการผลิตและส่งออกผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ ด้านการกระจายตลาดเกษตรอินทรีย์ในตลาดโลกนั้น ส่วนใหญ่จะอยู่แถบทวีปยุโรปและอเมริกาเหนือถึง ร้อยละ 96 มีสัดส่วนประเทศละ 50:50 ส่วนทวีปเอเชียมีเพียง ร้อยละ 2 เท่านั้นที่เป็นแหล่งผลิต โดยส่วนใหญ่อยู่ในประเทศจีน ญี่ปุ่นและอินเดีย ซึ่งต้องพึ่งพาตลาดแถบยุโรปในการส่งออกสินค้าเป็นหลัก Dr.John กล่าวต่อว่า สาเหตุหลักที่ประเทศแถบเอเชียไม่มีการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์จริงจังเหมือน ชาติตะวันตกนั้น เพราะยังขาดความมั่นใจในสินค้าที่วางขายเคลื่อนในศูนย์การค้าเมื่อเทียบกับ ราคาแล้ว บางรายเห็นว่าไม่คุ้มค่าสำหรับการซื้อหามาบริโภค ดังนั้นผู้ผลิตจำเป็นต้องสร้างแบรนด์ทางการตลาดให้มีคุณภาพมากกว่าสินค้าทั่วไป และสร้างความหลากหลายให้เกิดขึ้นในผลิตภัณฑ์ สำหรับการเติบโตด้านเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยอยู่ในระดับอ่อน เพราะมีพื้นที่ในการผลิตเกษตรอินทรีย์เพียงร้อยละ 0.6 ของพื้นที่ทั้งหมดเมื่อเทียบกับการผลิตด้านอื่น แม้จะมีผลผลิตจำพวกข้าวและผักสดที่แข็งแกร่งก็ตาม ฉะนั้นเสนอให้ไทยแปรรูปสินค้าให้หลากหลาย ขับเคลื่อนหน่วยงานวัดมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) ตรวจสอบคุณภาพสินค้าให้ทัดเทียมนานาชาติมากขึ้น นอกจากนี้ต้องศึกษาวิเคราะห์ตลาดให้ลึกซึ้งด้วย ด้านดร.ไพจิตร วิบูลย์ธนสาร อัครราชทูต ฝ่ายการ

พาณิชย์) กรุงปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน กล่าวถึงโอกาสเกษตรอินทรีย์ของอาเซียนและจีนว่า ประเทศจีนใช้ระยะเวลาในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ปลายทศวรรษ 1980 ซึ่งล่าช้ากว่าประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกและอาเซียน แม้จะมีกระแสด้านลบเกี่ยวกับมาตรฐานสินค้าที่ไร้คุณภาพอย่างต่อเนื่อง เช่น ไข่ปลอม ข้าวปลอม หรือที่ดินตระหนกมากคือสินค้าอาหารปนเปื้อนด้วยเมลามีนในผลิตภัณฑ์นม ซึ่งส่งผลให้เด็กเสียชีวิตมากมาย สุดท้ายรัฐบาลจีนจึงผลักดันศูนย์พัฒนาอาหารออร์แกนิกส์แห่งชาติ เพื่อรับรองและพัฒนาสินค้าออร์แกนิกส์เป็นการเฉพาะ ปัจจุบันตลาดออร์แกนิกส์ของจีนเติบโตร้อยละ 20 ต่อปี หรือราว 3,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ สินค้าส่งออกส่วนใหญ่จำพวกชา โสม และสินค้าแปรรูปทั่วไป โดยตลาดในประเทศมักวางจำหน่ายในซูเปอร์มาร์เก็ตอย่างเจ๊นลี่ ลั๊วส์, โอเล่ มาเก็ตเพลส และไฮเปอร์มาร์เก็ตอย่างคาร์ฟูร์และเทสโก้ นอกจากนี้ยังมีในร้านจำหน่ายอาหารสุขภาพด้วย อัคราขุฑจีน กล่าวต่อว่า การทำตลาดสินค้าออร์แกนิกส์ของไทยในจีน ระยะแรกภาครัฐต้องมีบทบาทในการริเริ่มนำผู้ประกอบการออกสำรวจสภาพตลาด จัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาด เข้าร่วมมือกับผู้ประกอบการจีน และต้องหาจุดยืนของตนเองให้ได้ นอกจากนี้รัฐบาลต้องไม่คิดค่าตอบแทน จากยอดขายในระยะสั้นเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ เพราะค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่หมดไปกับการวางรากฐานสินค้าไทยเพื่อประโยชน์ในจีนระยะยาว ทั้งนี้กระทรวงพาณิชย์ต้องขอมลทุนในกิจกรรมทั้งหมดอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะมาตรฐานสินค้าจะเจาะตลาดจีนได้ต้องเตรียมสินค้าที่ดี ไม่แพง สอดคล้องกับวัฒนธรรมบริโภคชาวจีน เลือกช่องทางเข้าสู่ตลาดที่เหมาะสม โดยเฉพาะซูเปอร์มาร์เก็ตระดับบน พร้อมเจรจาธุรกิจในงานประชามัพันธ์สินค้าคุณภาพของไทยและงานแสดงสินค้า ออร์แกนิกส์ของจีน เพื่อหาช่องทางค้า ที่สำคัญต้องเน้นพัฒนาบรรจุภัณฑ์ด้วย” ดร.ไพจิตรกล่าว ดร.สุนันทา เศรษฐบุญสร้าง นักวิจัยเรื่องความยากจน กล่าวว่า ปัจจุบันประเทศไทยมีการพัฒนาด้านเกษตรอินทรีย์ในทิศทางที่ดี แต่ควรเพิ่มการเรียนรู้ด้านการตรวจสอบคุณภาพสินค้าแก่เกษตรกรรายย่อย พร้อมสร้างฐานข้อมูลผู้ผลิตและสินค้าให้ครบวงจรเพื่ออำนวยความสะดวก ทั้งนี้ยังเสนอให้ไทยจับตามองพื้นที่เกษตรอินทรีย์อย่างลาวและพม่า ที่จะกลายเป็นเป้าหมายแหล่งผลิตสำคัญของอาเซียน เพราะประเทศดังกล่าวยังมีการใช้สารเคมีในดินไม่มากนัก เมื่อเทียบกับไทยและประเทศอื่น นายวิฑูรย์ ปัญญากุล นายกสมาคมการค้าเกษตรอินทรีย์ไทย กล่าวถึงการเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมเขตเศรษฐกิจอาเซียน (เออีซี) ของเกษตรอินทรีย์ไทยว่า ขณะนี้ประเทศไทย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และมาเลเซีย เป็นประเทศหลักในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของอาเซียน ซึ่งไทย มีข้อได้เปรียบในเรื่องมาตรฐานการตรวจสอบคุณภาพสินค้าที่ได้รับการยอมรับจากนานาชาติ รวมถึงความรู้ด้านการผลิตระบบฟาร์มและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ด้วย โดยมุ่งเน้นที่เกษตรกรรายย่อยให้มีรายได้เป็นหลัก

วีระศักดิ์ สมยานะ (2555) การพัฒนาท้องถิ่นด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ปีที่ 2 โดยการประเมินต้นแบบการพัฒนาด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมในการประยุกต์ใช้คุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาใช้ในการประเมินการบริหารจัดการองค์กรส่วนท้องถิ่นเพราะเป็นคุณธรรมที่ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนเมื่อเทียบกับหลักธรรมาภิบาลที่เป็นแนวทางที่สามารถพัฒนาได้ จากภายนอกเท่านั้น แต่คุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเรื่องของคุณภาพจากภายในของผู้บริหารซึ่งอยู่ในมิติที่ลึกกว่าการบริหารจัดการที่ดี ด้วยเหตุผลนี้ถึงแม้จะมีหลักการบริหารจัดการที่ดีกำกับแล้วก็ต้องมีคุณธรรมของเศรษฐกิจพอเพียงกำกับไปด้วย อันจะทำให้การพัฒนาขององค์กรส่วนท้องถิ่นเป็นไปได้อย่างยั่งยืน

กาญจนา สุระ (2554) ศึกษาเพื่อวิเคราะห์และประเมินให้ได้ต้นแบบการพัฒนาท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมของท้องถิ่นประจำจังหวัดเชียงใหม่ โดยอาศัยการประเมินเชิงระบบซึ่งประกอบด้วย การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลสัมฤทธิ์ การพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ผลการวิจัยพบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของ จ.เชียงใหม่ได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยนำเข้าในส่วนของการใช้งบประมาณในการพัฒนาด้านสังคมเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ การพัฒนาทางด้านการเมืองและด้านเศรษฐกิจ ส่วนปัจจัยทางด้านการกระบวนการพัฒนานั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง โดยการนำเอาคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงาน ซึ่งพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้นำเอาคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานในระดับมากแล้วก็จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นนั้น พัฒนาในระดับมากที่สุดเช่นกัน เพื่อให้เกิดการต่อยอดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่

วีระศักดิ์ สมยานะ (2554) การวิจัยเพื่อพัฒนาด้านแบบการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และประเมินให้ได้ต้นแบบการพัฒนาท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ โดยอาศัยการประเมินผลเชิงระบบ (System Analysis) ซึ่งประกอบด้วย การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ของท้องถิ่นทั้ง 10 แห่งในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยทำให้ทราบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยนำเข้าในส่วนของการใช้งบประมาณในการพัฒนาด้านสังคมเป็นอันดับแรก รองลงมา คือ การพัฒนาทางด้านการเมืองและด้านเศรษฐกิจ ตามลำดับ ส่วนปัจจัยทางด้านการกระบวนการพัฒนานั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากทั้ง

ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการเมือง โดยนำเอาคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการองค์กรร่วมกับหลักธรรมาภิบาล จนส่งผลให้เกิดการพัฒนาด้านการเมืองของท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถพัฒนาการบริหารจัดการ จนเป็นต้นแบบของการพัฒนาท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลห้วยทราย อำเภอแมริม ส่วนต้นแบบการพัฒนาด้านสังคมและด้านการเมือง คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง บทสรุปของการวิจัยพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้นำเอาคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานในระดับ “มาก” แล้วจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของท้องถิ่นนั้นพัฒนาในระดับ “มากที่สุด” เช่นกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าท้องถิ่นของไทยควรจะนำเอาหลักคุณธรรมไปใช้กับการบริหารจัดการองค์กรร่วมกับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้ได้ต้นแบบที่ดีของการบริหารจัดการท้องถิ่นที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองต่อไป

วีระศักดิ์ สมยานะ (2554) การพัฒนาท้องถิ่นด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ปีที่ 1 มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ เพื่อวิเคราะห์และประเมินให้ได้ต้นแบบการพัฒนาท้องถิ่นด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ โดยอาศัยการประเมินเชิงระบบ ซึ่งประกอบด้วย การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลสัมฤทธิ์การพัฒนาทั้ง 3 ด้านได้แก่ เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ผลการวิจัยพบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของ จ.เชียงใหม่ ได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยนำเข้าในส่วนของการใช้งบประมาณในการพัฒนาด้านสังคมเป็นอันดับแรกรองลงมาคือ การพัฒนาทางด้านการเมืองและด้านเศรษฐกิจส่วนปัจจัยทางด้านการกระบวนการพัฒนานั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองโดยการนำเอาคุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงาน ซึ่งพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้นำเอาคุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานในระดับมากแล้วก็จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น พัฒนาในระดับที่มากที่สุดเช่นกันเพื่อให้เกิดการต่อยอดการพัฒนาทางด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งถือว่าประเด็นทางด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมเป็นหนึ่งในประเด็นหลักของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2554) ศึกษาเรื่องประสิทธิภาพการผลิตถั่วเหลืองโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวัดประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรที่ปลูกถั่วเหลือง และปัจจัยที่มีผลต่อความไร้ประสิทธิภาพในการเลือกใช้เทคโนโลยีและลักษณะการจัดการผลิตของเกษตรกรแต่ละ

รายที่ปลูกถั่วเหลืองฤดูแล้ง ปีการเพาะปลูก 2553/54 ในพื้นที่จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ได้แก่ สุโขทัย ตาก กำแพงเพชร พิษณุโลก และเพชรบูรณ์เพื่อเป็นแนวทางประกอบการ จัดทำมาตรการส่งเสริมการผลิตถั่วเหลืองต่อไป โดยกลุ่มตัวอย่างกำหนดจากขนาดจำนวนหมู่บ้านตัวอย่าง 20 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 10 ตัวอย่าง เป็นจำนวนทั้งหมด 208 ตัวอย่าง สุ่มตัวอย่างด้วยวิธี SRS (Simple Random Sampling) โดยแบ่งพื้นที่การศึกษาออกเป็น 3 ขนาด การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติ โดยอาศัยฟังก์ชันแบบ Cobb-Douglas Function และประมาณค่าสัมประสิทธิ์แบบจำลองเส้นพรมแดนการผลิต (Production Frontier Model) ด้วยวิธีวัด Input Oriented measures และใช้วิธีทางเศรษฐมิติเพื่อประมาณค่าสัมประสิทธิ์ความคลาดเคลื่อนจากการประมาณค่าในแบบจำลอง เพื่อประมาณค่าปัจจัยที่มีผลต่อความไม่มีประสิทธิภาพด้วยวิธีความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood Estimator) ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีเนื้อที่ปลูกถั่วเหลือง ครัวเรือนละ 9.75 ไร่ ผลผลิตไร่ละ 239.86 กิโลกรัม ต้นทุนทั้งหมดละ 4,098.83 บาท เป็นต้นทุนคงที่ 705.68 บาทต่อไร่ ต้นทุนผันแปร 3,393.15 บาทต่อไร่ ราคาถั่วเหลืองที่เกษตรกรขายได้ 14.15 บาทต่อกิโลกรัม หรือคิดเป็นรายได้ไร่ละ 3,394.02 บาท ดังนั้นเกษตรกรขาดทุนไร่ละ 704.81 บาท ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพทางเทคนิคการผลิตมีค่าเท่ากับ 67.36 เมื่อเทียบกับพรมแดนการผลิตซึ่งมีระดับประสิทธิภาพเท่ากับ 100 สรุปได้ว่าโดยเฉลี่ยเกษตรกรยังสามารถเพิ่มระดับประสิทธิภาพทางเทคนิคการผลิตได้ประมาณร้อยละ 32.64 แต่ถ้าแบ่งกลุ่มเกษตรกรตามขนาด พื้นที่การผลิตพบว่า พื้นที่การผลิตขนาดเล็กมีประสิทธิภาพทางเทคนิคการผลิตระหว่าง 71-94 คิดเป็นร้อยละ 17.78 ครัวเรือนเกษตรกรที่มีประสิทธิภาพทางเทคนิคการผลิตน้อยกว่าร้อยละ 50 มีจำนวนร้อยละ 4.8 ในทำนองเดียวกัน พื้นที่การผลิตขนาดกลางมีประสิทธิภาพทางเทคนิคการผลิต ระหว่าง 71-94 คิดเป็นร้อยละ 19.23 ครัวเรือนเกษตรกรที่มีประสิทธิภาพทางเทคนิคการผลิต น้อยกว่าร้อยละ 50 มีจำนวนร้อยละ 9.13 พื้นที่การผลิตขนาดใหญ่ มีประสิทธิภาพทางเทคนิค การผลิตระหว่าง 71-94 คิดเป็นร้อยละ 11.54 ครัวเรือนเกษตรกรที่มีประสิทธิภาพทางเทคนิค การผลิตน้อยกว่าร้อยละ 50 มีจำนวนร้อยละ 7.21 ดังนั้น เกษตรกรที่มีเนื้อที่ปลูกไม่เกิน 10 ไร่ มีการบริหารจัดการฟาร์ม เลือกใช้ปัจจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพดีกว่าเกษตรกรที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ ข้อเสนอแนะเพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิตและประสิทธิภาพทางเทคนิคการผลิตถั่วเหลืองในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง ดังนี้ 1) รัฐบาลควรใช้นโยบายเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยส่งเสริมให้ความรู้ด้าน การผลิตถั่วเหลืองที่ถูกต้องแก่เกษตรกร เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการฟาร์มโดยการลดปัจจัยการผลิต ที่ไม่ส่งผลต่อการเพิ่มผลผลิต เช่น การใช้สารกำจัดวัชพืช การใช้สารกำจัดแมลง การใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อลด ต้นทุน 2) ควรส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตถั่วเหลืองฤดูแล้งครัวเรือนละไม่เกิน 10 ไร่ เพราะ ขนาดพื้นที่ปลูก 1-10 ไร่ เกษตรกรบริหารฟาร์มมีประสิทธิภาพทางเทคนิคใน

ระดับสูง มากกว่า ร้อยละ 37 ของฟาร์มตัวอย่าง และ 3) รัฐบาลควรมีนโยบายประกันรายได้ การปลูกถั่วเหลืองฤดูแล้ง เพื่อสร้างความ มั่นใจด้านรายได้ให้แก่เกษตรกร และส่งผลดีต่อ สภาพแวดล้อม เนื่องจากถั่วเหลืองเป็นพืชปรับปรุง บำรุงดิน และช่วยตัดวงจรโรคศัตรูข้าว

วีระศักดิ์ สมยานะ (2553) การจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของ ภาคชนบทและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และวีระศักดิ์ สมยานะ (2552) การจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของภาคชนบทและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มี วัตถุประสงค์ เพื่อใช้กระบวนการจัดการการเรียนรู้ (Learning Management: LM) ในการบูรณาการ งานวิจัยด้วยกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและกลุ่มชุมชน (PAR) โดยเริ่มจากการสร้างและพัฒนานักวิจัยท้องถิ่นให้มีศักยภาพในการดำเนินงานตามแผน ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน พร้อม ทั้งเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ (กลุ่มบุคคลในชุมชน) ในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ผ่าน กระบวนการพัฒนาการจัดการการเรียนรู้ 4 ลำดับขั้น โดยเริ่มจาก 1) การไม่รู้ พัฒนาไปสู่ 2) การ รับรู้ 3) การเลียนแบบหรือการ เรียนรู้ จนกระทั่งพัฒนาไปเป็น 4) การเรียนรู้ ซึ่งทุกกระบวนการ ของการจัดการการเรียนรู้ (LM) ได้อาศัยการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และบูรณาการการสื่อสารใน ทุกภาคส่วนอย่างสร้างสรรค์ จนเกิดผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของ ชุมชนในการสร้างมูลค่าของการจัดการทรัพยากรชุมชน (สินทรัพย์ชุมชน) ด้วยชุมชน

ผลการวิจัยสามารถสร้างและพัฒนาศักยภาพของนักวิจัยท้องถิ่นได้ทั้งสิ้น 58 คน พร้อมทั้งเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ (กลุ่มคนในชุมชน) ต่อการยกระดับเศรษฐกิจและ สังคมของชุมชน ด้วยการจัดการการเรียนรู้ในการสร้างแผนพัฒนาชุมชนของท้องถิ่น ทั้งสิ้น 2 ด้าน คือ แผนพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ จำนวน 32 แผน และแผนพัฒนาด้านสังคม จำนวน 26 แผน โดยแผนชุมชนดังกล่าวได้ถูกนำไปปรับใช้จริงกับชุมชนในท้องถิ่น จนเกิดผลสัมฤทธิ์ของการวิจัย ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มของการจัดการ การเรียนรู้สินทรัพย์ชุมชนที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้นจากเดิมถึง ร้อยละ 52 และ 61 ตามลำดับ ผลของการพัฒนาชุมชนได้ถูกนำไปผลิตเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีความสร้างสรรค์ และสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานในการพัฒนาท้องถิ่น ด้วยการจัดการการเรียนรู้ร่วมกับคนใน ท้องถิ่นอย่างแท้จริง จึงเป็นการสะท้อนให้ชุมชนอื่นได้เห็นต้นแบบของการพัฒนาจากสื่อ ประชาสัมพันธ์ของการวิจัย และการกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับแนวทางการพัฒนาชุมชน ให้เกิดความเข้มแข็ง และยั่งยืนอย่างแท้จริงต่อไป

กาญจนา สุระ (2551) การจัดการเรียนรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ต่อการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมของภาคชนบทและชุมชนเมืองจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อจัดการเรียนรู้และหาแนวทางเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ต่อการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ วิธีการศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(PAR) และการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis) กับกลุ่มเป้าหมายคือ องค์กรบริหารส่วนตำบลจำนวน 42 ตำบล 18 อำเภอ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น 4 ด้านคือ ด้านเศรษฐกิจ การเกษตรและการท่องเที่ยว ด้านสังคม ด้านการศึกษาและด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัยพบว่าแนวทางในการเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ต่อการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นในแต่ละด้านได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ การเกษตรและการท่องเที่ยว ควรจัดการเรียนรู้ในการสร้างแผนธุรกิจ แผนประชาสัมพันธ์สินค้า แผนการตลาด และแผนพัฒนาบุคคลด้านธุรกิจชุมชน ส่วนด้านสังคมและวัฒนธรรม ควรจะจัดการเรียนรู้ในการประชาคมแบบมีส่วนร่วมในการสร้างความสงบสุขในชุมชน การสร้างศักยภาพความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนทั้งกายและใจ คุณธรรมและจริยธรรมให้เพิ่มขึ้น ในด้านศึกษานั้น ควรจะจัดการเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาจิตวิทยารวมถึงการสร้างเชาวน์อารมณ์ (EQ) ในเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น ส่วนด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมนั้น ควรจะจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศวิทยา การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงสุขอนามัยของชุมชนให้สะอาด ปลอดภัย ซึ่งแนวทางการจัดการเรียนรู้ทั้งสี่ด้านนี้ จะช่วยเสริมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้มีศักยภาพที่เพิ่มขึ้นในการที่จะต่อยอดสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นต่อไป

ดังนั้นเพื่อที่จะยกระดับเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ การจัดการเรียนรู้ในการเพิ่มศักยภาพให้กับทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนนั้นๆ จึงเป็นแบบอย่างที่ชุมชนต้องเรียนรู้ร่วมกันในท้องถิ่นของตนเองและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับชุมชนกับองค์กรทั้งภาครัฐ และเอกชนให้เกิดการพัฒนาแบบองค์รวมเชิงบูรณาการ อันจะเป็นการเพิ่มโอกาสการพัฒนาชุมชนของตนเองให้ยั่งยืนสืบไป

วิไลลักษณ์ กิตินุตร (2551) การจัดการการเรียนรู้เพื่อสร้างแผนชุมชนในการยกระดับการพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ จาการากหญ้าสู่รากแก้ว มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้สมาชิกของชุมชน สามารถใช้กระบวนการจัดการการเรียนรู้ (LM) ในการสร้างแผนชุมชนที่สามารถยกระดับการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจและสังคมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมสู่ระดับที่เข้มแข็งได้อย่างเหมาะสมตาม

ท้องถิ่นของตนเอง วิธีการศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(PAR) และการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis) กับกลุ่มเป้าหมายคือ องค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 42 ตำบล 18 อำเภอทั่วจังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า คณะนักวิจัยสามารถจัดการเรียนรู้ในการสร้างแผนพัฒนาชุมชน ด้วยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ถึง 42 แห่ง โดยการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรคและโอกาสที่จะพัฒนาชุมชนด้วยชุมชน รวมถึงการเรียนรู้ระหว่างชุมชน จนถึงการเรียนรู้กับภาคีนอกชุมชนในระดับอำเภอและระดับจังหวัด อาศัยคำชี้แนะจากนักปราชญ์ทั้งในและนอกชุมชน จนเกิดเกิดผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาอย่างแท้จริง เปรียบเสมือนการพัฒนาจากรากหญ้าสู่รากแก้วที่แข็งแรง ผลที่ได้จากการนำเอาแผนชุมชนนี้ไปใช้จะก่อให้เกิดการยอมรับและสนับสนุนของคนในชุมชน เกิดแรงผลักดันและแรงหนุนให้ชุมชนเกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง ผลของการวิจัยสามารถสรุปแผนชุมชนที่ได้จากการเรียนรู้ในด้านเศรษฐกิจ จำนวน 17 แผน ในด้านการศึกษา จำนวน 14 แผน ในด้านสังคม จำนวน 6 แผน และในด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อม จำนวน 5 แผน โดยแผนชุมชนเหล่านี้จะถูกนำไปใช้จริงในท้องถิ่น ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 ซึ่งบทเรียนที่ได้จากการเรียนรู้สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ ชุมชนจะนำไปเป็นต้นแบบของการเรียนรู้ในการสร้างแผนชุมชนด้านอื่น ๆ อีกทั้งยังจะมีการขยายผลการดำเนินงานไปในพื้นที่อื่นของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียงต่อไป

วิระศักดิ์ สมยานะ (2551) การจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของภาคชนบทและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ของเพื่อที่จะใช้กระบวนการของการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน เริ่มจากการพัฒนานักวิจัยของโครงการเพื่อวางแผนการดำเนินงานร่วมกันกับนักวิจัยท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานในท้องถิ่นนั้นๆ รวมถึงการจัดการเรียนรู้ร่วมกันกับทรัพยากรมนุษย์หรือคนในชุมชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการเรียนรู้ครั้งนี้ โดยการพัฒนาการเรียนรู้ทุกกระบวนการเริ่มจาก 1) การไม่รู้พัฒนาไปสู่ 2) การรับรู้ และเป็น 3) การเรียนรู้ จนกระทั่งพัฒนาไปเป็น 4) การเรียนรู้ นั่นเอง ทุกขั้นตอนของการเรียนรู้จะอาศัยการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ทุกภาคส่วนได้ปฏิบัติการเรียนรู้ร่วมกันผ่านโครงการบูรณาการการจัดการการเรียนรู้ด้านการสื่อสาร ให้การเรียนรู้เหล่านั้นเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเห็นผลสัมฤทธิ์ที่ชัดเจน อีกทั้งยังต้องทำการประเมินการพัฒนาโครงการที่มีผลต่อการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นนั้นๆ ด้วยการวัดมูลค่าเพิ่มจากการจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น ในจังหวัดเชียงใหม่ ให้บังเกิดเห็นถึงคุณค่าและประโยชน์ที่ชัดเจนจากการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้

ผลการวิจัยพบว่าสามารถพัฒนานักวิจัยของท้องถิ่นได้ทั้งสิ้น 42 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนของชุมชน สามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ได้ 42 ชุมชน กับการจัดการเรียนรู้ในการสร้างแผนพัฒนาชุมชนของท้องถิ่นได้ทั้งสิ้น 4 ด้าน คือ แผนพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ จำนวน 17 แผน แผนพัฒนาด้านสังคมจำนวน 14 แผน แผนพัฒนาด้านการศึกษาจำนวน 6 แผน และแผนพัฒนาด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมจำนวน 5 แผน แผนพัฒนาเหล่านี้ได้ถูกนำไปปฏิบัติจริงกับชุมชนในท้องถิ่น โดยผ่านการประเมินผลการดำเนินงานด้วยตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security Indicators : HIS) อันจะทำให้ทราบถึงมูลค่าเพิ่มของโครงการต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งผลการประเมินพบว่าทุกภาคส่วนทั้งผู้นำองค์กร ผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงผู้รับนโยบาย หรือชุมชน สามารถบูรณาการร่วมกันในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการพัฒนาที่เริ่มต้นจากชุมชนและเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง เปรียบเสมือนการพัฒนาจากรากหญ้าสู่รากแก้วที่แข็งแกร่ง นอกจากนี้แผนพัฒนาชุมชนที่ได้จากการจัดการเรียนรู้ได้ถูกนำไปผลิตสื่อสารสนเทศเพื่อการประชาสัมพันธ์แผนชุมชนโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนนักประชาสัมพันธ์ท้องถิ่น ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์วิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (สทท.) จังหวัดเชียงใหม่ ให้ทุกภาคส่วนได้ทราบถึงทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของตนเองและเกิดการกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับแนวทางการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

วิระศักดิ์ สมยานะ (2551) การจัดการการเรียนรู้เพื่อสร้างและพัฒนานักวิจัย ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อสร้างและพัฒนานักวิจัยท้องถิ่น ในจังหวัดเชียงใหม่ ด้วยวิธีการจัดการการเรียนรู้ (Learning Management: LM) และเพิ่มศักยภาพของนักวิจัยท้องถิ่น ให้สามารถพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเหมาะสม วิชาการศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) และการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis) กับกลุ่มเป้าหมายคือ นักวิจัยท้องถิ่นประจำตำบลจำนวน 42 ตำบล 18 อำเภอทั่วจังหวัดเชียงใหม่ กับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเป็นนักวิจัยท้องถิ่นที่มีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนของตนเองตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น 4 ด้านคือ ด้านเศรษฐกิจ การเกษตรและการท่องเที่ยว ด้านสังคม ด้านการศึกษาและด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัย นักวิจัยสามารถจัดการเรียนรู้โดยการสร้างและพัฒนานักวิจัยท้องถิ่นประจำตำบลของจังหวัดเชียงใหม่ได้ 18 อำเภอ จำนวน 42 คน โดยส่วนใหญ่ นักวิจัยท้องถิ่นเหล่านี้ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนฯ ได้เสนองานวิจัยท้องถิ่นในประเด็นของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเหมาะสมตามบริบทของชุมชนนั้น ๆ

กล่าวคือ ในด้านเศรษฐกิจ การเกษตรและการท่องเที่ยว นักวิจัยท้องถิ่นสามารถเสนองานวิจัยได้ทั้งสิ้น 17 เรื่อง สำหรับในด้านสังคมและวัฒนธรรม สามารถเสนองานวิจัยได้ 14 เรื่อง และด้านการศึกษามีงานวิจัยท้องถิ่นจำนวน 6 เรื่อง ส่วนด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อม นักวิจัยท้องถิ่นได้เสนองานวิจัยจำนวน 5 เรื่อง ซึ่งงานวิจัยเหล่านี้ล้วนแล้วแต่นำไปปฏิบัติจริงในท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องตามหลักของทฤษฎีงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน อันเกิดผลสัมฤทธิ์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของนักวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยนักวิจัยท้องถิ่นเหล่านี้จะนำเอาต้นแบบของการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิจัยครั้งนี้ไปเป็นแบบอย่างกับการพัฒนาท้องถิ่นด้วยงานวิจัยในด้านอื่นๆ ต่อไป นับได้ว่าเป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นด้วยงานวิจัยกับการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

วิระศักดิ์ สมยานะ (2549) ประสิทธิภาพการดำเนินงานของ องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2549 การศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินการดำเนินงานของ องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ปีงบประมาณ 2549 โดยใช้แบบจำลอง CIPP model ผลการศึกษาสรุปได้ว่า เมื่อประเมินบริบทขององค์กร (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการดำเนินงาน (Process) และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน (Product) สามารถประเมินได้ว่าการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2549 อยู่ในเกณฑ์ดีมาก อีกทั้งยังได้ข้อเสนอแนะจากการประเมินว่า องค์กรควรจัดทำแผนการดำเนินงานให้ตรงกับวิสัยทัศน์ขององค์กร เพื่อจัดทำโครงการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับแผนงาน อันจะนำมาซึ่งประสิทธิภาพขององค์กรได้มากขึ้น ถึงแม้้องค์กรจะมีการกำหนดโครงสร้างการดำเนินงานที่เป็นมาตรฐาน แต่หากใช้บุคลากรให้เหมาะสมตามตำแหน่งและหน้าที่แล้วก็จะสามารถเพิ่มศักยภาพขององค์กรได้มากขึ้น

วิระศักดิ์ สมยานะ และคณะ (2549) ประสิทธิภาพการดำเนินงานของมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2549 การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานของมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ปีงบประมาณ 2549 ก่อนที่จะทำการปิดโครงการในอีก 2 ปี ข้างหน้า ผลการประเมินพบว่า องค์กรมีการจัดระบบโครงสร้างการดำเนินงานที่เหมาะสมและมีมาตรฐานแล้ว เพียงแต่การดำเนินงานของแต่ละบทบาทของสมาชิกยังขาดความต่อเนื่อง และขาดการประสานงานที่ดีระหว่างสมาชิกด้วยกัน แต่ระหว่างสมาชิกกับผู้ที่ได้รับผลประโยชน์นั้น ปรากฏว่าเป็นไปได้ด้วยดี ทำให้ผลการดำเนินงานขององค์กรอยู่ในขั้นระดับดี หากจะพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานมากกว่านี้แล้ว บุคลากรควรได้รับการอบรมและพัฒนาทักษะต่างๆ ตามตำแหน่งหน้าที่ จะทำให้การประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อประสิทธิภาพ

การดำเนินงานของมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ที่เพิ่มขึ้นต่อไป

วีระศักดิ์ สมยานะ อภิชัย พันธเสน และคณะ (2549) โครงการอบรมจัดทำบัญชี วิเคราะห์ต้นทุน และแผนธุรกิจ ประจำปี 10 จังหวัดภาคเหนือ (เชียงใหม่, ลำพูน, ลำปาง, แพร่, น่าน, พะเยา, แม่ฮ่องสอน, อุตรดิตถ์, เชียงราย และสุโขทัย) ซึ่งโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่ออบรมจัดทำบัญชี วิเคราะห์ต้นทุน และแผนธุรกิจ ให้กับกลุ่ม OTOP ใน 10 จังหวัดภาคเหนือ” ได้แก่ จังหวัด เชียงใหม่, ลำพูน, ลำปาง, แพร่, น่าน, พะเยา, แม่ฮ่องสอน, อุตรดิตถ์, เชียงราย และสุโขทัย ผลการศึกษาพบว่า เทคนิคการอบรมการจัดทำบัญชี และการวิเคราะห์ต้นทุน และแผนธุรกิจที่ให้กับกลุ่ม OTOP นั้น สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินธุรกิจของกลุ่มได้ ทำให้กลุ่มสามารถลดต้นทุนการผลิต และสามารถเพิ่มกำไรให้กลุ่มได้ ตามแผนธุรกิจที่กลุ่มได้ทำการวางแผน และวิเคราะห์การทำงานตลอดโครงการ อันจะนำไปสู่แนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพของกำไร และการลดต้นทุนการผลิตให้กับจังหวัดอื่น ๆ ต่อไปได้

อดิเทพ ชัชวาล (2548) ทำการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรผู้ผลิต อ้อยในจังหวัดสุพรรณบุรี ปี การเพาะปลูก 2547/48 วิเคราะห์ข้อมูลโดยสมการการผลิต เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตกับปัจจัยการผลิต โดยใช้สมการแบบ Cobb-Douglas ในรูป Logarithm โดยการใช้หลักการประมาณค่าด้วยวิธี Maximum Likelihood Estimation (MLE) พบว่า ต้นทุนทั้งหมดในการผลิตอ้อยปลูกสูงกว่าต้นทุน ทั้งหมดในการผลิตอ้อยต่อ 1 และอ้อยต่อ 2 เมื่อพิจารณาถึงรายได้จากการผลิตอ้อยปลูก พบว่า มีรายได้สูง ที่สุดแต่ เมื่อพิจารณาถึงกำไร พบว่าอ้อยปลูกขาดทุน 26.40 บาทต่อไร่ต่ออ้อยต่อ 1 และอ้อยต่อ 2 มีกำไรไร่ละ 1,891.38 และ 1,359.15 บาท ตามลำดับ ในการวิเคราะห์สมการการผลิตพบว่าปัจจัยการที่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของผลผลิตได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 ได้แก่ แรงงานคน มูลค่าปุ๋ยเคมีที่ใช้ในการผลิต มูลค่าสารเคมีที่ใช้ในการผลิต และการให้น้ำสำหรับผลการศึกษา ประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกร โดยเฉลี่ยเท่ากับ 0.8889 หรือร้อยละ 88.89 และจากการศึกษาถึงปัจจัย ที่มีผลกระทบต่อความด้อยประสิทธิภาพ พบว่า ประสิทธิภาพในการปลูกอ้อยของหัวหน้าครัวเรือน เกษตรกร และระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน เกษตรกรมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 ตามลำดับ

กุศล ทองงาม (2547) ศึกษาเรื่องประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาชลประทาน และน่าน้ำฝน จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อค้นหาแนวทางการยกระดับผลผลิต และรายได้ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรตัวอย่างผู้ปลูกข้าวในปี ในพื้นที่นาชลประทานและน่าน้ำฝนจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย จำนวน

279 คราวเรือน เพื่อวิเคราะห์ เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมการผลิต วิธีการปฏิบัติ ปัญหาและข้อจำกัด รวมทั้งวิเคราะห์เชิงปริมาณเพื่อประมาณ ระดับประสิทธิภาพทางเทคนิคในการผลิต พร้อมทั้งประเมินปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อความไม่มี ประสิทธิภาพในการผลิตข้าว และศึกษา ข้อมูลทุติยภูมิเกี่ยวกับสถานการณ์การผลิต การค้า นโยบาย/ มาตรการรัฐ และปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ที่คาดว่าจะมีผลต่อราคาจำหน่ายข้าว ผลการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม พบว่าผู้ปลูกข้าวในพื้นที่นาชลประทานได้ผลผลิตและผลตอบแทนสูงกว่าการปลูกข้าวในพื้นที่น่าน้ำฝน จากการประมาณแบบจำลองพหุคูณการผลิตรพบว่า ปัจจัยด้านจำนวนแรงงาน ปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมี 9 และการมีพื้นที่ปลูกข้าวในพื้นที่ชลประทาน มีผลต่อการเพิ่มปริมาณผลผลิตข้าวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยแรงงาน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มขึ้นของผลผลิตข้าวมากกว่าปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ส่วนปัจจัยด้านการระบาดของโรคพืชและภาวะฝนแล้งรุนแรง ส่งผลต่อการลดลงของผลผลิตข้าวอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ สำหรับระดับประสิทธิภาพการผลิตโดยเฉลี่ยของเกษตรกร พบว่าอยู่ในระดับค่อนข้างสูง คือเฉลี่ยประมาณร้อยละ 80 โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรผู้ทำนา ได้แก่การมีขนาดฟาร์มที่เล็กลง และความต้องการเสี่ยงของเกษตรกรที่จะได้กำไรสูง ๆ จากการผลิต ซึ่งจากผลที่ได้ชี้ให้เห็นว่าถ้าหากเกษตรกรสามารถเพิ่มแรงงานในการผลิตหรือยกระดับศักยภาพของแรงงาน ให้มีคุณภาพมากขึ้น มีการใช้ปุ๋ยเคมีที่เหมาะสม รวมทั้งมีความตั้งใจจริงที่จะจัดการการผลิตของตนเพื่อให้ได้ กำไรสูงสุดแล้วในที่สุดก็จะทำให้เกษตรกรสามารถยกระดับผลผลิตได้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

นงนุช แซ่มเพชร (2546) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ประสิทธิภาพทางเทคนิคของการผลิตข้าว แบบอินทรีย์และแบบทั่วไป: กรณีศึกษา อำเภอกุดชุม จังหัดยโสธร โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ 189 ราย และเกษตรกรนอกโครงการฯ 156 รายรวมตัวอย่างเกษตรกรทั้งหมด 345 ราย พบว่า ฟังก์ชันการผลิตของฟาร์มแบบอินทรีย์และแบบทั่วไปมีข้อแตกต่างประการเดียว คือ ฟาร์มแบบทั่วไปใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ในขณะที่ฟาร์มแบบอินทรีย์ ไม่ได้ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีอื่น ๆ ผลผลิตภาพหน่วยสุดท้ายของปัจจัยอื่น ๆ เช่น แรงงานครัวเรือนและที่ดิน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญสัมประสิทธิ์ของปัจจัยที่ดินมีค่าสูงที่สุดรองลงมา คือ แรงงานคน ปุ๋ยธรรมชาติ และปุ๋ยเคมี สำหรับผลการศึกษาความด้อยประสิทธิภาพการผลิต พบว่าตัวแปร ประสิทธิภาพในการปลูกข้าวของเกษตรกร เป็นตัวแปรเดียวที่สามารถอธิบายความด้อยประสิทธิภาพการผลิตได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติแสดงว่าถ้าเกษตรกรมีประสิทธิภาพในการปลูกข้าวมากขึ้นจะช่วยทำให้เกษตรกรมีเทคนิคในการจัดการแปลงนาของตนเองมากขึ้น สามารถแก้ไข ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้ดี ส่วนตัวแปรอื่น ๆ ได้แก่ สัดส่วนของแรงงานครอบครัวและแลกเปลี่ยนต่อแรงงานคนทั้งหมดวิธีในการไถนาและวิธีในการนวดข้าวยังไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ในการอธิบายความด้อยประสิทธิภาพได้ระดับประสิทธิภาพเฉลี่ยในการผลิตข้าวแบบอินทรีย์และแบบทั่วไปของเกษตรกรในพื้นที่ที่ศึกษาอยู่ที่ร้อยละ 64 โดยเกษตรกรที่ผลิตข้าวแบบอินทรีย์มีประสิทธิภาพเฉลี่ยสูงกว่าเกษตรกรที่ผลิตข้าวแบบทั่วไป

L.O. Akhilomen and group (2 0 1 5) Economic Efficiency Analysis of Pineapple Production in Edo State, Nigeria: A Stochastic Frontier Production Approach. This study analyses farmers' overall efficiency in pineapple production in Edo State, Nigeria. Data were collected through well structured questionnaire administered on 175 pineapple farmers selected using a multi-stage sampling technique and analyzed using descriptive statistics and the stochastic frontier production and cost function models. Result revealed that while farm size and labour significantly influenced production efficiency, the cost of farm, suckers and output were significant in influencing cost efficiency. Average technical, allocative and economic efficiencies of the farmers were 0.70, 0.68 and 0.64 respectively indicating ample opportunity for farmers to increase their productivity. The return to scale (RTS) for the production function revealed that the farmers operated in the rational zone (stage II) of the production surface having an RTS of 0.52. The analysis further indicated that the presence of technical and allocative inefficiencies had effect on pineapple production as depicted by the significant estimated gamma coefficient of each model and the predicted technical and allocative efficiencies within the farmers. The study recommends the need to increase output through more intensive use of land, availability of high yielding pineapple varieties and the effective and efficient utilization of labour and fertilizer inputs. It also recommends that farmers be encouraged to join cooperatives and extension services should intensify their efforts in training and mobilizing farmers for improved pineapple production. An easier access to credit from formal sources, notably micro-credit institutions and farmers' education are essential to improve productivity and profitability of pineapple production in Nigeria. Policies that focus on ways of attracting and encouraging the youths who are agile and stronger to embark on pineapple production should be pursued such as the setting up of fruit processing factories or industries in the rural areas.

Dongpo Li, Shigryoshi Takeuchi and Teruaki Nanseki (2 0 1 2) Research Measurement of Agricultural Production Efficiency and the Determinants in China Based on a DEA Approach: A Case Study of 99 Farms from Hebei Province. Using an input-oriented DEA model with the assumption of VRS, this paper develops a framework on agricultural

production efficiency including 2 outputs and 6 inputs. The data source is a survey to 99 household farms of Hebei province, China, conducted by the authors in 2010. According to the efficiency scores of DEA, the sampled farms are divided into three types, and the status of returns to scale for each farm is examined as well. Slack analysis of the outputs shows that comparing with net profit, ratio of net profit can be increased with a larger margin. Meanwhile, the radial and slack adjustments indicate the inefficient and redundant amounts of the inputs, respectively. In the second stage, effects of a variety of social and natural determinants are assessed, with the adoption of an Ordinal Logistic Regression model. Based on the empirical findings, policy recommendations are put forward, concerning the circulation of basic agricultural factors of land, labor, etc.; strengthening the construction of public agricultural infrastructures, particularly the irrigation facilities; deepening the institutional reforms to extend quality seeds and advanced agricultural technologies; and the closer integration of the public services and credit markets supporting the agriculture.

Brian A. Keating and group (2009) Research of Eco-efficient Agriculture: Concepts, Challenges, and Opportunities. Eco-efficiency in the simplest of terms is about achieving more with less—more agricultural outputs, in terms of quantity and quality, for less input of land, water, nutrients, energy, labor, or capital. The concept of eco-efficiency encompasses both the ecological and economic dimensions of sustainable agriculture. Social and institutional dimensions of sustainability, while not explicitly captured in eco-efficiency measures, remain critical barriers and opportunities on the pathway toward more eco-efficient agriculture. This paper explores the multidimensionality of the eco-efficiency concept as it applies to agriculture across diverse spatial and temporal scales, from cellular metabolisms through to crops, farms, regions, and ecosystems. These dimensions of eco-efficiency are integrated through the presentation and exploration of a framework that explores an efficiency frontier between agricultural outputs and inputs, investment, or risk. The challenge for agriculture in the coming decades will be to increase productivity of agricultural lands in line with the increasing demands for food and fiber. Achieving such eco-efficiency, while addressing risk and variability, will be a major challenge for future agriculture. Often, risk will be a critical issue influencing adoption; it needs explicit attention in the diagnosis and intervention steps toward enhancing eco-efficiency. To ensure food security, systems analysis and modeling approaches, combined with

farmer-focused experimentation and resource assessment, will provide the necessary robust approaches to raise the eco-efficiency of agricultural systems.

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่าการศึกษารื่อง “การวิจัยและพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ อย่างสร้างสรรค์ เพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” จึงอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ศักยภาพของเกษตรกร จังหวัดเชียงใหม่ โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนเกษตร โดยการวิเคราะห์ SWOT Analysis ตามด้วยการวิเคราะห์แบบจำลอง Diamond Model ของ Michael E. Porter (1990) เพื่อหาแนวทางการเพิ่มศักยภาพของชุมชนเกษตรใน 11 ประเด็น ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ในการปรับประยุกต์ใช้กับเกษตรกรชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ดังรายละเอียดในบทที่ 3